
6
31 H
4
BIBLIOTECA
VITTORIO
EMANUELE
NAZIONALE

NODI CICERONIS VARIORVMQ. LIBRIS IIII. ENODATI.

A B

AND. SCHOTTO ANTVERP. DE SOCIETATE IESV.

Rom. Soc. Jesu Cat. Inscr. B. 5.

ANTVERPIAE,
Apud heredes Martini Nutij.

Typis HENRICI ÆRTSI.

CIↃ. IↃC. XII.

Superiorum permissu.

NOBILI VIRO

D. HENRICO VAN-ETTEN

EQVITI AVRATO

SVMMO MILITARIS ANNONAE PRAEFECTO

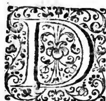
QVAESTVRAE AERARII PRINCIPIS

A CONSILIIS &c.

AND. SCHOTTVS ANTVERP.

DE SOCIETATE IESV

Salut. in Dom.

DVM PROVERBIORVM Graecorum opus ingens atque operosum, Vir amplissime, è Zenobio, Diogeniano hactenus in-edito, & è Suidae atque Hesychij Collectaneis edendo ad exitum adducere para-

rem, cuius iam partem Christophoro filio tuo Senatoriae dignitatis inscripsissem; visum est faciendum, vt parenti quoque multis pridem mihi nominibus caro Iuuenilium mearum vigiliarum partem aliquam offerrem, quam ad hanc aetatem, quo illae lucubrationes maturescerent magis, domi clausam asseruassem, & in Tuo nomine nunc proferrem. Primò, quia pueritiae memoriam repetens vltimam, memini nos vnà ferulae manum subiecisse, doctore in primis illis studiis, sine quibus magna constare non possunt, Theobaldo Hellio, viro opt. Quae pòst necessitudo inter nos arctissimo studiorum vinculo copulata (nam & M. Quinctilianus Rhetor egregius, vt sacris, sic & studiis initiatos iisdem immortalē agere amicitiam censuit) cum aetate accreuit, vt fit, etiam inter absentes: cùm & honorum tuorum incremētis non modò

non

non inuiderem, tacitus etiam gratularer. Mox enim ad Remp. administrandam vocatus es; ego in Galliam, indeque in Hiberiam negotiorum, studiorumque gratia à parente missus, ita diuulsi corpore sumus, animus vt vnus concorsque in studiis perduraret. Nec enim locorum interuallo dirimi vera solet amicitia, quae litteris animi interpretibus foueri indies, augerique possit. Tu adhaec merito tuo à Principe in aulam accitus, ea munia singulari fide obiuisti, vt quod dici Prouerbio consueuit, Magistratus Te virum ostenderit; non retrò, Magistratum exhibueris. Annonae enim militari Catholici exercitus praefectus es, in difficili illa ac diuturna in Batauos expeditione Regis Catholici, pòst Alberti Archiducis Austriae auspiciis, ductuque Ambr. Spinolae, fortissimi ducis suscepta curam illam gessisti, vigilantiaque tua id es consecutus

ſecutus, ne quid commeatus inopia, neruiq́ue bellici egeſtate exercitus Belgici robur, belli fulminâ, reſq́ue publica caperent detrimenti. Cuius rei praemium, ſi homines calumniâ inducti deficiant, mercedéq́ue caelo trãſſcribe. Erit enim Deus, vt Abrahamo quondam patrio digredienti ſolo, merces tua nimis. Et haec quidem militiae abs te geſta; domi verò ſtudia & tractas ipſe, & tua benignitate

Reſpiciens triſtes hac tempeſtate Camenas

foues ſtudioſos atque eruditos: tum verò maximè Religioſas familias, in his & ſingulari Societatē beneficio Tibi deuinxiſti. Filium etiam relinques, defuncta nuper coniuge lectiſſima femina, praeſtantis iudicij, ac doctrinae, rebuſq́ue gerendis ac legationibus in ſumma Repub. idoneum. Generum quoque aſciuiſti D. Gaſparem Taium, Do. in Goicq vt nobiliſſ. atque eruditiſſimi paren-

tis

tis filium, sic & Graecis libris inuigilantem: apud quem Graecorum Patrum, Greg. Nazianzeni, & Cyrilli Alexandrini ἀνέκδοτα nuper cum gaudio vidimus. Me verò, (si quis fortè reprehendat) cur pudere ac pigere debeat non video, si has vel senex iuuenilis aetatis in M. TVLLIVM NOTAS, in quibus mihi cum ceteris non satis conueniat, tandem aliquando proferam in lucem tuis auspiciis, efflagitantibus à me talia quotidiano paenè conuicio familiaribus; cùm & Societatis nostrae iam septuagenarium videam P. Laelium Bisciolam *Subseciuarum Horarum*, hoc est, rerum ad Philologiam pertinentium libros xx. Ingolstadij edidisse, totidemque promittere: Sic & ipse Superiorum permissu, quasi conuasans mea, *Obseruationum Humanarum, Diuinarumq;* libros, in omni Philologiae, Poëticae, Historiae, Rhetoricae, ac denique Philoso-

loſophiae genere exire patiar, in apertumque proferam, ſi & haec qualiacumque Tibi, tuique ordinis, hoc eſt, eruditis hominibus non vſquequaque diſplicuiſſe cognouero, & longiorē vitae vſuram Dei O. M. benignitas largietur. NODOS autem inſcribere placuit, non Herculeos, aut Gordios, quales machaera Alexander ille Macedo facilè diſſecuit; ſed Democriti Abderitae vocabulo, quo vinculorum nexus, quibus alios irretitos tenerent, texentes ἐριδαντέας, ϗ ἱμαντελικτέας, teſtibus Clemente Alex. Stromateo 1. & in Sympoſiacis Plutarcho, nominabat: quos & Romae M. Cato Cenſor grauiſſimus *Vitilitigatores*, auctore C. Plinio, ſolitus erat appellare. Ita NODOS inquam vocamus. Incidunt enim non rarò digni vindice nodi, Delio egentes natatore, in ipſis etiam CICERONIS ſcriptis; locis nonnullis poſt tot tantorumque conatus

natus adhuc obſcuros ac deprauatos aeui vitio, & nimia Criticorum in caſtigando prurigine: qui ſub omni, quod aiunt, lapide, ſcorpium latere rati, omnia, etiam meridiana luce clariora, ſollicitāt, nodum in ſcirpo, quod aiunt, quærẽtes. Quorũ equidem conatum non damno, immo iuuare in partem cupiam, modò eam moderationẽ adhibeant, vt non niſi depoſita ac deplorata tentent emendare, partim veterum exemplarium fide, partim εὐστοχίᾳ quadam: lucemque obſcuris adferant, nodoſque expedire ſtudeant; à ſanis verò clariſque locis manum abſtineant, ne laureolam in muſtaceo quaeſiiſſe videantur. Valeat itaque valeat ſollemne illud Dionyſij Lambini, hominis cetera accurati: *Inuitis ac repugnantibus libris omnibus lego, emendo*: cùm ferè tunc à ſcopo aberret. Quandoquidem arbitrarij eſt res haec tota Critica, non autem certi ac definiti

Iuris. Quare, vt Iureconsulti vestri *Recepta Iuris Ciuilis* saepiùs pronuntiant, recentioresque hac tempestate eius interpretes, *Receptarū Lectionum* Commentarios edant quotidie; liceat mihi quoque, pace Tua doctorumque hominum, hoc syntagmate receptis plerumque in CICERONE lectionibus patrocinari, ac tutari pro virili, contra nimiam quorundam Criticorum, & quidem maiorum gentium, audaciam, sine conuicio tamen, & contumelia, (à quo vitio maximè abhorreo) sine fuco, more maiorum, & Ex fide bona: vt etsi sententiis in re leui dissentimus, amici cetera simus. Te igitur harum vigiliarum iudicem sine prouocatione capio, & aequi boni vt facias, etiam atque etiam precor. Vale. Antuerpiae CIↃ. IↃC. XII.

PET. VICTORIVS FLORENT.

ANTONIO FLOREBELLO.

LIB. I. EPIST. V.

VNVM velim (idq; ex animo peto, atque oro) reliquos, qui elegantißimis M. TVLLII scriptis delectantur, aliquid operae, laborisque in illis perpurgandis ponere. Dedecus enim est, in libris illis vllam maculam reperiri, quos semper in manibus habent, & ex quibus omnem sermonis nitorem, verborumq; elegantiam mutuantur. Multa autem sunt menda, quae faciliùs à plerisque indicari possunt, quàm tolli, sed quod vni non conceditur, alij datum est: ac nulla prorsus errata subterfugere possent tantam doctorum & ingeniosorum hominum in hanc rem conspirationem. Quod si hoc factum fuerit, quamuis sine laudis meae detrimento esse non poßit, si quam in hoc negotio meruimus; (illi enim & plura, & meliora facilè adferent) tamen incredibili laetitia afficiar. Antiquum namque illud meum consilium sic adiuuabitur, atque exitum reperiet, quod ego solus ad finem perducere non potui: atque id, quod tantopere expetiui, & in quo tantùm laboraui, perficietur. Cur autem me pudeat auxilia aliorum in difficili, atque honesta re implorare? cùm ipse nihil cessauerim, neque vllum laborem recusauerim. atque etiam profitear quidquid potero in reliquum tempus, me libenter ac studiose esse facturum.

APPROBATIO.

FRANCISCVS Flerontinus Praepositus Prouincialis Societatis IESV in Belgio, potestate ad id mihi facta ab admodum R. P. N. Praeposito Generali Claudio Aquauiua, facultatem concedo, vt NODORVM CICERONIS LIBRI IIII. à P. Andrea Schotto compositi, & eiusdem Societatis eruditorum hominum iudicio examinati & approbati, typis excudantur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas dedimus Tornaci die 28. Aprilis, anni M. DC. X.

FRANCISCVS FLERONTINVS.

HI NODORVM CICERONIS LIBRI IIII. *à P. Andrea Schotto Antuerpiano Societ.* IESV *conscripti, magno Reipub. litterariae commodo in lucem emittentur. Antuerpiae in Seminario Episcop.* 29. *Augusti* M. DC. X.

LAVR. BEYERLINCK
Sacrae Theolog. Licent. Canon. & Censor librorum.

CVM Priuilegio sex annorum ALBERTI Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae & Brabantiae, &c.

Subscriptum

Busschere.

INDEX CAPITVM

NODORVM CICERONIS.

LIB. I.

Cicero-

LIB. II.

LIB. III.

LIB. IIII.

CICERONIS LOCA
QVA EMENDATA, QVA ILLVSTRATA,
Librorum Cic. ordine.

Romanus numerus prior est nostrorum librorum, Barbaricus verò Capitum.

TOMO I. RHETORIC. CIC.

I. *de Oratore: Lib.1.cap.9.&* 19.III.12.IV.1.
II. *de Oratore* I.1.
In Oratore I.7.
Topicis I.24.*sæpiùs.*

TOMO II. ORATIONVM CIC.

Pro P. Quintio I.6. bis.
Pro Sex. Roscio Amerino I. 14.
Pro Q. Roscio Comoedo III. 17.
*Diuinat. in Verrem.*I.6.
II. *Verrina* I.6.
III. *Verrina* III. 2.
IV. *Verrina de signis* I. 14. III. XI.
V. *Verrina de supplicijs* I. 6.
Pro M. Fonteio I. 7.
Pro Aulo Caecinna I. 6.
Pro Lege Manilia I.2.bis 3.5.bis 6.7.20.21. bis 22. 23.& 25.
Pro L. Muraena I. 10.

Pro

TOMO III. EPISTOLARVM.

Tomo IV. Philosophicorum.

Varii his etiam libris emendati.

Q. Ennij

ERRA-

AND. SCHOTTI NODORVM CICERONIS LIBER I.

CICERO II. *de Orat. de Democriti risu ex Hippocrate explicatus.*

CAPVT I.

DEMOCRITVM, quoties prodiret, ridere omnia solitum referunt; Heraclitũ contrà, qui ab obscuritate sermonis σκοτεινὸς sit appellatus, flerè assiduè miseram rerum humanarum conditionem consueuisse. De illius risu M. CICERO lib. II. de Oratore ad Q. Fratrem de *Iocis* agens (quibus idem Orator excelluit, & libros illos perdifficiles reddidit) hæc attulit: *Quid sit ipse risus, quo pacto concitetur, vbi sit, quomodo exsistat; atque ita repente erumpat, vt eum cupientes tenere nequeamus: & quomodo simul latera, os, venas, vultum, oculos occupet, viderit Democritus.* Sed cur quæso, de risu agens, caussam eius, rationẽque è Democrito inuestigandam relegat? Hadr. Turnebus, præstanti vir doctrina, & singulari in corruptis emendandis, atque obscuris illustrandis εὐστοχίᾳ, quòd huius rationem rei obscuram esse non ignoraret, Ciceronem ad Democritum,

 soller-

ſollertem Naturæ inueſtigatorem homines remittere arbitratur. Quid ſi ad Democriti puteum, quo latêre Veritatem Prouerbio iactatum, reſpexit? ſic enim in Lucullo Tullius: *Naturam accuſat, quae in profundo veritatem, vt ait Democritus, penitus abſtruſerit.* Siue, quia riſui aſſiduè deditus erat, quod verius puto. Studium enim in animalium naturis per anatomen excutiendis poſuiſſe, diſcas ex Hippocratis Epiſtola benè longa atque erudita ad Demagetum: vnde lux his adferri tenebris queat. Scripſerat enim de Natura, quae in Phyſicis problematis laudari video à Theophylacto Simocatto, quæſt.x. Itaque à vulgi conſuetudine ſecedens Democritus, ſeque abdens, inſanire viſus eſt Abderitanis, cùm ſupra omnes mortales, rerum omnium deſpicientiâ ſaperet, inſanirentque ipſi potiùs quàm Philoſophus. Publica igitur Abderitanorum legatione accitus Hippocrates, vt amentem ac delirantem curaret. Quem hominem vbi conuenit, egitque de ſaeculi ſui vitiis meritò ridēdis, ciuibus dixit, quod res erat Hippocrates, valere illum ac ſapere paenè ſolum, quod de Tireſia vate Homerus, & de P. Scipione Cato ait, reliquos verò velut vmbras volitare; & non niſi doctiores, ſapientioreſque ab illo dimitti profeſſus, domum reuertit Hippocrates, omnemque adeò ſermonem vltro citroque habitum diſertis ſanè litteris conſignauit; teſtatus adhaec, vno ſe Philoſophi congreſſu fructum retuliſſe non vulgarem. Pauca de multis Hippocratis apponam: οὐκ οἶδά πω τοῦ ἡμετέρου γέλωτος αἰτίην.

ἀιτίlω. μαθὼν δὲ εὖ οἶδ᾽ ὅτι χρέαςενα τ̃ πρεσβείης ἀντιφορτισάμενος ἀπόισεις θεραπείlω τ̃ ἐμὸν γέλωτα τῇ πατρίδι, καὶ ἑωϋτέω, καὶ τοὺς ἄλλους δυνήσῃ σωφρονίζειν. ἀνθ' ὧ ἴσως κἀμὲ διδάξεις ἰατρικὴν ἀμοιβηδόν. γνοὺς ὅσῃ σπουδῇ περὶ τὰ ἀσπούδαςα φιλοτιμεύμενοι πρήσσουσιν τὰ μηδενὸς ἄξια πάντες ἄνθρωποι τ̃ βίον ἀναλίσκουσι γελώτων ἄξια διοικεῦντες. *Risus nostri caussam nondū nosti: quam cùm didiceris, certus sum, quòd meum risum meliorem curationem pro tua legatione patriae, tibique ipsi vicißim sis reportaturus, qua etiam alios prudentiores reddere poteris. Pro quibus fortaße me etiam medicinam vicißim docueris: cùm scias, quanto studio omnes ad ea quae potius negligenda essent, & nihili facienda conuertantur, & in his quae risu digna sunt, consectandis vitam consumant.* Et pòst non longè: τί δὲ τὸν ἐμὸν, Ιπποκρατες, μέμεμψαι γέλωτα; οὐ γὰρ αὐτὸς τ̃ ἰδίης ἀνοίης, ἀλλὰ ἄλλος ἄλλου καταγελῆται. οἱ μὲν τῶν μεθυόντων, ὅταν αὐτοὶ δοκέουσι νήφειν. οἱ δὲ τῶν ἐρώντων, χαλεπωτέρlω νόσον νοσεῦντες αὐτοί. οἱ δὲ τῶν πλεόντων. ἄλλοι δὲ τῶν περὶ γεωργίην ἀσχοληθέντων. οὐ συμφωνέουσι γὰρ οὔτε ταῖς τέχναις, οὔτε τοῖς ἔργοις. *Qua vero in re risum meū, Hippocrates, reprehēdisti? Neque enim quisquā suam, sed alter alterius amentiam deridet. Hi quidē ebrios, cùm ipsi sibi sobrij videntur; alij amantes, cū ipsi tamē grauiore morbo laborēt; hi verò nauigātes; alij agriculturae deditos. Neque enim omnes artibus, aut operibus inter se consentiunt.* De hoc autem Democriti risu facetiisque Timonis hoc exstat apud Laertiū epigrāmatiō.

Οἷον Δημόκριτόν τε περίφρονα, ποιμένα μύθων
Αγχίνοον λέσχην ἐν μετὰ πρώτοισιν ἀνέγνων.

Qualis erat prudens Democritus, auctor amoeni
Sermonis, lepidique ioci, inprimisque facetus.

 Epi-

Epigramma quoque Graecorum Antholog. lib.I.cap.XIII. εἰς ἀνθρώπινον βίον.

Τὸν βίον Ἡράκλειτε πολὺ πλέον ἤπερ ὅτ᾽ ἔζης
  Δάκρυε, νῦν ὁ βίος ἐς᾽ ἐλεεινότερος.
Τὸν βίον ἄρα γέλα Δημόκριτε τὸ πλέον ἢ πρὶν,
  Νῦν ὁ βίος πάντων ἐςὶ γελοιότερος.
Εἰς ὑμέας δὲ καὶ αὐτὸς ὁρῶν τὸ μεταξὺ μεριμνῶ,
  Πῶς ἅμα σοι κλαύσω, πῶς ἅμα σοι γελάσω.
Quin magis hanc lacrymes vitam Heraclite licebit:
  Haec, prae quàm fuerat, nunc miserabilior.
Olim iure quidem, nunc plus Democrite ride,
  Quin rides? vita haec nunc mage ridicula est.
Pressiùs intuitus vos, mecum cogito saepè,
  Qui simul illacrymem, risu itidem emoriar.

CAP. II.

Testamenti formula: Si quid me fiet. Humanitus accidere. *Illustrata Ciceronis Maniliana.*

Q. Hortensius, & Q. Catulus, viri Consulares, vt anteà legi Gabiniæ, quæ de piratici belli; sic & Maniliae, quae de belli Mithridatici imperatore deligendo latæ erant, contradixerunt. In Gabinia quidem dissuadenda Q. Catulus, cùm ex populo Rom. quaereret, si in Cn. Pompeio omnia ponerent, *si quid de eo factum esset, in quo spem essent habituri?* cepit hunc suae virtutis fructum ac dignitatis, vt omnes perpetua voce

voce in ipso spem habituros sese dicerent. Sic ferè M. TVLLIVS in ea, quâ Maniliam legem suadendam putauit. Quibus in verbis vna expuncta *de* particula, nata è superiore, venustius fore, magisque ex vsu CICERONIS, videatur; sic rescribendo: *si quid eo factum esset*: vt alibi noster orator: *Quid illis factum est hominibus? Quid hoc homine faciam? Quid meo filio, quid pecunia fiet?* Velleius autem Paterculus eadem de Catulo narrans sic extulit: *Si quid ei acciderit.* ItemqueValerius Maximus lib.VIII.cap.16. formulã explanans: *Si*, inquit, *in vno Pompeio Magno omnia ponere perseuerasset, absumto illo subiti casus incursu, in quo spem esset habiturus?* Plutarchus quoque in Pompeio: ἢ τίνα, εἶπεν, ἕξετε ἄλλον, ἂν ἀπολέσητε τοῦτον. *Quem alium habituri estis, hunc si amiseritis?* Frequens autem ea Comicis formula: Plauto quidem in Poenulo Act. V.Sc.2. sic enim lego.

Quin mea illo quoque habebit, Si quid me fuat.

Editur enim passim. *Si quid de me fuat.* Aut prisco more sic lege: *si quid med' fuat*, pro, *si mortuus fuero.* Et in Trinummo Act. 1.Sc.2.v. 119.

Si ille illuos huc reuenit. reddam suum sibi;
Sin quid eo fuerit, certò illius filiæ.

Vbi Dionys. Lambinus addit non necessario, *fuerit factum.* Terentius saepenumero vt in Hecyra: *Quid faciemus puero?* Et alibi: *Quid illo facias?* venustius quàm *de illo.* vt est olim à Petro Bembo etiamnum iuuene, ingeniosè obseruatum. Dicebant & in hac ipsa re: *si quid humanitus ipsi acciderit*, vt Tusculana I. TVLLIVS, *Velléne Clazomenas, si quid ipsi accidisset, referri.*

 & Phi-

& Philipp. II. *Si quid mihi humanitus accidisset, multa enim impendere videbantur.*

Ennius antea Annali. II. apud Festum:

Si quid me fieret humanitus, vt teneatis.

Et L. Caesar, ac Propertius:

Si quid forte mihi durius inciderit.

Vsi autem prisci hac forma in vitanda mortis mentione, cuius mortis scaeuam fugiebant antiquitus memoriam, ne ominari male, ac δυσφημεῖν viderentur. Hinc & *Abiit, Fuit, Vixit,* similiaque vsurpasse libentius à plerisque animaduersum. Phaedrus Fab. LXXVII.

Abiturus illuc quò priores abierunt.

Et Greci πλέιονας, ἀντὶ τῶ τεθνηκότας dixerunt.

Adhibueruntque in Testamentis. Romanis quidem sollemne, vt Pomponio L. In vulgari 162. D. de verb. signif. *Si quid filio meo acciderit.* Et Iuliano in L. Quidã. D. ad S.C. Trebell. *Si quid ei prius acciderit:* Graecis autẽ, vt Aristoteli initio testamẽti apud Laertium: ἔςαι μὲ εὖ, ἐὰν δέ τι συμβαίνῃ, τάδε διέθετο Αριςοτέλης. *Rectè quidẽ sic fiet: sin verò quid euenerit, Aristoteles ita legauit.* Ibidem: Ἐὰν δὲ τῇ παιδὶ συμβῇ τι, ὃ μὴ γένοιτο. *Si quid filiae, quod nollem, acciderit.* Idem Laertius in Stratonis vita eodem sensu extulit. ἐάν τι πάσχω. & Homerus Iliad. φ.

Ζεῦ πάτερ, ὡς οὔτις με θεῶν ἐλεεινὸν ὑπέςη
Ἐκ ποταμοῖο σαῶσαι; ἔπειτα δὲ καί τι πάθοιμι.

& Odyssea Δ.

Τοῦ δὴ ἀμφιτρομέω, καὶ δείδια μήτι πάθησιν.

Quòd ad mortem referri sequentia satis declarant. Ceterùm eo ipso Tullij loco, quem recito: *Mea quidem sententia, Quirites, vnus A. Gabinius belli mari-*

maritimi, rerumque gestarum auctor, comes Cn. Pompeio adscribitur; vt Lambino vocem *auctor* verso hic stylo expungenti libenter assentior, sic à Manutiana editione discedo, qua Venetijs *comes Cn. Pompeius* euulgandum curauit.

CAP. III.

Vasarium quid? Catillatio, Propola. *Ciceronis loca duo ab ingenio restituta.*

VETVS Romae eorum, qui de Rep. benè sentirēt, querimonia fuit de iniuriis & cupiditate hominū, qui cum imperio in prouincias mitterentur; præsertim in Asiam ceteris opulentiorem, vectigalibusque magis opimam. Quod vel ex Maniliana CICERONIS parebit: *Nunc qua cupiditate homines in prouincias, quibus iacturis, quibus conditionibus proficiscantur ignorant videlicet isti, qui ad vnum deferenda esse omnia non arbitrantur.* Qui locus me torsit, non secus atque ille, qui proximè antecessit; *Videbat enim populus Rom.* doctissimos homines exercuit: vbi natum mendum è notis P. R. Accusandi enim casu Hotmanus *Populum Romanum* legit. Panagathus verò, homo Romæ doctissimus, & libris restituendis natus, *Prætores paucos*, ex *Præter*, conformabat. Ant. Augustinus v. cl. legendum hoc modo censuit: *Videbat enim populus Rom. locupletari quot annis pecunia publica paucos.* aliter enim Paullus Manutius emendandum coniecerat. Quid igitur vetat meam hic quoque proferri sen-

tentiam de loco, quem alij non attigerunt, ac mendosum esse ne suspicati quidem sunt? Sanè vox illa *iacturis* aures mihi feriens statim offendit, in eamque tandem cogitando sententiam veni, vt credam corruptam vocem ex *versuris*, quae & ipsa detorta fuerit ex *vasarijs*. Itaque emendo: *quibus vasarijs, quibus conditionibus*, sensu probo; non *iacturis*, quae nondum factae erant, profectis nondum in prouinciam imperatoribus. Sic in Pisoniana L. Pisonem ait *vasarij nomine* attributam pecuniam, Romae fenori occupasse, hoc est, in quaestu reliquisse. Verba Oratoris apponam: *Nónne HS centies & octogies, quod quasi vasarij nomine in venditione mei capitis adscripseram, ex aerario tibi attributam, Romae in quaestu reliquisti?* Quod vitium in hac ipsa Oratione, quae de Cn. Pompeij laudibus est, reprehenderat CICERO, Lucullum, Pisonem ceterosque id genus sic perstringens: *Quid hunc hominem magnum aut amplum de Rep. cogitare, qui pecuniam ex aerario deprompitam ad bellum administrandum, aut propter cupiditatem prouinciae, magistratibus diuiserit, aut propter auaritiam Romae in quaestu reliquerit? Vasarij* autem nomine intelligitur omnis supellex, omneque instrumentum, quo magistratus in prouinciam proficiscens instruebatur. Vnde hodiéque Vasalli nomen, pro nobilium clientibus, conformatum, quasi in vasario aut vasa eorum censeantur, vidit doctissimus Turnebus libro XXI. Aduersariorum. Dictum autem ea forma

Vasa-

Vasarium, vt *calcearium* Suetonius extulit in Vespasiano cap. VIII. & *Clauarium* Tacitus lib. III. Historiarum quod pro calceis & clauis caligarum vectigal soluebatur: & *Camelarium*, quod pro alendis camelis pendebatur, apud Ammianum libro XVII. CICERONI verò nostro familiare hoc *Vasarij* verbum fuisse, sed in paucis locis integrum relictum, incertum librariorúmne inscitia, an correctorum audacia, vel ex hoc Lampridij loco in Alexandri Imperatoris vita discas: *Iudices cùm promoueret exemplo veterum, vt &* CICERO *docet, & argento, & necessariis instruebat, ita vt praesides prouinciarum acciperent argenti pendo vicena, phialas senas, annulos binos, equos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, cocos singulos.* Plinius verò tralatè libro VII. Natur. Histor. cap. XLIX: *Neque excutienda sunt vasaria omnia.* Aliter M. Cato in re rustica, capite CXLV. hanc vocem adhibet in præmio ac mercede factorum, nomine ducto à vasis torcularibus, quibus oleum exprimitur. *Catillatio* quoque à *Catillo* in eadem re, probri nomine dicebatur in eos, qui prouincias in magistratu diripuissent: quod tanquam prouincialium bona abligurissent: auctore Festo & Macrobio libro III. Saturnalium, capite XVI. A Catino autem ὑποκοριστικῶς *Catillae* dictæ patinæ, quibus escae apponebantur, atque interdum etiam opera dulciaria: quasi in catillis bona aliorum

fortunaſque comeſſent. Plautus Caſina: *Vt properarent catillorum more.* Sed priuſquam Orationem de manibus depono, alterum mendum, quà potero, diluam; e gloſſa, vt ſuſpicor, natum: *Quare nolite dubitare, quin huic viro credatis omnia, qui inter annos tot vnus inuentus ſit, quem ſocij in vrbes ſuas cum exercitu veniſſe gaudeant.* Hic vocem *annos* vt intruſam ac ſuperuacaneam iugulo. Nec enim vſitata Oratori noſtro, niſi quid iudicans fallor, illa anaſtrophe pro *inter tot annos.* Quare τὸ *annos*, vt alienum, reiicio. Tale & *Propola* qui & Graecis Ἐμπορος, de quibus CICERO I. Officiorum, & *Inſtitores* vulgo opponuntur. Idem Orator in Piſonem: *Panis & vinum à propola & de cupa;* quod Lambinus mutauit in *propola*, ſecutus, vt ait, H. Turnebum, atque in eumdem traxit errorem Hadr. Iunium, quaſi ſit qui res propalam, & palo ſuſpẽſas vendat. At ego vulgatam cum And. Dunaeo Britanno tueor: qua *propolae* voce & vetus ſic vtitur poëta:

Ac veluti pretio ingenti propola recentes
Cum dare conatur ficus, dat primitũ paucas.

Ab eiuſmodi autem priſcis vocibus non planè abhorruiſſe Tullium, ſed condimenti loco interdum, in Philoſophicis potiſſimũ, adhibuiſſe, in Tullianis Quaeſtionibus diſputo; obſeruatque vir erudítiſſ. M. Ant. Muretus Variarũ lib. VI. cap. 19. & 20. & libro IX. cap. 19. & lib. XV. cap. 20. è Seneca epiſt. LIX. & Sidonio docens *Eſſentiam* dixiſſe, quam in Ser. Flauio dictionem vt nouam notarat M. Fabius lib. II. III. & VIII. Inſtitutionum Oratoriarum. Sic & *Ens*, τὸ ὄν

C. Caeſa-

C. Caesarem in libris de Analogia dixisse Priscianus monet, & Acro, seu quis alius Horatij vetus interpres. Sed nos de his mox pluribus extremo libro tertio.

CAP. IV.

Q. Ennij de P. Scipione elogia. Cicero *in Liciniana & Trebellius Pollio illustrati:*

M. Tvllivs in Liciniana, quæ est pro A. Licinio Archia poëta habita: *Carus*, inquit, *fuit Africano superiori Ennius. Itaque in sepulcris Scipionum putatur is esse constitutus è marmore.* Elogia sibi & Scipioni Maiori constituit versibus Elegiacis Q. Ennius, quae apud Senecam Epistola CIX. sed mutila leguntur, suntque à doctissimis hominibus in Ennianis suppleta:

Hic est ille situs, quoi nemo ciui' neque hostis
Quiuit pro factis reddere oprae-pretium.

Aliud eiusdem Epitaphium laudat ibidem Seneca, & Orator noster Tusculana V. & Lactantius lib. I.

A Sole exoriente supra Maeoti' paludes,
Nemo est qui factis me aequiparare queat.
Si fas endo plagas caelestûm scandere cuiquam,
Mi solei caeli maxima porta patet.

Lactantij codices vitiosè præferunt *caedendo*, & *caelestia*. L. Senecae vero exemplaria: *si fas est plagas caelestum*. In antiquioribus tamē: *si faciendo*

plagas

plagas. Sed germanam hanc lectionem *si fas endo plagas* (*endo* enim pro *in*, Ennio familiare,) omninò constituendam vidit doctissimus Pithœus in Aduersariis Subsecivis, de optimis quibusque auctoribus eruendis sic meritus quam qui maximè.

Ennius verò sibi elogium apud Ciceronem in Catone maiore & Tuscul. 1. hoc posuit.

Aspicite, ô ciueis, senis Ennij imagini' formam:
Heic vestrum panxit maxima facta patrum.
Nemo me lacrumeis decoret, nec funera fletu
Faxit. quur? volito viuu' per ora virûm.

Sed & aptius elogiũ repperisse videor Q. Ennij de Scipione Africano apud Trebelliũ Pollionẽ, in Claudij Aug. vita: quod sic ad numeros redigere tentabam: Felicius alij, cupio quidẽ certè:

Quam statuam faciat populus, vel quanta columna,
Quae res ipsa tuas saepe loquatur, erit?

Quod huc potissimum Elogium pertinet. Subiungit enim M. TVLLIVS: *At iis laudibu' certè non solùm ipsi qui laudantur, sed etiam populi Rom. nomen ornatur.* De sepulcro poëtae sic in Chronicis Eusebianis: ENNII *ossa ex Ianiculo Rhodium translata fuisse traditum*, vbi forte *Rudium* aut *Rudias* reponendum, quae eius patria est, auctoribus Ausonio, Silio Italico, CICERONE hîc, atque adeo ipsomet Ennio, qui de se alibi cecinit:

Nos sumu' Romanei, qui fuuimus ante Rudeinei.

Aliter tamẽ plerique sentiũt: sepultũ nimirùm fuisse poëtã via Appia in Scipionis sepulcro, qui Ennio statuam in monumẽto suo erigi iusserit: de qua T. Liuius lib. XXXVIII. C. Plinius lib. VII. cap. XXXIV. & Val. Maximus li. VIII. cap. XIIII.

CAP.

CAP. V.

De Luculli militibus, Ciceronem & Horatium non eadem tradidisse.

FVSO ad Cyzicum fugatoque à Q. Lucullo Mithridate Ponti rege, captaque Tigranocerta, in qua octo talentorum millia prædæ illi cesserunt, opulentiores iam Rom. milites spoliisque ditati, & donis ab imperatore acceptis, vt fieri amat, insolentiores imperium recusabant, nec satisdicto audientes domum cogitabant. Quod ita M. TVLLIVS in Maniliana, modestè tamen, apud Quirites interpretatur, ne offendisse quosdam videretur, quasi patriæ potissimùm desiderio tenerentur; vtpote qui longius à patria diutiusque abessent, quàm æquo ferre animo possent: *Noster*, inquit, *exercitus, etsi vrbem ex Tigranis regno ceperat, & praelijs vsus erat secundis, tamen nimia longinquitate locorum, & desiderio suorum commouebatur.* Q. Horatius verò apertius, quod res erat, ostendit, L. Lucullum longè parentiorem habuisse militem, dum is inops esset, qui fortiter in hostem pugnaret, quàm cùm spoliis ditatus imperium ducis abiiceret, militaremque disciplinam detrectaret. Ita etiam se iam carmina pangere desiisse, & altùm stertere velle per iocum Poëta refert, factum iam locupletem, agris aliquot acce-

acceptis; qui antea re non ita lauta versus quam plurimos stans pede in vno conderet. Sic enim ille lib. II. Epist. ad Florum:

Luculli miles collecta viatica multis
AErumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
Perdiderat, post hoc vehemens lupus & sibi & hosti
Iratus pariter ieiunis dentibus acer
Praesidium regale loco deiecit, vt aiunt,
Summè munito, & multarum diuite rerum.
Clarus ob id factum donis ornatur honestis:
Accipit & bis dena super sestertia nummûm.
Forte sub hoc tempus castellum euertere Praetor
Nescio quod cupiens, hortari coepit eumdem
Verbis, quae timido quoque possent addere mentem.
I bone, quo virtus tua te vocat, i pede fausto,
Grandia laturus meritorum praemia. Quid stas?
Post haec ille catus, quantumuis rusticus, ibit,
Ibit eo quo vis, qui zonam perdidit; inquit.

Discedit vero, vt solent saepenumero poëtae, dum omnia in immensum augent, ab historiae veritate. Plutarchus enim in Lucullo militibus Rom. octingentas drachmas Lucullum viritim dedisse praemij loco capta Tigranocerta refert. Poëta verò viginti millia sestertiûm nummûm, qui quingentos aureos, decem drachmarum singulos efficiunt: quod amplius est octingentis drachmis.

Mox ἐν παρόδῳ admoneo, in eodem CICERONE ambigi vtro modo legatur: *Mithridates*, inquit, *& suam manum iam confirmauit.* Editiones enim vulgares, *Suum animum confirmauit*, quod placet magis, praeferunt. Supra enim non longè M. TVLLIVS de Tigrane ait diffidentē rebus

suis

suis Mithridatem confirmasse. *Mentem* autem *addere* dixit Horatius in illis ipsis versibus, praeter Sallustium in Catilinaria, hoc modo:

Verbis, quae timido quoque possent addere mentem.

CAP. VI.

In hostium esse potestatem: in medium relinquere. *Tullij alter pro Lege Manilia post Agellium correctus locus.*

M. Tullius principio Orationis, qua belli imperatorē Mithridatici deligendum Cn. Pompeium, prȩterea neminē, suadet; *Regnum*, inquit, *Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus, totum esse in hostium potestate.* Equidem accusandi casu legendum esse contendo, *Totum esse in hostium potestatem*: quomodo post in hac ipsa oratione reponendum vidit, docuitque Agellius Noctium Atticarū scriptor, lib. I. cap. VII. *In praedonum fuisse potestatem*: ἀρχαϊκῶς, concinnius nimirum & ad numeros suauiter cadentes aptius, quàm in vulgus editum circumfertur, *in praedonum fuisse potestate.* Ita Plautus Amphitruone; *Nec vero mihi in mentem fuit.* Terētius Eunucho:

Ille vbi me videt esse in tantum honorem.

Et Sex. Propertius lib. II. Eleg. IX.

Appositum fluuiis in Simoënta vadis,

Sed δικοθεν μάρτυρα Ciceronem in rem praesentem aduocemus. Sic enim in Quintiana: *Itaque ex eo tempore res esse in vadimonium coepit.*

Et

Et diuinatione in Verrem: *Ab exteris nationibus, quae in amicitiam ditionemque populi Romani essent*. Pro Quinctio, & pro A. Caecina: *Esse in possessionem bonorum*. Et Verrina II: *Qui illam partem vrbis non in eorum potestatem, & portum futurum intelligebant.* Qui locus nostro ita geminus est, vt nō ouum ouo similius esse videatur. Sic & interdum Graeci εἶμι dicunt pro τοῦ ἀργίως πορεύομαι, & contra ἧκα, ἀντὶ τοῦ ἀργίως ἦλθον. Sic: *In medium relinquere* & *ponere in medium* dixit Q. Claudius I. Annali apud Agellium, lib. XVII. cap. II. M. tamen CICERO *in medio ponere*, Verrina VI. & I. de Nat. Deor. si probi sunt editi codices. Vt autem *In hostium esse potestatem* dixit, sic Iure-consulti veteres *hostium potiri* pro bello captum esse dixerunt, aliter atque *Victoria potiri* dicimus, vt in Enendationum libris iuuenis admodum obseruarat aeui sui flos Ant. Augustinus v. c. Sanè exilia hæc, nec infitior: verùm nihilò his meliora adferunt alij in Variis: certè ad similia in assidua CICERONIS lectione, vel his etiam praestantiora obseruanda adolescentes inuito.

CAP. VII.

CICERONIS *lectio in Maniliana à Lambini correctione vindicata. Traducere quid?*

M. TVLLIVS de rei militaris in Cn. Pompeio peritia verba faciens, quæ prima in qua-

quatuor virtutibus, quas summo imperatori inesse oportere existimat, cum virtute, auctoritate, ac felicitate: *Cuius*, inquit, *adolescentia ad scientiam rei militaris non alienis præceptis, sed suis imperijs; non offensionibus belli, sed victorijs; non stipendijs, sed triumphis est traducta.* Hic enim Lambinus, dum *erudita* supponit, frustra est, mea quidem sententia: licet hoc loquendi genere orator in extrema Fonteiana sit vsus: *Homo non litteris ad rei militaris scientiam, sed rebus gestis ac victorijs eruditus.* Vulgatam tamen facio libenter vt retineam, cùm veterum librorum auctoritate, tum quod ita frequentius locutum alibi obseruem: vt in Planciana: *O adolescentiam traductam eleganter.* In Oratore verò paullo aliter: *Adolescentes*, inquit, *à minutis concertationibus ad omnem vim dicendi traducendos puto.* In Catone Maiore: *Ætatem traducere otiosam & quietam, sine vllo aut labore aut contentione. Vitã* verò *traducere* Tuscul. III. *Si voluerit hoc, quod datum est, vitæ, tranquillè placidéque traducere.* Et ad Brutum: *Egregijs vitam factis traducere.* Tibullus autem elegãs Latini sermonis poëta lib. I. qui locus plurimos de *Traducendi* verbo ambigentes adhuc exercet:

Me mea paupertas vitæ traducat inerti,

hoc est, ad inertem ignauamque vitam traducat: quomodo initio huius Manilianæ, omne meum tempus amicorum *temporibus transmittendam putaui.* Paupertatis *inertem vitam* appellat, seu ingloriam, vt Maro extremo Georgic. *studijs florentem ignobilis oti*, de poëtica, cuius otium gloria vacaret.

Sic & Matth. I. παραδειγματίσαι, vertit inter-

pres vetus, *noluit eam traducere*, quod Græcè sonat *exemplum in ea dare noluit*, quidam etiam pro *traducere in domum suam noluit*, accipiunt. B. Augustinus Epist. LIIII. vertit *diuulgare*, & Sermone XVI. de Verbis Domini in monte. Mox tamen Epist. LIX. *exemplare* reddit. Quod Hiberis hodie esset, *Saccar à la verguença*.

CAP. VIII.

Seges pro agro & frugibus. Maro illustratus & Cicero, Tibullus etiam castigatus.

PRIVSQVAM Poëtam de manibus depono, operam illi demus, vt mutuũ præstent. Est enim purus & elegans, bonusque Latinitatis auctor TIBVLLVS, Eques & ipse Rom. qua tempestate, vt hodiéque, nobilium quàm plebeiorum cultior ac politior sermo fuit. Is porro lib. II. Elegia III.

At tibi dura seges Nemesin qui abducis ab Vrbe,
Persoluat nulla semina terra fide.

Guil. Canterus homo doctissimus, non malè de poetis illis meritus, tentauit veriùs, quàm sanauit:

——*semina tecta fide.*

Ego verò si fas ab amico dissentire, retineo. hic enim ait Eleg. VI. lib. II. *Spes sulcis credit aratis*
Semina, quæ magno fenore reddat ager. Repono quoque

quoque versu qui antecedit ad *segetem* aspiciens, genere sequiore:

——quae abducis ab Vrbe,

sensu plano: Moleste enim fert poëta ruri degere Nemesin, domoque abesse; sterilitatem etiam agro imprecatur. *Seges* itaque hic pro agro & campo, vt & maiorum gentium poëtae principi Virgilio vsitatum lib. IIII. Georg.

Illa seges demum votis respondet auari
Agricolæ, bis quae solem, bis frigora sensit.

Poëtæ quoque veteri apud Tullium Tuscul. II.

Etsi segetem sunt in deteriorem datae
Fruges, tamen ipsae suapte natura enitent.

Idemque Tibullus lib. IV. Eleg. I.

Nec frugem segetes praebent, nec pabula terrae.

Et lib. I. Eleg. III. ad Messallam:

Fert casiam non culta seges, totosque per agros
Floret odoratis terra benigna rosis.

Quem ipsum locum, de campis Elysiis illustro Pindari illis versibus, quos à Plutarcho extrema Consolatione ad Apollonium laudari video, itemque libello περὶ τοῦ Λάθε βιώσας: Τοῖσι λάμπει μὲν μένος ἀελίου τὰν ἐνθάδε νύκτα κάτω, φοινικορόδιαι τε λειμῶνές εἰσι προάστιον αὐτῶν, καὶ λιβάνῳ σκιερὸν καὶ χρυσοκάρποισι βέβριθε. Quae Latinis sunt numeris reddita: *Fulget illis iubar Titanis Cùm terras nox obumbrat, Prataque puniceis ornata rosis* Eorum *sunt suburbium Thuriferis arboribus, Et aureos ferentibus fructus opacum.*

Alias pro frugibus *seges* adhibetur, vt à Marone: *Quid faciat laetas segetes.* Et idem cultissimus Poëta, lib. II. Eleg. I.

Neu seges eludat messem fallacibus herbis.

CAP. IX.

Dignitas & venustas. *Ciceronis lectio defensa in Liciniana.*

CONSERVATE, *Iudices, hominem pudore eo, quem amicorum studijs videtis comprobari, tum dignitate, tum etiam venustate.* τὸ *studijs*, vt glossema, tollendum Lambinus censuit, quasi significet Orator pudorē Archiae ab amicis & dignitate præstantibus viris, & venustis ac politis cōprobari. Fuluius verò Vrsinus *studij* vocē retinet ac *venustatis*. Pudor enim, inquit, dignitas, *venustas*, & ingenium sunt in Archia omnia; *vetustas* neque est, neque esse potest. Variae itaque hîc ac repugnantes Criticorum sententiae, quas tamen ne paginas impleam, in praesens omitto. Muretus enim elegantissimi vir ingenij, lib. XII. Variarū lect. cap. XV. *vetustate* hic, Paullo Manutio aliter antea sentiente, reponendum putauit. Equidem vulgatam libenter retineo, nisi si veteres libri, quorum magna est apud me auctoritas, repugnent. Scio M. TVLLIVM in Officiis vt *dignitatem* viris, sic feminis tribuere *Venustatem*; non raro tamen ab ipso discrimen negligi obseruatum. Non longè abiero. In hac ipsa oratione pro Archia de Roscio histrione verba faciens: *Qui*, inquit, *cùm esset senex mortuus, tamen propter excellentem artem & venustatem, videbatur omnino mori non debuisse:* nisi fortè de actionis, gestuumque, nō de hominis forma

ma accipias. Alios itaque testes dabo omni & ipsos exceptione maiores. Terentianus Pamphilus ille in Hecyra ait:

Quis me est fortunatior, venustatisque adeo plenus?

Alter item Pamphilus in Andria.

Adeon' hominem esse inuenustum aut infelicem quemquam, vt ego sum?

Horatius quoque Epist. VI. lib. I.

Et genus & formam regina pecunia donat,
Et bene nummatum decorat Suadela, Venusque.

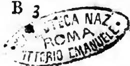
Accedit adhæc cur *venustatem* hic libentius retineam, quod eam fere Orator *dignitati* coniungere soleat, vt in Oratore: *Vultus multam adfert tum dignitatem, tum venustatem.* Et I. de Orat. *Ad extremum agere cum dignitate & venustate.*

CAP. X.

Superstites præsentes, Libripens. Vindiciae. *Insignis Ciceronis locus in Muraeniana illustratus.*

M. TVLLIVS *Cos.* cùm L. Licinium Muraenam Consulem cum Decimo Iunio Silano designatum in annum Vrbis conditae IↃCXCI. ambitus accusatum non solum à Cn. Postumio, sed & à Seruio Sulpicio, & M. Porcio Catone defendendum suscepisset; quorum hic grauitate nullius in Rep. delicto ignoscendum esse putabat; ille vero competitor repulsam tulisse, seque Iure-consultum ab homine armis dedito victum moleste fere-

 bat:

bat: ita Iuris-prudentiam cum militari gloria iracundè, vt apparet, an caussæ seruiens, comparauit, vt militiam Iuris-prudentiæ longe anteferret; adeoque vel triduo, si stomachum mouerent, Iuris-consultum se professurum iactaret. Cumque illi defensionis cum M. Crasso, quique eloquentiæ laude tum maximè florebat, Q. Hortensio instituta esset contentio, totam, vt vinceret, insommem lucubrando noctem traduxerit; vsque eo vt nimiis curis, vigiliisque afflicta valetudine inferior Hortensio, ipsique in actione concedere visus sit. Ita enim reddenda illa Plutarchi: ὡς ὑπὸ τοῦ σφόδρα φροντίσαι καὶ διαγρυπνῆσαι κακωθεὶς, ἐνδεέστερος αὐτοῦ φανῆναι. Non, vt quidam mutarunt, αὐτοῦ pro αὑτοῦ: neque vt alij, μὴ ἐνδεέστερος αὐτοῦ φανῆναι. In ea igitur oratione consulari, maximeque illustri Iure-cōsultorum formulas irridens CICERO, Vindiciarum hoc carmen exagitat, in quo variae sunt & repugnantes doctorum hominum sententiæ, vt & ipse, qui ferè de plano pronunciat Lambinus, hic animi dubius ἐποχὴν illam Academicorum laudet, probetque. Sic itaque CICERO: *Praetor*, inquit, *interea ne pulcrum se ac beatum putaret, atque aliquid ipse sua sponte loqueretur, ei quoque carmen compositum est, cum ceteris rebus absurdum, tum vero nullo vsui,* VTRISQ. SVPERSTITIBVS PRAESENTIBVS ISTAM VIAM DICO. ITE VIAM. *praesto aderat sapiens, qui ire viam doceret:* REDITE VIAM *eodem duce redibant*. Hic cùm olim Ant. Augustinus, excellenti vir doctrina, pro VTRISQ. legendū coniecisset VIRISQ. ad Fe-

ad Festum Pompeium, quem cum M. Varrone etiamtum adolescens legi primus & intelligi docuit; Ant. Couarruuias Didaci frater, Senator regius, qui-cum omnia mihi necessitudinis iura intercesserunt, VIRIS QVINQ. SVPERSTITIB. non longè discedens, legendum sibi videri coram affirmauit. Iure enim Quiritium, vt septem in testamentis testes adhibebantur, sic in codicillis quinque. In testamentis verò postea Leonis Imp. iunioris Constitutione in Nouellis, totidem adhibiti, qui hodiè Iure Pontificio ad tres reuocãtur. Quinque autem illis testibus à Romanis *Libripens* additus. Sic enim ex lib. I. Caij Institutionũ Boëtius in Topica CICERONIS lib. III. *Emancipatio adhibitis non minus quam quinque testibus ciuibus Romanis puberibus, praeterea alio eiusdem conditionis qui libram aeneam teneat, qui appellatur Libripens*: & Priscianus lib. V. extremo ex eodem Caio: *Adhibitis*, inquit, *non minus quinque testibus puberibus: item libripende, qui libram aeneam teneat, qui appellatur Libripẽs.* Petrus vero Ciacconius Toletanus, quem aeui sui alterum Varronem merito dixerim, ita hunc locum concinnandum rogatus per epistolam respondit: *Tum verò nullo vsu vtrisq;* SVPERSTITIBVS PRAESENTIBVS, SVMITE VINDICIAS ITE VIAM. Ciceronis enim & Caesaris aetate quarti ordinis nomina dãdi casu in *u* exiisse, vt *vsu* pro *vsui* dixerint, monent Priscianus, Diomedes, & Agellius lib. IV. cap. XVI. *Superstites* autem hic testes nominantur. Sic enim Festus Pompeius: *Superstites praesentes, testes praesentes* signi-

significant. Cuius rei testimonium est, quod superstitibus praesentibus, si inter quos controuersia est, vindicias sumere iubentur. Plautus in Artemone:

Nunc mihi licet quiduis loqui, nemo hic adest superstes.

Priora enim Festi idem Petrus sic emendabat è dictione *Pubes*: *Pube* inquit, *praesente, est populo praesente*. E sequentibus verò Sex. Pompeij verbis, quibus actorem & reum iuberi ait à Praetore *superstitibus praesentibus vindicias sumere*; eodem modo legendum esse in Cicerone putabat S V-MITE VINDICIAS, ex obscuris hisce vestigijs *istam viam dico*. Nullo itaque vsui esse hæc verba iactat Orator *vtrisque*, id est actori & reo; ideoque dicis dumtaxat caussa ea à Praetore dicebantur, neque vindiciae in re praesenti sumebantur, neque in iure manu consertum. Alij autem VTRISQVE SVPERSTITIBVS formulae Praetoris applicant. Seruius Honoratus ad illud Virg. III. Aeneid.

——superéstne & vescitur aura Aetheria?

Sic legit: *superstes praesentem significat in Muraeniana:* SVIS VTRISQVE SVPERSTITIB. *id est praesentibus.* Quare τὸ *praesentibus* ex ora in contextum CICERONIS irrepsisse videtur, vel, quod est verius, corruptum esse locum ac mutilum, cum pro *vsui*, *suis* legat Seruius. Priscianus quoque sua tempestate vitiose lectum in M. TVLLIO lib. X. Grammatic. satis ostendit. Rectius verò Isidorus Hispalensis legit libr. XVIII. Etymolog. cap. XV. *Testes*, inquit, *antiquitus superstites dicebantur*. Vindiciarum autem Lex sic fere in

XII.

XII. Tabulis concepta à X. Viris apud Agellium libr. XX. cap. IX. SEI. QVEI. IN. IVRE. MANVM CONSERVNT. VTREIQ. SVPERSTITIB. VINDICIAS SVMVNTO. Seruius vero Sulpicius, qui Muraenam ambitus, vt dixi, accusauit, in conuulsis lacerisque Festi scedis, *nomine* (sic enim sarciri locum posse video) *etiam singulariter formato Vindiciam esse ait, qua de re controuersia est, ab eo quod vindicatur.* Non igitur assentiamur iis qui *Vendico* per secundam vocalem scribendum esse contendunt; cum à *Vindice* nota manumissionis virga *Vindiciae* deriuentur: etsi *Vendito* à vendo frequentatiuum scribatur.

CAP. XI.

Pars mei melior. *Glossema in Orat. pro Archia sublatum: alter item locus illustratus.*

De animorum immortalitate ex gloriae cupiditate ducto argumento disputans extrema Liciniana CICERO: *Haec,* inquit, *siue à meo sensu post mortem afutura sunt, siue, vt sapientissimi homines putauerunt, ad reliquam animi mei partem pertinebunt, nunc quidem cogitatione quadam, speque delector.*

Quandoquidem τὸ *animi* in libris quibusdam desiderari Muretus affirmat, assentior eidem veram esse lectionem, *Ad reliquam mèi partem pertinebunt.* Superstitibus id testibus comprobemus: Ouidius:

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar.——

Horatius lib. III. Carminum extremo:

Non omnis moriar, magnaque pars mei
Vitabit Libitinam, usque ego postera
Crescam laude recens

Idẽ tamẽ poëta Venusinus *animã* alibi adiecit:

——Finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serues animae dimidium meae.

Verum in eadem ipsa Oratione supra occurrit: *Iam vero ille, qui cum AEtolis Ennio comite bellauit Fuluius, non dubitauit Martis manubias Musis consecrare.* Illud idem Orator Tusculana I. sic extulit. *Honorem Poëtarum generi non fuisse declarat oratio Catonis, in qua obiecit vt probrum M. Nobiliori, quod in prouincias Poëtas duxisset. duxerat autem Consul ille in AEtoliam, vt scimus, Ennium.* Et C. Plinius lib. XXXV. cap. X. *Zeuxis fecit figulina opera, quae sola in Ambracia relicta sunt, cum inde Musas Fuluius Nobilior transferret.* Hic autem M. Fuluius in Fastis triumphat Capitolinis anno post Ro. cond. ɪↄʟxvɪ.

CAP.

CAP. XII.

CICERONIS *Philippicae, prima & item altera quà illustratae, quà emendatae.*

DEMOSTHENEM imitatus M. TVLLIVS suas in M. Antonium inuectiuas non Antonianas sed *Philippicas* appellauit, in quas hoc capite notare quædam visum est. Earum prima sic habet: *Quod est Augurum antedicere ea quae vitari possunt.* Expressit, credo, Demosthenis illud in ea quae de Corona est: Ὁ γὰρ σύμβουλος καὶ ὁ συκοφάντης ἐν οὐδενὶ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἐοικότες ἐν τούτῳ πλεῖστον ἀλλήλων διαφέρουσιν. ὁ μὲν γὰρ πρὸ τῶν πραγμάτων γνώμην ἀποφαίνεται. &c. Ad alteram transeo. *Placuit idem quod Consularibus M. Catoni, qui cùm multa vitâ excedens prouidit, tum quòd te Consulem non vidit.* Sensus hic commodus videatur, quasi è vita abire atque decedere maluerit M. Cato Vticensis, quam, quod futurum prouiderat, Consulem te videre. Mox: *Dat natalitia in hortis, cui? neminem nominabo. Putate tum Phormioni alicui, tum Gnathoni, tum Ballioni:* nō temere id Orator dixit. *Ballio* enim quidam in Plauti Pseudolo dat item natalicia: *Phormio* quoque apud Terentium. Sequitur: *At etiam quodam loco facetus esse voluisti.* Quid si *ioco* legas? nam de iocis egit antea paullò. De iocis autem M. Antonij Plutarchus. Siquis tamen vulgarē scripturam, vt de loco orationis Antonianae sermo sit, tuebitur

bitur, animus est cum eo non admodum pugnare. Post paullum: *In te, M. Antoni, id decreuit Senatus, & quidem incolumis, nondum tot luminibus exstinctis, quod in hostem togatum decerni est solitum, more maiorum.* Cur *togatum* potius quàm *sagatum?* cum in Caesarem armatum Senatus-consultum illud latum esse ipse affirmet: *Videret Consul, ne quid Resp. detrimenti capiat?* Fuit cum hic *rogat.* pro rogatione rescribendum putarem. *Togatum* tamen retineo. Decernere enim, quod Senatus est proprium, non rogatione fit, sed est auctoritatis proprium. Illud *more maiorum*, recte hic accipit Paullus Manutius, optimè de CICERONE meritus. Deinde: *Licinium Lenticulam de alea condemnatum collusorem suum restituit.* Addit hic rursum de suo nimis largus Dion. Lambinus: *non vt luderet cum restituto*: frustrà, siquidem cum Mureto mox legeris: *Non quasi ludere cum condemnato.* Longius paullò: *Modo egens, repente diues.* Respexit eôdem M. Seneca Rhetor in Suasoria extrema, & Muretus lib. xx. Variarum, quos libros à naufragio seruauimns. Omnino ex Poëta aliquo depromtum esse cōijcio. Anacreontici propemodum numeri sunt, qualia ferè illa quae antecedunt: *Persultabat gaudio persona de mimo.* Et supra salis aliquid de mima vxore traxisse ait. Infrà: *Materia facilis est in te, & in tuos dicta dicere.* Hic glossemata multa sunt, quae & in Suetonij libello, aut cuius est, de claris Rhetoribus hunc locum exhibente reperias: sed vel *dicere* tantum (nec enim hic Atticismus ille quadrat, *dicta dicere*, vt *vitam viuere*:) vel certe nisi me aures tritae, mensque fallunt,

dicta iacere, ſcripſiſſe arbitror M. TVLLIVM. Sub finem orationis: *Vexauit Puteolanos, quòd C. Caſſium & Brutos patronos adoptaſſent, magno quidem ſtudio, iudicio, beneuolentia, caritate; non vt te & Baſilum, vt & armis & alios veſtri ſimiles.* Dion. Lambinus τὸ *patronos* delendum curauit. Sed quid illud, *Vt & armis?* Reponendum fortaſſe *vt Tamiſium*, de quo gladiatore non ſemel ſuprà, & in epiſt. ad Atticum. *Baſili* autem lib. III. Officiorum meminit. In eadem oratione: *Sumſiſti virilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam feciſti.* Gab. Faernus accuratae vir diligentiae in Latinis auctoribus tractandis, de vetere cod. Rom. ſic edebat: *ſumſiſti virilem, quam ſtatim muliebrem togam reddidiſti.* At meretricum toga erat, matronarum vero *ſtola*. Horatius, lib. I. ſerm. Sat. II. v. 62.

——quid inter-
eſt, in matrona, ancilla pecceſue togata?

Eademque Satyra de matrona loquens *ſtolam* attribuit:

Ad talos ſtola demiſſa, & circumdata pallis.

Adulterij quoque damnatæ impudicitiam profiteri, togamque geſtare cogebantur, vt apud Martialem, alioſque auctores legiſſe memini.

CAP.

CAP. XIII.

Iulius Seuerianus Rhetor è Cicerone, & CICERO Philippicis emendantur.

CALVMNIABATVR M. Antonius Ciceronem, quòd corpus Lentuli Surae, qui coniurationis Catilinæ conſcius fuiſſet, ſepulturæ non mandaſſet: impieque factum videri, ſumtum eſſe de eo more maiorũ ſupplicium in Tulliano, cùm tamen iure caeſum concederet. Ad quem locum reſpiciens Iulius Seuerianus Rhetor (cuius & Sidonius Apollinaris meminit, eſtque nuper è tenebris in lucem à Luca Fruterio Brugenſi reuocatus) cum de aduerſariorum argumentis dicendi ille magiſter praeceptiones tradit: *Propoſitis, inquit, quibus reſponſuri ſumus, quaerendum nobis erit, an inter ſe comparatae repugnantes ſint, vt ſuis armis corruant: vt* CICERO *de Antonio: Auunculum ſceleratum eſſe fatebatur; poena affectum querebatur.* Hic emendandum è M. TVLLIO cenſeo, quia μνημονικὸν eſt ἁμάρτημα, aut pro *Auunculum, P. Lentulum* reſcribendo: aut certe *vitricum*, non *auunculum*, qui L. Caeſar fuit. Sic enim Philippicis CICERO: *Vitricum tuum fuiſſe in tanto ſcelere fatebare, poena affectum querebare.* De hoc autem Lentulo, cognomento Sura, & in coniuratione Salluſtius, & Plutarchus commemorant. Lentulum autem Antonij vitricum fuiſſe in ea ipſa Oratione TVLLIVS docet: Iuliam ſcilicet M. Antonij

tonij matrem iterum nupsisse P, Corn, *Lentuli Surae*, qui post cum Catilina aduersus Remp. coniurauit, poenasque capitis dedit: *Hunc tu*, inquit Orator (Lucium Caesarem) *cum auctorem & praeceptorem omnium consiliorum, totiusque vitae debuisses habere, vitrici te similem quàm auunculi maluisti.*

In prima autem Philippica locus est subobscurus: *An si cui quid ille promisit, id erit fixum? Quod idem facere non potuit, vt multis multa promissa non fecerit.* Ant. Muretus Notis ad Philippicas post Faërnianas editis tentabat: *Quod idem non facere potuit.* Sensus sic erit apertus: Nihil minus ratum habendum quàm eius promissa, quae tali tempore non potuit non multa facere, ne suos abalienaret, sed sibi potiùs adiungeret. At alterum deesse membrum Manutius credidit: *Quod autem in aes incidit, id ratum non erit?* nisi fortè ἀποσιώπησις est, iratis familiaris.

CAP. XIV.

CICERONIS *loca aliter, atque vulgò leguntur, ab antiquis allata.*

NOTVM est Tullij vt optimi Latinitatis auctoris, testimonia plerosque scriptores scriptis suis inseruisse. Vnde enim potius hauriant, quam ex fonte illo Rom. eloquentiae vberrimo? Si quid enim doctè, eleganter, sciteque dictum est, dixit idem TVLLIVS: si senten-

sententiarum splendor & nitor requiritur, est in Tullio: si Philosophum subtilem, Senatorem perfectum, Oratorem optimum quis desideret, in vno *Tullio* coniuncta haec reperientur: vt minimè mirum videri debeat ad eius se imitationem praestanti semper iudicio viros contulisse, eiusque in re litteraria principis sententiam secutos. Quod verum esse paret, cum doctorum hominum iudicijs, quae libro secundo *Tullianarum Quaestionum* nuper collegimus; tum multorum auctoritate Scriptorum, qui eius sunt testimonio vsi, confirmare possumus. At sufficiat in praesens diuersa ab alijs laudata, allataque verba cum ipso fonte conferre. Vnde liquido discas plurima hodie in auctoribus notæ melioris aliter citata legi, quam apud *Ciceronem* reperiantur. Verbi gratia, cum in Pisoniana vulgo legatur: *Quem in hoc animali inuenire non possum*, Isidorus Hispal. lib. II. Etymolog. cap. XXXI. legit: *In hoc maiali*. Philippica quoque II. *Seruitus est postremum omnium malorum, non modò bello, sed morte etiam repellenda.* Sic idem Isidorus in antiquis Originum membranis lib. II. cap. XXX. profert, Ciceronis verò editiones *repellendum* habēt, vt ad *postremum* referatur. Ibidemque Isidorus sic habet: *Gloria est laus recte factorum* ex I. Philippica in M. Antonium. Aliter enim M. TVLLIVS in ea pro M. Marcello. *Gloria est illustris ac peruagata multorum & magnorum, vel in suos ciues, vel in omne genus hominum fama meritorum*. Disertius etiam III. Tusculana: *Est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicantium de excellente virtute. Ea Virtuti respondet,*

spondet tanquam imago gloriae. Vbi τὸ *gloriae* fodio, aut verò subrici malim: quomodo ἦχω reddidit Q. Flaccus in Odis. Pro Deiotaro quoque aliter hunc Oratoris locum legit: *Is non modo de tali periculo liberatus, sed honore amplissimo ditatus domi te interficere voluerat.* Amplius enim vulgati CICERONIS codices: *Is non modo à tali periculo, sed etiam honore amplissimo ornatus arguitur, domi suae te interfectum voluisse.* In Milonianae principio hic locus aliter apud Isidorum est, lib. II. Originum cap. XVIII: *Etsi vereor, Iudices, ne turpe sit pro fortissimo viro dicere.* Addit enim & ille *incipientem timere*: quod saluo sensu abesse posset. Et mox. *Veterem consuetudinem fori, & pristinum morem iudiciorum minime vident.* At M. Fabius lib. XI. Institut. Orator. legisse eo saeculo videatur *pristinum morem iudiciorum requirunt.*

Lib. IV. in Verrem, quae de Signis est oratio: *Tum iste* (Verres) *ab Equite Ro. splendido & gratioso Cn. Calidio, cuius filium sciebat Senatorem populi Ro. & Iudicem esse, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant, aufert.* Vbi ad oram Lamb. alleuit *eculeos* etiam scribi, quod & litteratoribus in vulgus notum: C enim Q & K commutari inuicem solent. Illud malè, nescio an ab alio Dionysio adscriptum, nec enim Lambini id esse arbitror, *culleos argenteos* legẽdum esse, pro vasis vinarijs, quae correctoris illius audaculi mensae potius quadrent, quàm huic loco conueniant. Pugnant enim libri veteres, & magna Prisciani auctoritas, qui lib. III. Grammat. de ὑποκοριστικοῖς agens, in *Leus* terminantibus *eculeos* legit: sed illud librariorum ibi vitio corruptum:

quique maximè fuerant. Sed quid ago? CICERO ipse ὀίκοθεν μάρτυρ testimoniũ dicat: retinẽdam nimirum editam scripturam: *Nollem* (inquit) *statim dixisse: iactabit se, & in his equitabit equuleis.*

In ea pro Sex. Roscio Amerino, hunc quoque locum Carisij Sosipatri ope, diuini vir ingenij I. LIPSIVS noster in Variis libr. IV. cap. VI. amplius legendum acutè vidit, etsi admodum adolescens tum esset. Sic enim in vulgus editur: *Cùm iam proscriptionis mentio nulla fieret, & cùm etiam ij, qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos sese periculis arbitrarentur, hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus.* Fl. vero Grammaticus ille pereruditus suo ita aeuo legisse videtur: *Cùm iam nulla proscriptionis commemoratio fuerit, cum etiam ij qui autem metuerant redirent, ac defunctos sese periculis arbitrarentur, nomen refertur in tabulas sex Roscij, hominis studiosissimi, nobilitatis manceps fit Chrysogonus.*

CAP. XV.

Respectum habere, agere: ὄργην ἔχειν. *Philippicae Tullianae illustratae.*

IN diuinis illis, vt Satyricus quidem nominat, Philippicis modum loquẽdi saepiùs obuium notabam, indictum tamen aliis eruditissimis interpretibus, Ferrario, Caelio, Faërno, ac Mureto. Sic enim ille lib. x. de Graecia, quae, nisi M. Bruti virtus obstitisset, in M. Antonij potestatem facile concessisset, *Quae quidem nunc*

M. Bruti

M. Bruti imperio, auctoritate, copijs, non instructa solùm, sed etiam ornata, tendit dexteram Italiae, suumque ei praesidium pollicetur. Quod qui ab illo abducit exercitum, & respectum pulcerrimum, & praesidium firmissimum adimit Reip. Ita enim ex optimis & antiquissimis Romanis codicibus Gab. Faernus veterum Censor acerrimus edendum curauit, cùm antea vulgati libri mutili essent, legerentque: *Quod qui ab illo abducit exercitũ pulcerrimum, & praesidium firmiss. adimit, Reip.* Idẽ Orator Philipp. XI. *Decernerem planè, sicut multa, Consulem alterum ambosue, ni Brutum colligassemus in Graecia, & eius auxilium in Italiam vergere, quàm ad Asiam maluissemus: non vt ex ea acie respectum haberemus, sed vt ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum.* Editur enim vulgò malè: *Vt ex ea acie auxilium haberemus.* Hieron. Ferrarius, homo eruditus, qui in his Philippicis emendandis, Manutioque consecrandis bonam princeps operam nauauit, explanabat *Respectum habere*, pro spem in aliquo collocare, passim obuiis allatis exemplis: quod quem amamus in oculis ferre dicamur, & *Ocu-lissimus* est Plauto qui carissimus: & *Lumina* filij sunt, quibus priuati *orbati* dicuntur. Faërno tamen, homini acutissimo, probare sententiam non potuit, cùm tamen ipse meliora in praesens adferre se non posse ingenuè fateretur: eruditiores excitasse, industriaque sua ad opem ferendam inuitasse contentus. Arduũ est enim, fuitque semper difficile obscuris lucem, ac dubiis fidem, & his omnibus auctoritatem conciliare. Audax hoc igitur nostrum facinus, nec infitior;

——*Hos inter tantas componere lites.*

Conandum tamen, ſiquid forte ſuccedat, —*quo me quoque poßim Tollere humo* Equidem hic *Reſpectum habere παθητικῶς* vſurpaſſe CICERONEM credo, non comparatum exercitũ quem metueret Antonius, ſed qui praeſidio eſſet caeſo iam ad internecionẽ Ro. exercitu ad Mutinam. Quem enim reueremur, vt liberi parentes ſuos maioreſque ſolent; vel quem metuimus, vt ſerui dominos; identidem reſpicere, vultumque animi ſpeculum intueri, ſitne triſtis, an ad hilaritatem compoſitus, ſolemus. Iuuenalis Sat. VIII. pro metu ſumſit:

Nil ibi maiorum reſpectus, gratia nulla
Vmbrarum——

Et Naſo I. Triſt. Elegia III: *mei & ſui reſpecta*, παθητικῶς, pro eo qui reſpicitur dixit. At domeſtico eſt teſti habenda potius fides. Sic enim CICERO lib. I. de Diuinat: *Fugientibus miſerabilem reſpectum incendiorum*, pro horrendo ſpectaculo. Et Philipp. V. ſed ἐνεργητικῶς: *Vtinam C. Caeſari, patri dico, contigiſſet adoleſcenti, vt eſſet Senatui, atque optimo cuique cariſſimus. Quod cùm conſequi neglexiſſet, omnem vim ingenij, quae ſumma fuit in illo, in populari leuitate conſumſit. Itaque cùm reſpectum ad Senatum & ad bonos non haberet, eam ſibi viam ipſe patefecit ad opes ſuas amplificandas, quam virtus liberi populi ferre non poſſet.* Queritur CICERO nullam habitam à Caeſare Senatus, & Reip. ſtudioſorum rationem, ſed hos ipſos à Caeſare contemtos: idque eo ipſo tẽpore, quo habitae ſunt orationes illae in M. Antonium, noua molientem, tyrannidemque affectantem. Quo de ſta-

de statu sic ad Brutum ipsum, C. Caesaris cum Cassio percussorem, scribit, superiorem locum mirificè illustrans: *Ex me illud est quod te velim habere cognitum, meum quidem animum in acie esse, neque respectum vllum quaerere, nisi me vtilitas ciuitatis forte conuerterit. Maiores autem partes animi Te, Cassiumque respiciunt.* Hic forsitan pro studio rationeque, qua ad aliquid agēdum impellimur, dixisse videatur, vt T. Liuius lib. XXI. Annalium ab V. C. verè & eleganter: *Sed factione respectuque rerum priuatarum, quae semper offecere, officientque publicis consiliis, Appius vicit.* Herodotus hoc Graecè ὤρην ἔχειν extulit. Valerius autem Maximus inclinante iam sub Domitiano aurei saeculi eloquentia, *Respectum agere* dixit lib. IV. Memorabilium cap. V. *Itaque rogabat eum, vt à se, dum inceptae rei deseruiret, discederet, maiorem verecundiam dignitatis eius, quàm candidae togae suae respectū agens.* Illud ἐν παρόδῳ adiicio lib. X. Philippic. *Quod qui ab illo abducit exercitum*, Faërnum non rectè mutare conatum in, *Quare qui ab illo*, contra libros veteres, veterumque auctoritatem. Sic enim M. Plautus particula *Quod*, pro *Quod attinet ad*, frequenter est vsus, vt in Aulularia:

Quod quisquam ignem quaerat, exstinctum volo.

Asinaria: *Quod illa dicat peregre allatam epistolam.*

Milite: *Quod ille gallinam aut columbam se sectari aut simiam*
Dicat, periistis, nisi vsque ad mortem multatis male.

CAP. XVI.

Vinctae per ὑφὲν dictiones antiquis vsitatae. Nec-opinanti, nec-opinato, ἀπροσδοκήτως CICERONIS *retenta lectio.*

QVAE primo & quinquagesimo aetatis anno de Haruspicum responsis M. CICERO disseruit, post Ro. cond. ɔɔcxcvii. Cn. Lentulo,& L. Philippo Coss. in eius orationis extremo hic mihi nodus manum iniecit: *Nisi forte existimatis hanc tantā illi colluuionem, tantamque euersionem ciuitatis in mentem subito in rostris nec-cogitanti venire potuisse.* Dionysius Lambinus legendum omnino contra libros omnes contendit *subito in rostris concionanti.* Aliis persuadeat, mihi non item, qui in ea semper fui sententia, veterum vt scripta non temere sollicitanda, sed religiosè tractanda esse existimarem, ferremque potius, quoad possem, quæ commodum sensum eiicerent; quàm vt audax, aut ingeniosus in alienis interpolandis videri vellem. Scio in Rostris statuam Lepido statutam, scio è Pisoniana semper in Rostris curiam, in Senatu verò populum defendi; sic & *Pro Rostris* habitas orationes frequentius quam *in Rostris* obseruo. Adhaec cum *subitò* ait CICERO, equidem non video cur Dionysium adeo hic offenderit vox per hyphen coniuncta *nec-cogitanti.* Et verò multa

multa meditātibus occurrunt, non raro etiam nec-opinantibus incidunt nō pauca. Memoria itaque repetat vir bonus, cuius Manes non sollicito, quod alias notatum memini & obseruatum, CICERONI nostro id esse persamiliare vinctas seu iunctas per hyphen voces componere, & hanc ipsam qua de agitur, in Officiis: *Nec-opinata bona*. In M. Antonium, *nec-opinato cùm ostendisset*. Et de finibus: *Alter alterum nec-opinato vidit*, quod Graecis esset ἀπροσδοκήτως. Sic Comicus in Seipsum puniente:

Vt hanc laetitiam nec-opinanti primus obijcerem.

Quod hic Tulluis *nec-cogitanti* dixit, pro nihil tale opinanti, prǣterque spem atque exspectationem. Sic & in XII. Tabulis: *Furtum manifestum* & *Nec-manifestum*. Item *Res nec-mancupi*. Manifestum enim furtum Masurius Sabinus Iurisconsultus apud Agellium lib. XI. Noctium cap. vlt. quasi a manu ferendo deriuat, vt *Infestus*, ab inferēda iniuria. Contra *Nec-manifestum*, cùm fur non manu furtum ferens deprehensus est. Tu vide L. 3. & sequ. Pand. Tit. de Furtis, & Paullum, lib. III. Sententiarum, Tit. XXXI. Ad imitationem Decem-viralium Orator noster II. de Legibus: *Magistratus nec-obedientem & noxium ciuem coërcento.*

CAP XVII.

Idem Graecis, Latinisque Poëtis vsitatum fuisse ostenditur.

POETIS verborum ob necessitatem architectis id adeò familiare, vocabula sic vincire, vt negationes & Aduerbia nomini potiùs proximo, quàm verbo colligarentur. Quae res obseruata, dici non potest quantam saepenumero obscuris lucem adferat: videruntque id acutè, vt omnia, in difficili sanè Poëta Sex. Propertio G. Canterus, & I. Passeratius, homines eruditissimi. Exemplis, age, rem repraesentemus à Negantibus ducto initio.

P. Terentius, vt hinc auspicemur, in Prologo:

Faciunt ne-intelligendo, vt nihil intelligant.

pro *nō intelligēdo*, vt *nefas, nefastus, nefrens*. Et si non me fugit alios *nae* pro *certè* passim interpretari.

Maro Georgic. lib. III. v. 95.

Hunc quoque, vbi aut morbo grauis, aut iā segnior annis
Deficit, abde domo, nec-turpi ignosce senectae.

Generoso equo, qui Olympia saepè vicerit, ignoscendum ait in aetate senili, *nec-turpi*, hoc est non ignobili aetate aut ingloriae: itaque Seruius ibidē: vt locus correctione cuiusquam, vt Aurati & Canteri, non indigeat.

Catullus in Pelei Epithalamio:

Funera Cecropiae nec-funera portarentur.

Id est, corpora mox peritura & adhuc viua ferrentur. Graeci ita frequenter, Sophocles quidem ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα: & in Electra idem μήτηρ ἀμήτωρ, Ἄχαρις χάρις. χάρις βραδύπους Euripidi in Hecuba νύμφην ἄνυμφον. παρθένον ἀπάρθενον.

θενον. Item ἄγαμοι γάμοι, quod Ennius dixit *innuptas nuptias*, qui & *Mentes dementes* alibi. τάφον ἄταφον, quod prima Philipp. *Insepultam sepulturam*. Horatio vero *insaniens sapiētia* Oda XXXIII. lib. I. & in M. Plauti Epitaphio apud Agellium lib. I. cap. 24. *Numeri innumeri*. Propertio id est frequens admodum lib. II. Elegia XXX.

Quae non-iure vado Maeandri iacta natasti.

hoc est, fistula immeritò abiecta à Minerua in Maeandrum fluuium. Venio ad aientia cum particulis *Semper*, *Nunc*, *Ante*, ac similibus. *Nunc-Dea* Tibullo li. I. Eleg. III. Propertio & Lucano *Isis* dicta, quasi recens tū Diuis esset adscripta.

Euoluam busto iam-numen gentibus Isin

Propertius lib. II. Eleg. XXVIII:

Io versa caput primos mugiuerat annos:
Nunc-Dea, quae Nili flumina vacca bibit.

T. Lucretio *semper-florētis Homeri*, lib. I. vt Maroni *Semper-Deus* in Bucol. ἀείθεος. eidemque *Ante-malorum* I. Æneid. quod & in Glossariis repertum. Terentio in Andria *Semper-lenitas*:

Heri semper-lenitas mirabar quorsum euaderet.

Propertio nihil his est vsitatius: *Semper-amor, amans, -amicitiae, -furor, -lentus, -opus, -viue, -cupidus*, & id genus alia, quae non colligo. Vt Appuleius Flo. III. *Semper-amorū* dixit, & Naso IV. Fast. *Semper-parens*. Rursum *Semper-aquas*, pro perēnibus, idē Propertius. Graecorū haec exēplo, qui cōponunt feliciter ἀειλαλὸς, ἀειλαμπὲς, ἀείμνηστος, ἀείρροος, ἀείφυλλος. Et Dion Cassius, ἀειπαρθένους ἑστιάδας Vestales perpetuas virgines. vt hodieq; Ecclesia Catholica Deiparā ἀειπάρθενον *semper-Virginem* venerans meritò appellat, & θεοτόκον,

CAP. XVIII.

Clodij Praetura. Boues Lucæ, *elephanti. Glossema in Oratione* Cic. *pro Domo Sublatum, Lactantius, & Claudianus Mamercus emendati.*

Locvs Oratione pro Domo interpretes torsit haud dubie, sed silẽtio dissimulare, vt fit, ac praeterire, quàm ignorantiam profiteri maluerũt. Ecquis enim quod ignorat explanauerit? In eius Orationis parte extrema P. Clodij hominis flagitiosi, vt alibi saepè, vitam moresque dum Orator recenset; rursum ille nobis ad partes vocandus est. Verba itaque apponere non pigebit: *Is postquam intellexit, posse se interuersa AEdilitate à L. Pisone Consule Praetorem renunciari, si modò eadem prima littera competitorem habuisset aliquem; AEdilitatem duobus in locis, partim in arca, partim in hortis suis collocauit.* Interrogatus aliquando ab eruditissimo amico ac diligẽti Ciceronis lectore, quae haec tandem *prima littera* esset ἀινικτηρίως dicta. De plano respondere vt non debui, sic nolui; Non enim, vt ille aiebat, è numero sumus vomentium; nam & Lambinum, hominem doctissimum hic ne haesitasse quidem, verbumque nullum commutasse cetera non indiligentem video. οὐδὲ γρῦ γάρ. Alterum verò Dionysium Gallũ, edito Ciceronis contextu, addita Synopsi, & Pandectis Iuris egregiè illu-

illustratis, ad oram scripsisse video *praematuri: talem competitorem*: quod quale sit equidem non diuino, nisi, vt suspicor, operarum culpâ mendum est, locumque obscurat magis. Quid Manutius? Thomas enim Freigius Germanus, pisce & hic magis mutus est. Paullus verò, quid verba sonent, sic nos edocet, nodũ tamen non expedit; de mendo autem ne suspicatur quidem: *Vt reliquae*, inquit, *nominis litterae, prima tantùm incolumi, corrumpi mutariq́ue non possent*. Hoccine vulnus sanare est? aut obscuris lucem adferre? imo obscurare id est potius. Proponam, pace lectoris, in mentem quod venit, dum locum otiosus expendo, eò nimirum inclinante tandem animo, vt aut duo illa verba *prima littera* furcis eiiciantur, fodianturue; aut certè si obtorto collo retinenda, atque emendanda sunt, *Praetura* pro his subiiciatur. Sic enim planus euadet locus, minimeque impeditus. Haec mea mens. Plures tamen coniecturas adferre, quando libris scriptis ac membranis hic destituimur, quid prohibet, parua temporis & chartae iactura? Fuit cum scripsisse CICERONEM hic opinarer *priua lege*. *L.* enim pro *lege* antiquitus scriptum Val. Probus in Notis auctor est. *Priua* autem *lex*, quod hodie *Priuilegium* nominamus, *praerogatiuam* CICERO. Quid si reponas *eadem primo licentia*? Vel sic: *si modo ea ademta alterum competitorem habuisset*. Sed verum vt fatear hariolari hoc est, ac diuinare. Placet, quod iam subieci *τὸ Praetura* reponi: nato, vt suspicor, mendo, è compendiis, notisq́ue. Repperit forte librarius P R.ra vel *pr. trã*, quarum priora
elementa

elementa *Praetorem* designant, scriba imperitus cudit *prima littera*. hinc illæ lacrymae. His si quis meliora, certioraque protulerit, tantùm abest vt inuideã, vt etiam gratiam sim habiturus maximam. Coronidis vice illud addam è Dialogo de Senectute, quo M. Cato Censorius praedicat *adolescentem se nunquam vires tauri aut elephanti desiderasse*. quem locum expressit forte Lactantius Firmianus, Christianorum Cicero, lib. de opificio Dei cap. III: *Potest-ne igitur aliquis, cùm videat etiam boues Lucas cum immanissimis corporibus seruire homini, queri & de opifice Deo.* vbi *vaccas* pro *Lucas* vitiose olim editũ fuisse, etiam in Mich. Thomasij editione, obseruo. Claudianus quoque Mamercus, Viennensium Galliæ sacerdos, lib. II. de statu animae cap. IX. ex B. Ambrosio, quantum coniicio: *Nec iniuria genus humanum naturam incusabit, quae tanto maiores hominibus belluas & boues Lucas edidit, eo videlicet beatiores, quo capaciores.* Sic enim in optimis & antiquissimis membranis, quibuscum in Neruiis hunc in Martiniana bibliotheca contuli. alter enim codex *Lucas* malè omittebat. Sic enim dicti elephanti, teste Varrone lib. VI. de lingua Lat. quod in Lucania Pyrrhi bello primum, sint visi. Meminitque Plinius lib. VIII. cap. VI. & Ausonius Gallus Tetradio:

Cur me propinquum Santonorum moenibus
Declinas, vt Lucas boues
Olim resumto praeferoces praelio
Fugit iuuentus Romula.

CAP.

CAP. XIX.

Mos vetus explicatur. CICERO I. *de Oratore & II. de Legibus è Lysia & Platone illustratus.*

CIC. I. de Oratore ad Q. Fratrem: *Erat Athenis mos, reo damnato, si fraus capitalis non esset, quasi poenae aestimatio ex sententia cum Iudicibus daretur; interrogabatur reus, quam quasi aestimationem commeruisse maximè se consiteretur. Quod interrogatus Socrates, respondit sese meruisse, vt amplissimis honoribus & praemijs decoraretur: & vt ei victus quotidianus in Prytanaëo publicè praeberetur: qui honos apud Graecos maximus habebatur. Cuius responsis iudices exarserunt, vt capitis hominem innocentissimum condemnarint.* Quae sic Laërtius lib. II. extulit. Τιμωμένων τῶν δικαστῶν τί χρὴ παθεῖν αὐτὸν ἢ ἀποτίσαι, πέντε καὶ εἴκοσιν ἔφη δραχμὰς ἀποτίσειν. Εὐβουλίδης μὲν γάρ φησιν ἑκατὸν ὁμολογῆσαι. θορυβησάντων δὲ τῶν δικαστῶν, Ἕνεκα μὲν (εἶπε) τῶν ἐμοὶ διαπεπραγμένων τιμῶμαι τὴν δίκην τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως καὶ οἱ θάνατον αὐτοῦ κατέγνωσαν, προσθέντες ἄλλας ψήφους ὀγδοήκοντα. καὶ δεθεὶς, μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἔπιε τὸ κώνειον; πολλὰ καλὰ κ'ἀγαθὰ διαλεχθεὶς, ὡς Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνί φησιν. Mos hic Atheniensium reo arbitrium in iudiciis deferentium, vt sententiam ipse ferret, poenamque arbitratu suo sibi constitueret. Lysias vnus in decem

Graeciae oratoribus, in Apologia pro Euphileto in caede Eratosthenis sic tangit: Ἐγὼ δὲ τῷ μὲν ἐκείνου τιμήματι οὐ συνεχώρουν, τὸν δὲ τῆς πόλεως νόμον ἠξίουν εἶναι κυριώτερον, καὶ ταύτην ἔλαβον τὴν δίκην, ἣν ὑμεῖς δικαιοτάτην εἶναι ἡγησάμενοι τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύουσιν ἐτάξατε. *Ego vero neglecta eius existimatione ciuitatis legem potiorem duxi, & illud supplicium sumsi, quod vos aequissimum esse arbitrati, in eos qui talia agunt, constituistis.*

Alter item mos supplicum in foco Vestae sacro veniam exposcendi, ab eodem Lysia sic in ea ipsa Apologia refertur: οὕτως, ὦ ἄνδρες, ἐκεῖνος τούτων ἔτυχεν ὧνπερ καὶ νόμοι κελεύουσι τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας. οὐκ εἰσαρπασθεὶς ἐκ τῆς ὁδοῦ, οὐδ᾽ ἐπὶ τὴν ἑστίαν καταφυγών, ὥσπερ οὗτοι λέγουσι. *Sic ille, Athenienses, ea pertulit, quae leges istorum flagitiorum auctores ferre voluerunt: non de via raptus in aedes, neque cum ad focum confugisset, vt isti dicunt.* Quae postrema si sic legas ὥσπερ λέγουσι, Prouerbium *Ad Vesta confugere* respexerit. Cuius supplicũ moris καθίζεσθαι ἐπὶ τὴν ἑστίαν exemplum memorabile Themistoclis in Admeti focum cum filio se recipientis apud Thucydidem est lib. I. Belli Peloponnesiaci, additque: ἀνίστησί τε αὐτὸν μετὰ τοῦ ἑαυτοῦ υἱέος, ὥσπερ καὶ ἔχων αὐτὸν ἐκαθέζετο, καὶ μέγιστον ἦν ἱκέτευμα τοῦτο. Pertinet huc quoque lex illa CICERONIS lib. II. de Legibus: *Terra igitur, vt focus, domiciliorum omnium sacrum Deorum. Quocirca nequis iterum idem consecrato.* Quae interpretatus est CICERO ex Platone XII. de legibus: γῆ μὲν οὖν ἑστία τε οἰκήσεως ἱερὰ καθιερόυσθω θεοῖς.

CAP.

CAP XX.

Consilio regere. *Recepta Tullij lectio defensa.*

TRIA potissimum cùm in rebus humanis, tum in Historià legēda consideranda sunt, quæ dux vitæ, morumque magistra merito nūcupatur: *Consilia* nimirum, *dicta & facta*. Illa tempore priora sunt, *Facta* autem postrema sunt; è quibus de illis sit existimandum. Vtque *Dicta* scite & acute Apophthegmata; sic in bello callide & opportune gesta, *Strategemata* appellata. De his M. Terentius Varro togatorum doctissimus, lib. VI. de lingua Lat. *Actionum trium primus agitatus mentis, quod primum ea quae sumus acturi, cogitare debemus: deinde hinc dicere, ac facere. De his tribus minime putat vulgus esse actionem cogitationem: tertium, in quo quid facimus, maximum*. Coniunxit eadem in Cn. Pompeij laudatione extrema CICERO, *Talis*, inquit, *est vir, vt nulla res tanta sit ac tam difficilis, quam ille non & consilio regere, & integritate tueri, & virtute conficere possit*. Imperitè autem fecerunt, qui in nuperis editionibus *consilio haerere*, contra librorum veterum auctoritatem, substituere non sunt veriti. Duo enim orator coniungit *consilia dictaque*: quod inuicem consequantur. quandoquidem mētis rationisque interpres oratio est, vt initio περὶ ἑρμηνείας tradit Aristoteles. Graecus quoque orator Olynthiaca III. duas quidem hominum actiones com-

commemorat, *dicere & facere*, vt *Consilia dictis* comprehendisse videatur: τὸ γὰρ πράττειν τοῦ λέγειν καὶ χειροτονεῖν, ὕστερον ὂν τῇ τάξει, πρότερον τῇ δυνάμει καὶ κρεῖττόν ἐστιν. *Regere* autem in CICERONE retinendum esse suadet Maro de sapiente ac diserto viro, qui sedare seditiones norit:

Ille regit dictis animos & pectora mulcet.

Comicus etiam in Eunucho:

Quæ res in se neque consilium neque modum
Habet vllum, eam consilio regere non potes.

CAP. XXI.

Vltima & media terrae. Nec vola nec vestigium, *Varronianum Prouerbium.* CICERONIS *in Maniliana vnus & item alter locus explicatus.*

IN Cn. Pompeii laudibus belli gerendi laudata celeritas est, qua intra diem quadragesimum, vel, vt CICERO numerat, vndequinquagesimum, piraticum bellum genere necessariũ, & magnitudine periculosum, post tres ipsos & viginti annos ab aliis ducibus gestum, confecit: *Non illum,* inquit. M. TVLLIVS, *eximia vis remigum, aut ars inaudita quaedam gubernandi, aut venti aliqui noui, tàm celeriter in vltimas terras pertulerunt*. Et post nõ longè: *Cretensium Legati, cum in ea insula noster imperator exercitusque esset, ad Cn. Pompeium in vltimas propè terras venerunt, eique se omnium Cretensium ciuitates velle dedere dixerunt.*

Hanc

Hanc idem supra Orator insulam *Pamphyliam* nominauit, vbi tum confecto bello maritimo piratisque à mari in interiora Ciliciae traductis, Pompeius agebat: *Idem*, inquit, *Cretensibus, cùm ad eum vsque in Pamphyliam legatos, deprecatoresque misissent, spem deditionis non ademit, obsidesque imperauit*. Quas hic itaque *vltimas terras* nominet quaeri video, quando magnum hic interpretum est silentium. *Pamphyliam* ergò, & *Asiam minorem* accipio. Sic enim in Catilinaria coniuratione Sallustius: *Catilina opprimendae Reip. consilium capit. In Italia nullus exercitus: Cn. Pompeius in extremis terris bellum gerebat. Ipsi Consulatum petendi magna spes*. Subiicit verò gestum id anno post Ro. cond. IↃCXXCIX. L. Caesar. C. Figulo Coss. qui in Fastis Capitolinis nominantur C. Marcius Figulus, C. Iulius Caesar. At alibi *medias* eas *terras*, Orator, vt & Plinius, ac Florus, appellat. Qui nodus in speciem impeditus sic expediri, temporum habita ratione, possit. Haec enim Maniliana à Praetore Cic. habita est M. Aemilio Lepido, L. Volcatio Tullo Coss. anno IↃCXXCVII. decimo verò pòst anno habita est ea de Prouinciis Consularibus Oratio, Cn. Corn. Lentulo Marcellino, L. Marcio Philippo Coss. anno IↃCXCVII. post confectum iam à Pompeio bellum. Deuicto enim Mithridate, & Tigrane Regibus, *media* iam Romanis *regio* fuit *Asia minor*: *vltima* verò Pontus & Armenia ad Eufratem vsque, Romani imperij terminum. In hac CICERONIS verba sunt: *Nationes eas quae numero hominum & multitudine ipsa poterant in prouincias nostras redundare, iam ab eodem*

esse partim recisas, partim repressas, vt Asia, quae imperium nostrum terminabat, nunc nouis tribus prouinciis ipsa cingatur. Plinius autem lib. VII. cap. XXVI. in Pompeij elogio eum ait Asiam vltimã prouinciarum accepisse, eandemque mediam patriae reddidisse. Et L. Florus, siue is L. Annaeus Seneca est, lib. III. de bello agens Mithridatico: *Sic Pompeio duce populus Rom. totam, quà latissima est, Asiam peruagatur, quam extremam imperij habebant prouinciam, mediam fecit.* M. itaque Tullius tempori commodam rationem attulit, Asiamque minorem vltimam numerat, quae post gesto, confectoque à Pompeio piratico Mithridaticoque bellis, media facta est. Legitur & in eadem illa Maniliana, de disciplina militari Pompeij: *Cuius legiones sic in Asiam peruenerunt, vt non modò manus tanti exercitus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur.* Prouerbium illud M. Varroni familiare respexisse apparet. Sic enim ille apud Nonium Marcellum in Satyra Menippaea ταφῇ Μενίππου: *Hac Numa Pompilius fieri si viderit, sciet suorum institutorum nec volam, nec vestigium apparere.* Et Ἐπιταφίῳ: *Quoniam in sepulcris nec vola, nec vestigium exstat.*

CAP.

CAP. XXII.

Belli impetus nauigauit, Ventorum pennae, & nauium volatus. CICERO *in Maniliana è Demosthene, aliisque illustratus.*

QVOD Graeciae Oratorum Princeps Demosthenes Olynthiaca dixit: ὅπως ἀσφαλῶς ἡ δύναμις πλέῃ: noster est imitatus in ea pro lege Manilia, cùm *belli impetum nauigasse* ait: *Quis vnquam aut obeundi negotij, aut consequendi quaestus studio tam breui tempore tot locos adire, tantos cursus conficere potuit, quam celeriter Cn. Pompeio duce belli impetus nauigauit?* Sic & in Phaselo Valerius Catullus, pro velocitate cursus *Impetum*, aliique Poëtae in re potissimum nauali adhibent:

Phaselus ille, quem videtis, hospites,
Ait fuisse nauium celerrimus,
Neque vllius natantis impetum trabis
Nequisse praeterire, siue palmulis
Opus foret volare, siue linteo.

Et illo antiquior Ennius, XIV. Annali, apud Macrobium:

Labitur vncta carina, volat super impetus vndas.

Et huius vicissim aemulus Maro, lib. V. Æneid.

——*Sic illam fert impetus ipse volantem.*

Claudianus quoque venustus poëta, in Consulatum VI. Honorij v. 475. de Graecis equis Zephyro velocioribus:

Quorum, si qua fides, augentibus omnia Musis,
Impetus excessit Zephyros, candorque pruinas.

Volare ergò iidem poëtae dixerunt: vt & ventis pennas sacrae litterae attribuunt: Psalm. XVII. v. 12. & Psalm. 4. Et aui volanti pansis velis nauem currentem comparari, à Graecis etiam plurimis *currum* nominari, nemini nunc potest esse ignotum. Virgil. lib. III. Æneid.

Linquimus Ortygiae portus, pelagoque volamus.

Furius Antias Poëmatis:

Sicut fulca leuis volitat super aequora classis.

CICERO itidem ac T. Lucretius *coeli impetum* pro coelerrimo coeli motu dixerunt. Ventos quoque *animas* Arnobius dixit lib. I. & Maro lib. VIII. v. 403.

Quantum ignes, animaeque volant——

Nauium autem formam, atque adeò nomẽ, ab auibus ducta esse eruditi quidam homines arbitrantur. Velis enim, remisque alarum loco, quasi auis ad volatum impellitur nauis. Indéque Scriptores dixerunt *nauem volare*. Contrà verò auibus *Remigium alarum* Maro attribuit. Equidem de Graecis deriuare fontibus malim, quibus ναῦς est *Nauis*. & ναύτης, qui *nauita*, & concisè *nauta* est.

CAP.

CAP. XXIII.

Falcidia lex. CICERONIS *locus illustratus. Glossema in Eusebij Chronico sublatum.*

IN Maniliana M. TVLLIVS Q. Hortensium, Q. Catulum viros Consulares reprehendit, quòd legi Gabiniae, vt nunc Maniliae, ne ferretur, repugnarint. Quarum illa quidem de Cn. Pompeio belli piratici, haec verò belli regij & Asiatici cum Mithridate & Tigrane, deligendo Imperatore agebat. *Quo mihi,* inquit, *indignius videtur obtrectatum esse adhuc, Gabinione dicam an Pompeio, an vtrique, id quod est verius, ne legaretur A. Gabinius, Pompeio expetenti ac postulanti.* CICERO id non nouo exemplo factum iri, vt A. Gabinius legis auctor Pompeij legatus, quod legibus vetitum apparet, fieret. Idque exemplo cōfirmat quattuor Tribunorum plebis, quibus idem licuit. Sic enim CICERO: *An C. Falcidius, Q. Metellus, Q. Coelius Latiniensis, Cn. Lentulus, quos omnes honoris caussa nomino, cùm Tribunipl. fuissent, anno proximo legati esse potuerunt.* Vidi ego, qui cùm legibus leuiter tinctus esset, haec M. TVLLII ad *Falcidiam legem* obtorto collo raperet. Quare vindicias secundum libertatem à Praetore postulo. Nam quamuis tempora non pugnent, prohibéntue quò minus vnus idemque *Falcidius* esse potuisset CICERONIS aequalis est auctor legis *Falcidiae*

ſub Auguſto latae, verba tamen maximè pugnant. Hic enim legatus, qui vicariam operam profectis in prouinciam Praefectis praeberet, dictus eſt: alias *legatus*, qui & Orator nominatus, legationeſque obit. At in *Falcidia lege de teſtamento legatis* agitur, non à falco deriuata, vt quidam ſomniant, appellatione, ſed à C. *Falcidio*: cuius quidem legis caput ex antiquiſſimis membranis Chronicorum Euſebij, B. Hieronymo interprete, gloſſematis expunctis apponam: C. *Falcidius Trib. pl. Legem tulit, nequis plus teſtamento legaret, quam quanta pars hereditatis ſupereſſet.* In iis enim qui in vulgus editi circumferuntur codicibus, multa falſò adiecta ex Nouella Iuſtiniani Imp. Itaque legitur in Iſidoro, qui haec tranſſcripta retulit in librum v. Etymolog. cap. xv. Integrum autem caput legis Falcidiae Tit. Πανδεκτῶν *Ad L. Falcidiam* exhibet, quique de Legibus noſtra, patrumque memoria ſcripſere, Zazius, Manutius, Hotmanus, & Iuriſ-prudentiae princeps Ant. Auguſtinus.

CAP. XXIV.

Aries ſubiicitur. CICERO *in Topicis contra aliorum ſententiam explicatus.*

M. CICERO in Topicis de Cauſſarum generibus: *Ea quae fiunt, partim ſunt ignorata, partim voluntaria. Ignorata, quae neceſſitate effecta ſunt: voluntaria, quae conſilio. Quaedam autem fortuna vel ignorata, vel voluntaria. Nam iacere telum voluntatis*

luntatis est: ferire quem volueris, fortunae; *Ex quo aries ille subiicitur in vestris Actionibus:* SI TELVM MANV FVGIT *magis quam* IECIT. Torsit hic non iniuria locus Lusitanos duos, in his Ant. Goueanum Iure-consultum, & Achillem Statium; item Bart. Latomum Belgam. Machinam enim bellicam accipiunt, quae ab arietis figura nomen habeat, tralatè pro validissima defensione ad oppugnãdum iudicem. Atqui aries non defensioni, vt balista, sed Vrbium oppugnationi adhibitus, quo portae & muri, vt aeneis hodie tormentis, quatiebantur, Non recte igitur pro defensione sumas. Decepti, credo, magni illi viri Boëthij Seuerini auctoritate, qui multa de Casu & Fortuna ex Aristotelis Acroamatis lib. II. philosophatus haec adfert lib. V. extremo: *Vnde etiam machinamentum quoddam atque defensio in iuris-peritorum responsionibus inuenitur, hoc modo:* SI TELVM MANV FVGIT, *magis quam* IECIT. *Nam si quis caedis accusetur, optima solet esse defensio: si alia non suppetit fugisse, manu telum, magis quam iacere noluisse: at non voluntati, quae condemnatur in culpis, sed ignorantiae factum tribuatur.* Sic ille. Verum mihi longè alia mens, quam erudito lectori diiudicandam propono, etsi per se veritas ipsa exsistat: vt plane *subiici aries* dicatur, veluti pro caede victima ad expiandum, more maiorum, Atheniensium praesertim, mox etiam Romanorum, qui à Graecis Actiones & Caussas plerasque, potissimùm quae ad caerimonias attinerent, acceperunt. Nam de Oreste seipsum expiante, Æschylus ait, & in reliquis illis Sex.

Pompeij Festi fragmentis sic legi docuit Ant. Augustinus, quem honoris caussa libenter nomino: *Subiicere arietem: In Commentario* XV. *Iuris Pontificij, Antistius esse ait dare arietem, qui pro se agatur, vt caedatur.* Et alibi: *Subiici aries dicitur, qui agitur vt caedatur: quod fit vt ait Cincius in libro de Officio Iuris-consulti, exemplo Atheniensium, apud quos expiandi gratia aries iungitur ab eo qui scelus admisit, poenae pendendae loco.* Et in Seruio Pet. Danielis hoc Numae Pompilij Regis caput legitur:

SEI QVIS HOMINEM LIBERVM IMPRVDENS
SEI DOLO MALO OCCISIT
PRO CAPITE OCCISEI ET NATEIS EIVS
IN CONCIONE ARIETEM SVBICITO.

Eodem respexit Q. Horatius Epod. V.

Diris agam vos: dira detestatio
Nulla expiatur victima.

De re ipsa quid alibi adhuc CICERO censeat, videndum. De Oratore lib. III. *Nonnumquam breuitas translatione conficitur; vt illud:* SI TELVM MANV FVGIT, *imprudentia teli emissi breuiùs proprijs verbis exponi non potuit.* Et lib. II. *Iure defendi scribit, quae & imprudentia & casu facta dicantur:* Solon quoque legislator bis puniebat eos qui se ebrietate deliquisse dicerent. Huc etiam forte pertineat Adrasti factū illud apud Herodotum lib. I. & Lucianum in Ioue accusato: quo filium Croesi in venatione imprudens ille cum occidisset, expiare se coactus sit. Ceterum in illis Topicorum verbis, vt multa à librariis peccantur, pro illis, *Ferire quem volueris,* reponi malim *nolueris.* Assentietur qui locum expenderit.

CAP.

CAP. XXV.

Strategema Mithridatis. CICERO *in Maniliana illustratus. Fibri natura quae.*

MITHRIDATES Ponti rex, à L. Lucullo praelio victus, dum in Armeniam ad Tigranem fugit, siue socerum, vt Appianus Mithridatico, siue generum, vt Plutarchus in Lucullo, propius factum est nihil, quàm vt caperetur, viuusque veniret in Rom. potestatem, absque auaritia militum fuisset, qui, dum sparsam de industria auri argentique magnam vim colligunt, interea ipse dilabitur, saluusque euasit. Sed M. TVLLII id verbis potiùs audiamus: *Primùm ex suo regno Mithridates sic profugit, vt ex eodem Ponto Medea illa quondam profugisse dicitur; quam praedicant in fuga fratris sui Absyrti membra in his locis, qua se parens persequeretur, dissipauisse, vt eorum collectio dispersa maerorque patrius celeritatem persequendi retardaret.* Quibus in verbis respexisse M. Tullium obseruaui ad veteris poëtae hac ipsa de re versus ab illo allatos lib. III. de Natura Deorum;

Vt dum nati dissipatos artus captaret parens,
Ipsa interea effugeret, illum & moeror tardaret sequi.

Naso verò qui VII. Metam. fabulam Medeae narrat, sic breuius lib. III. Tristium Eleg. IX.

Atque ea diuellit, diuulsaque membra per agros,
Dissipat in multis inuenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto

Pallentesque manus sanguineumque caput.
Vt genitor luctuque nouo tardetur, & artus
Dum legit exstinctos triste retardet iter.

Didicerat fortasse hunc actum ab eiusdem Ponti animante fibro, vel Castore: qui vt venatorum manus & iacula effugiat, vltro sibi dentibus pudenda relecat, ob quae se capi & quaeri nouit. Sunt enim in re medica salubria, vt medicorum filij, & historici φυσικοὶ norunt, de quo Iuuenalis Sat. XII.

——imitatus Castora, qui se
Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno
Testiculorum, adeo medicatum intelligit inguen.

Plura siquis volet, adeat Plinium lib. VIII. & XXX. item XXXII. cap. III. Apuleium lib. I. & V. Milesiarum. Oppianum, Festum Pompeium, Isidorum. lib. XII. cap. I. Strabonem, Aelianum lib. VI. cap. XXXIII. Ammianum lib. XVII. Horapollinem, Olaum magnum lib. XVIII. cap. V. (qui ait & in Septemtrionalibus regionibus non in Ponto solum, contra Solinum, Castores reperiri;) Franciscum Valesium de sacra Philosoph. ca. III. Iulium Scaligerum exoteric͠on, CCX. contra Cardanum & Exercit. CCXI. aliosque: Dioscorides tamẽ, & alij nonnulli negant: sed euincat tot auctorum auctoritas. Non dissimilia de Scythis & Hircanis Ponti accolis in Tigrium venatione tradit Mela Pomponius lib. III. cap. V.

A N-

AND. SCHOTTI

NODORVM CICERONIS

LIBER II.

CICERONIS *Officia illustrata. Mendum à coniectura & Historiae fide sublatum.*

CAPVT I.

CICERONEM multa à Terentio mutuatum notarunt pridem eruditi viri; equidem obseruaui, & aliter atque vulgò solet, eum adhibere consueuisse: vt illud, ne longe abeam, ex ea fabula, qua Menedemus se ipse puniens inducitur (sic enim Tuscul. III. vertit Orator Graecam vocem ἑαυτὸν τιμωρούμενον; Comicus vero:

An cuiquam est vsus homini se vt cruciet?)

CICERO I. Offic. de Iustitia agens: *Est difficilis cura rerum alienarum; quanquam Terentianus ille Chremes humani nihil à se alienum putet.* Rectè vero & accommodatè Comicus:

M. *Chréme tantúmne est abs re tua otij tibi,*
Aliena vt cures, eaque nihil quae ad te attinent?
C. *Homo sum, humani nihil à me alienum puto;*
Vel me monere hoc, vel percontari puta:

Rectum

Rectum est? Ego vt faciam: non; vt deterream. Sic enim posteriora illa interpungenda censuit doctissimus Hieronymus Surita, Caesaraugustanus. Vulgò autẽ Prouerbij specie aliter paullo hanc γνώμην vsurpamus, quasi cuiuis nos vitio hominum more obnoxios fateamur. Ita pòst non longo interuallo ex eadem Comoedia illud paullò aliter CICERO adfert, siue memoriae plus aequo confisus, siue quòd ad manum Comicus non esset: *Summum ius, summa iniuria, factum est iam tritum sermone Prouerbium.* At Terentius ait: *Verum illud Chreme dicunt, Summum ius, summa malitia est.* Columella verò Hispanus, sed Latinitatis & ille auctor bonus, lib. I. Rei rusticae aliter paullò detorsit: *Summum ius summa crux.* Nec longè hinc Orator, loco tamen, vt opinor, à librariis deprauato: *Pompilius imperator tenebat prouinciam. In eius exercitu Catonis filius tiro militabat*, qui III. Coss. an. V.C. CIƆIII. Gallos cecidit. Nisi error in historia est, aut μνημονικὸν ἁμάρτημα, aliud hic apud CICERONEM reponendum est. Lambinus, M. Popilius legit, vt de Popilio Laenate, quem scriptor Rhetoricorum ad Herennium lib. I. extremo Caij praenomine vocat, intelligatur: at Plutarchus, qui è CICERONE haec, vt pleraque desumpsit, in Catone minore bello Persico militasse Catonis maioris filium ait, natu scilicet maiorem: qui Praetor designatus, patre viuo sit mortuus; & egregios de Iuris disciplina libros reliquit teste Agellio lib. XIII. cap. XVIII. Persicum autem seu

Mace-

Macedonicum bellum gestum fuit anno post R. C. IↃXXCV. quo Perseus rex, Philippi F. Paullo Æmilio Cons. captus est. Eâdem tempestate Consules quidem in Capitolinis Tabulis, anno V. C. IↃLXXX. M. Popillius Laenas, & P. Ælius Ligus. Malim itaque hic legi: si mei arbitrij res esset, *Paullus Æmilius*, non *Pompilius*. Nam mendum ex compendiis, vt fit, natum. Scriptum enim repperit librarius. *Pau-AEmilius*: vnde factum *Pompilius*, vel *Popilius*. Si victus Popilius, quomodo legionem dimisit, quasi finito bello honesta missione? Sequentia ostendunt CICERONEM de Perseo loqui. Mox non longè: *Adeò summa obseruatio erat in bello mouendo.* videtur τὸ *mouendo* à glossa esse. Tentarunt alij, *adeo sancta obseruatio*. offendit illos *adeò* particula, quæ cum superlatione non iungitur. Sed interpungendum, & pro *ergò* interpretandum, vt sit complexio vel Epiphonema, vt dicimus *adeo verum est*. Accedit librorum veterum auctoritas, qui *adeo summa* ad vnum legunt omnes.

CAP.

CAP. II.

Hortensius CIC. *qui de laudibus est Philosophiæ, fragmento nouo auctus.*

AND. Patricius, Polonus, homo doctissimus operam praeclarè nauauit, cum post Car. Sigonium, bone Deus quem virum? non paucas naufragij Tulliani tabulas collegit. Quoniam autem nescio quo modo hoc oculos vtriusque fugit, quod CICERONIS tamen esse germanum liquido iurẽ, huic chartae illinere placet, vt in libros hinc suos, qui volet, transferat. Sic enim B. Augustinus lib. XIII. Ciuitatis Dei cap. v. *Ecce autem non philosophi quidem, sed promti tamen ad disputandum homines, omnes aiunt esse beatos qui viuant vt ipsi velint. Falsum id quidem. Velle enim quod non deceat, id ipsum miserrimum est: nec tam miserum est non adipisci quod velis, quàm adipisci velle quod non oporteat. Plus enim mali praua voluntas adfert, quam fortuna quidquam boni.* Postrema nos ex eodem Augustino addimus è libro *De vita beata*, vbi plenius idem fragmentum legitur. Quae qui ex Augustini sensu dicta existimarunt, nae illi opinione sua falsi sunt: haerent enim atque connexa sunt arctissimè. Certe sanctissimus ille Theologus lib. I. Retract. dolet se fortunã, etsi verbis alienis, scriptis suis saepiùs inseruisse quàm Christianum hominem deceret, quasi cum profano Philosophorũ vulgo *Fatum* aut *Fortunam* agnosceret.

Illud

Illud addam, concinnius legendum videri: *quam Fortuna cuiquam boni*, dandi casu *cuiquam*. Antea vero malo, *id est ipsum miserrimum*, cadentibus numeris venustiùs, & ad CICERONI's morem accommodatiùs.

CAP. III.

De tollenda iracundia L. Senecae idem quod CICERONI *consilium in mentem venire. Aureae Epistolae* I. *ad Q. Fratrem lux allata.*

VT de dolore minuendo multi Philosophi multa, & in his M. TVLLIVS ea quam sibi scripserat sed temporum iniuria intercidit, Consolatione in morte filiae (quae enim hodie circũfertur ficta est, vt & Orpheus Venetiis, nec satis CICERONE digna) ita & varia ab iisdem ἀνασταλτικὰ τῆς ὀργῆς consilia excogitata: quod ea furor, tametsi breuis, atque insania hominis extra se positi iudicetur. TVLLIVS idem Q. Fratri, homini iracundo, cetera laude dignissimo auctor exstitit, vt προαιρέσει, καὶ ὑπὸ τὴν ἑωθινὴν meditatione in domanda aut certè refrenanda iracundia vteretur. L. vero Seneca, vt alia plurima, sic & hoc lib. III. de Ira cap. XXXVI. ab illo est mutuatus, sed ἑσπερινῇ sui exploratione remedium adhibet. Suadet enim diuinitus, vt seipsum quisque ad vesperum quotidie exploret ad vnguem;

idque

idque Sextij exemplo docet, atque adeò Pythagoreorum more itidem seruatum. CICERONIS haec sunt in aurea illa, ac benè longa ad Q. Fratrem Epistola, qua de administranda Prouincia fratri Proprætori in Asia (quem tamen Suetonius in Augusto, cap. 3. eandem laudans Epistolam, *Proconsulem* nominat) vtilia vitae ac Reip. præcepta tradit: *Sed te illud admoneo, vt si hoc plene vitare non potes, quod antè occupatur animus ab iracundia, quam prouidere ratio potuit ne occuparetur; vt te ante compares, quotidieque meditere, resistendum esse iracundiæ.* Sapiens verò Philosophus Seneca adhunc ferè modum: *Desinet ira & erit moderatior, quæ sciat sibi quotidie ad Iudicem esse veniendum. Quid ergo pulchrius hâc consuetudine excutiendi totum diem?* Idem quoque Plutarchus Chaeronensis Philosophus censuit, suasitque Commentario de audiendis poëtis: ἐπεὶ καὶ μεγάλου δοκοῦντος εἶναι καὶ ὄντος τοῦ κρατεῖν ὀργῆς, μεῖζόν ἐστιν ἡ φυλακὴ καὶ ἡ πρόνοια τοῦ μὴ περιπεσεῖν ὀργῇ, μηδὲ ἁλῶναι. Et paulò post. τὸ γὰρ ἐπισφαλῶς πρὸς ὀργὴν ἔχοντα, καὶ φύσει τραχὺν ὄντα καὶ θυμοειδῆ, μὴ λανθάνειν ἑαυτὸν, ἀλλ' ἐξευλαβεῖσθαι, καὶ φυλάττεσθαι τὰς αἰτίας, καὶ προκαλαλαμβάνειν τῷ λογισμῷ πόῤῥωθεν, ὅπως οὐδὲ ἄχων τῷ πάθει περιπέσηται, θαυμαστῆς ἐστι προνοίας. Quae etsi exemplis Achillis atque Vlyssis illustret, nos Athenodori Philosophi, Octauiani Caesaris magistri verba in memoriam reuocemus: qui missionem flagitans, extremam hanc ei admonitionem suggessit: *Cùm iratus, Caesar, fueris, nihil prius dixeris, fecerísve, quam quattuor & viginti Alphabeti litteras tecum ipse percurreris.* quo audito

Caesar

Caesar manum praeceptori iniecit, alterumque apud se annum manere iussit, docens τῆς σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας εἶναι. Quo & Flaccus respexit, lib. III. Carm.

Est & fideli tuta silentio
Merces——

De Theodosio quoque Aug. Sex Aurelius Victor noster: *Habuit*, inquit, *à naturae munere, quod Augustus à Philosophia doctore* (Athenodoro) *didicerat: qui cùm vidisset eum facile commoueri, ne asperū quid statueret, monuit vt vbi irasci coepisset, quattuor atque viginti Graecas litteras memoria recenseret: vt illa concitatio, quae momenti est, mente alio traducta parui temporis interiectu langueseeret.* Notum autem eidem Theodosio dâtum à B. Ambrosio salubre consilium, ne iratus temere, vt antea, capitis iudicia præcipitaret: quo de eiusdem exstat Epist. XXVIII. hoc principio: *Et veteris amicitiæ dulcis mihi recordatio est, & beneficiorum.* plura tamen in Ecclesiastica Historia, quae indicasse sat esto.

CAP. IV.

Videndum *pro* verendum CICERONI *familiare. Imitatus &* CICERONEM *Persius.*

QVANTA in CICERONIS Officiis doctrina lateat, C. Plinius prooemio testatur, cum ad verbum ediscenda suadeat: quamque reconditi thesauri inde eruantur doctissimo cuique notum, cum & argumento gemino

B. Ambrosius exprimere non dubitarit. Nos è libro I. caput hoc concinnauimus : *Videndum est*, inquit, *vt non satis sit, id quod apud Platonem est in Philosophos dictum, quod in veri inuestigatione versentur*. Lambinus tentat hanc lectionem, & solemne illud suum seruat, vt vel repugnantibus libris omnibus, *verendum* substituat. Verum cum Varrone Cras illi credam, hodie nihil. Nam τὸ *video* cum particulis *Ne* & *Vt*, non rarò eumdem, quem *Timeo, Metuo, Vereor*, vsum habere apud CICERONEM obseruaui, vt hoc ipso in loco, ex auctoritate codicum omnium, & lib. XIV. ad Famil. Epist. XIV. Terentiae, & Tullio F: *Reliquum est, quod ipsae optime considerabitu, vestri similes feminae sintne Romae. Si enim non sunt, videndum est vt honestè vos esse positis.* Quod pro *verendum* accipiendum paret apertè. Subiicit enim statim : *Etiam illud verendum est*. Illud coronidis vice accedat : vt ex Platonis Alcibiade priore Satyram V. cōcinnasse Persium monuit politissimus Politianus, cap. IV. Miscellan: sic è CICERONE mutuatū esse apparet elegantem hanc sententiam. Ita enim noster TVLLIVS, qui Latinis litteris illustrauit Philosophiam, primo Offic. *Nec vero illa parua vis naturae est, rationisque, quod vnum hoc animal sentit, quid sit ordo, quid deceat, in factis dictisque quis sit modus.* Satyricus vero Sat. III. qui versus inter cetera eminent aenigmata, vtilesque sunt hominum vitae :

Disciteque, ô miseri, & caussas cognoscite rerum,
Quid sumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metae quàm mollis flexus, & vnde:

Quis

Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Vtile nummus habet.——

CAP. V.

Claudianus poëta saepius emendatus.

LIBET alternare vices, vt animus legendo tetrica fessus, varietate respiret. Amant enim alterna Camenae. Claudianus Poëta minime malus in manus venit, eius poematum duos mihi perantiquos codices olim Iac. Susius, homo eruditissimus, vtēdos arbitrio meo reliquit, nec operae poenitet. His itaque chartis, siquod forte operaepretium, illinere placuit, quae de raptu Proserpinae horis subsecinis notabam, intacta Pulmanno ac Delrio nostro. Lib. I. vers. 220.

Sic cecinit longaeua Themis. nunc matre remota
Rem peragi tempus: fines inuade Sicanos.

Vulgò enim editur typis etiam Plantinianis *Rem peragit tempus.* Lib. III. prooemio v. 17.

Enceladus mihi carmen erat, victusque Typhoeus:
Hunc premit Inarimes, hunc grauis AEtna domat.

Duo libri Susiani:

Hic subit Inarimes.——

In Rufinum praefat.

Phoebeo domitus Python cùm decidit arcu

sic malo quam *vt decidit arcu.* v. 260.

Fracta metu: solus, medioque in turbine rerum.

Alter codex —*medio solus sed turbine rerum.* Alter

fic; —*medio ſeſe ſed turbine rerum.* in quam lectionem, vt τὸ *ſolus* abſit, plurimi conſpirant libri. V. 381. —*Nec vomere ſulcus adunco Finditur.* Vetuſta lectio *obunco*. Lib. II. v. 64.

Vinctas ire nurus hunc per vada caerula mergi

Suſianae membranae *Vinctas ire manus*. Statim v. 91. *Aut tantis ſoluet lacrymis*—libri duo *à tantis*. V. 432.

Inſultantque alacres. laceros iuuat ire per artus.

Iidem libri *vacuos* habent, id eſt exſangues & inanimes. Sic Statius lib. 9. Thebaid. *Vacuorum terga leonum.*

Lib. I. in Eutropium v. 195.

Clauſtra remoliri, non vberiore rapina
Peccet in orbe manus——

Libri illi veteres *nunc vberiore rapina*, quomodo & in ſuis repperit probatque Pet. Faber Toloſanus Semeſtrium lib. I. cap. XVI.

V. 405:

Cyniphiiſque ferox Araris ſucceſſit ariſtis.

Reſcribe *Cinyphiiſque.*

Lib. II. v. 81:

Conuiuant domini: quod maxima praelia ſolus
Impleat & pariter miles, quod tertius vrbis
Conditor, hoc Byſas, Conſtantinuſque videbunt.

In duobus ſcriptũ repperi: *Cum viuant domini*— & mox—*Et patitur miles, quod conditor vrbis Tertius.*
Extremo libro de bello Gildonico v. 521.

Tenditur in longum Caralis———

malim *Calaris* hic legi, auctoritate Pomponij Melae lib. II. *Vrbium*, inquit, *Sardiniae antiquiſſimae Calaris & Sulci.* Vide & Plinium lib. II. cap. CVIII.

Libro

Libro de Bello Getico. v. 74.

Robur Aloidae dum vellere Pelion Othrys.

Membranae praeferunt:

Robora Aloidae, dum vellere Pelion Otus Nititur.

Post v. 109. lege & interpunge:

Exercere dabant. Currus regumque catenas
Inter abundantis fati ludibria ductae.

Et statim:

Nec pro successu tumidus——

hic *nimius* pro *tumidus* in vtroque repperi.

V. 454.

Principis, amplexus alacris quis differat aulae?

Vetus liber, *deserat aulae*, rectiùs fortasse.

Panegyrico de tertio Honorij Cõsulatu. v. 109.

Distulit Augustus cupido se reddere caelo.

Vetus liber *se credere caelo*. Et mox v. 142.

Cũctos discedere tectis in eodẽ est *tutò discedere castris*.

V. 146.

Te sine? Quem merui te non suadente triumphum?

Plures libri, *te non sudante tropaeum?*

V. 156. *Coniugio, sociaque virum produxit ab aula.*

Nurum pro *virum* est in duobus libris.

In IV. Consulatu Honorij. v. 27.

Qui medio (libri duo *medios*) *Libyae sub casside pertulit aestus.* V. 38.——*quos ditat fabula ramos. dictat* in membranis omnibus. Sic lib. 2. de Raptu:

Est etiam lucis arbor praediues opacis.

V. 54.

Flauaque Bistonios reperirent agmina campos:

operirent est in iisdem libris. Et mox. v. 69.——
Sic traditur illis, non *illi*,

V. 77.

Suadebat, tantumque dabant exempla sequenti.

Sequentem est in membranis omnibus. v. 98.

Illi iustitiam confirmauere triumpho,

rectiùs *triumphi* membranae. v. 106.

Garganum Alpinis, Apenninumque niualem
Permisit is sociare iugis——

libri duo—*niualem Pernices sociare iugis*. v. 214.

Si tibi Parthorum solium Fortuna dedisset.

Natura in vno codice scriptum vidi, vt infra, v. 308: *Quæ tibi tum natura dedit—* v. 298. *Fit populus nec ferre vetat— negat* est in nostris libris, vt & in Gallicis Pet. Fabri Semestrium lib. II. cap. XVI. in laude Serenae vxoris Stiliconis. v. 71:

Diuitijs vndasse Tagum. Gallecia risit
Floribus, & roseis formosus Duria ripis.

Hic legisse *curia* memini Hermolaum Barbarum, *Turia* verò Hieron. Paullum lib. de Fluminibus Hispaniæ. Equidem *Durium*, etsi Feminino genere, significari puto, qui Tago est conterminus. *Turia* vero Valentini agri fluuius est, cuius & in Historiis Sallustius meminit.

CAP.

CAP. VI.

Tesserae, militares & gladiatoriae, quadratae: Frumentaria & hospitalis, rotundae. Rudis. Spectatus. Abacus numerorum Romanis, seu Tabula calculatoria. Monumenta Antiquitatis.

L. LVCILIVS apud CICERONEM de Oratore ad Q. Fratrem:

Quam lepidae lexeis, compostae vt tesserulae omnes
Endo pauimento, atque emblemate vermiculato!

Quaeri video quae hic *tesserulae* sint. ὑποχορηγικὸν nimirum à *Tessera*, tegula quadrata, qua solum sternitur, ac vermiculatum pauimentum; quod & *tessellatum ac sectile* Vitruuio est lib. VI. Architecturae, & Suetonio in C. Caesare cap. XLVII. itemque Isidoro lib. XIX. Etymol. cap. 13. & 14. AElio autem Spartiano *musiuum opus*, quod vulgo *Mosaicum*, corrupta leuiter voce, artifices nominant. Graecis, ἔδαφος διαποίκιλον, & in Euangelio S. Ioannis cap. XIX. v. 13. λιθόστρωτος. *Tessera* vero signum olim, quo à conscijs quis dinoscebatur: vt Militaris in *castris*, quae militibus, quò ab exploratoribus internoscerentur, dari solet: meminitque Pomponius I.C. Tit. 2. de orig. Iuris. Quò pertinet & *Gladiatoria* Tessera, forma quadrata. *Frumentaria* quoque, qua nota prolata frumentum à Principe dabatur. Eadem de *Olearia*,

Cenaria & Nummaria ratio. Et hæ quidem rotūdae, vt ex Dione Cassio apud Xiphilinū mox docebo. Sic vsitata fere hodieque, etsi dissimili effectu, quadrangula aut rotunda ligni formá, vtrimque complanata, cui numeri inciduntur, rei credito coëmptae: quibus numeris aeris alieni persolutis confringi ea solent, aut flammis tradi. Meminit saepe Plautus Tesserae:

Suam vterque tesseram habet: ratio constat.

Vidimus olim Tarracone apud Ant. Augustinum Archiepiscopum, Antiquitatis longè peritissimum, tegulam quadratam binis inscriptam litterris S P. ceteris oblitteratis: qua nota *Sportulam* signari aiebat, de qua frequens in Martiali mentio est, & ipse disseruit Dialog. II. Antiquitatum in re Nummaria, veterumque Inscriptionibus. Mihi, si dissentire fas, potius videatur fuisse signum *speculatoris Tesserarij*, qualem fuisse Barbulum Proculum sub Othone Imp. auctor Cornelius Tacitus, & Plutarchus. vt emendat explicatque locum Taciti, aliter atque Lipsius noster, Laeuinus Torretius V. C. ad Othonem Suetonij cap. V. & in Caligula cap. LII. Integrā vero Tesseram Romae videre contigit, quattuor lateribus sic inscriptam: PHILODAM. DOSSE. A. D. X. K. NOV. SPECT. M. TEREN. C. CAS. quae sic legebamus: *Philodamus Dosseni ante diem decimum Calendas Nouembris Spectatus, M. Terentio C. Cassio, Coss.* hâc, quam repraesentamus, formâ:

PHILO-

PHILODAM. DOSSE

A. D. X. K. NOV.

SPECT.

M.TEREN.C.CAS.

Interrogatus etiam Fuluius Vrſinus, homo linguæ vtriuſque, omniſque adeo Antiquitatis bene peritus, eò ſermonẽ deduxit, vt diceret, ſignificari videri, quo anno ſeu Cõſulatu, menſe, atque die, Gladiator Philodamus, ſpectatus, diu multúmque in arte verſatus, rude ſit ac teſſera eburnea donatus, quibus ſolutum ſe palaeſtrae atque arenae legibus athleta oſtenderet: vt *Spectati* vocabulum Gladiatorum eſſet proprium. Quò illud Q. Flacci referebat:

Spectatum ſatis, & donatum iam rude quaeris,
Maecenas, iterum antiquo me includere ludo.

Equidem de rudibus, quibus gladiatores virgis à Praetore percuſſi, vt vindiciis manumiſſi, ſic hi libertate exauctorati donabantur, facile aſſentiebar. Ampliare tamẽ cogor, quod neque Horatius Teſſerae ibi meminit, neque adeò vetus eius interpres Acro aut Porphyrio. Sic Philippica V. M. TVLLIVS in M. Antonium: *Tam bonus gladiacor, tam cito rudem accepiſti?* Et epiſt. ad Octauium, ſi eius modo eſt: *Qui veteres gladiatores reliquias ludi Caeſaris ad rudem compuliſti.* Rudibus quippe depugnare gladiatores ſoliti, teſte Lampridio in Commodi vita: quẽ refert in arena rudibus inter cubiculares gladiatores depugnaſſe. Hinc & tralatè *Rudis* pro libertate Iuuenali, Sat. VII. verſ. 171.

Ergo sibi dabit ipse rudem——

Quo etiam loco *Nummariam* subiicit *tesseram*, quae ad Frumentariam pertineret:

Summula ne pereat, qua vilis tessera vaenit
Frumenti——

Cuius *Frumentariae* Iure-consulti meminere: Vlpianus quidem L. 52. D.de Iudiciis: & Paullus L. 49. & L. 87. D. de Legat. 2. Suetonius quoque in Nerone cap. XI. Tesseras ait frumentarias populo sparsisse, Congiarij vice: quod Xiphilinus ex Dione Cassio his verbis commemorat: Διὰ συμβόλων σφαίρια μικρὰ γεγραμμένα in vulgus iacta refert. Vberiùs etiam in Tito Vespasiano: itemque in Domitiano, & Hadriano. Tranquillus rursum in Augusto, capp. 40. & 41. & Seruius Honoratus in illud Virgilij 1. Georg. v. 263:

Aut pecori signum, aut numeros impressit aceruis.

Vnde colligo, vt gladiatorum tesseras quadratas repraesentaui, sit frumentarias in orbem rotundatas continere numeri signum solitas, quantum cuique praestari à Principe in frumento, veste, auro, argentoue deberet. Erant enim & alia ad Frumentariam pertinentia tesserarum, vt dixi, genera, Olearia, Cenaria, & Nummaria. Huius etiam Tranquillus in Augusto meminit, cap. 41.

Hospitalis quoque tessera in Plauto occurrit: qua ostensa ius hospitij mutuo exigerent amici ac necessarij. Sic enim in Poenulo: *Ego sum ipsus quem tu quaeris*. P. *Hem quid audio?* A. *Antidamae me gnatum esse*. P. *Si ita est, iam tesseram confer, si vis, hospitalem*. A. *Eccam, attuli*.

Qui

Qui autem hoſpitij ius violaſſent, Teſſeram fregiſſe vetere verbo dicebantur, ex eodem Comico in Ciſtellaria:

Abi, quaere vbi tuo iurando ſatis ſit ſubſidij.
Hic apud nos Alceſimarcha confregiſti teſſeram.

Addam & coronidis vice Antiquitatis aliud monumentum, Abacum Romanorum, ſeu Calculatoriam tabulam, apud eumdem Vrſinum olim à nobili & erudito viro Theodoro Reneſſio repertam, & mecũ humaniter communicatam, perutilem iis qui Aſſem eiuſque partes abunde perſpectas habent. De quibus calculatoribus haec comperi. Martialis enim lib. x. Epigrammatum:

Nec calculator, aut Notarius velox,
Maiore quiſquam circulo coronetur.

Et B. Auguſtinus lib. II. aduerſus Academicos: *Quibus duobus repertis nata eſt illa librariorum & calculatorum profeſſio, velut quaedam Grammaticae infantia.* Vlpianus quoque I. C. *tabellarios* eoſdem appellatos fuiſſe teſtatur: ſpectaturque Veronae vetus inſcriptio:

P. CAECILIVS EMPIRODIVS
VI. VIR AVG. CALCVLATOR
IVSTINAE SALENAE
VXORI ET SIBI VIV F.

	IXI 1000000.	
O O O O	ccc I ɔɔɔ 100000.	O
4. Cėties mille Denar. Simul 1600 *sestertia. Aliter dicebant: Sedecies sestertium.*		500000 *Denarij, vel* 2000 *sestertia. Aliter dicebant, Vicies sestertium.*
O O O O	cc I ɔɔ 10000.	O
4. Decies mille Denarij. Simul 160. *sestertia*		50000 *Denarij, vel* 200 *sestertia.*
O O O O	∞ 1000.	O
4. Mille Denarij Aliter 16. *sestertia.*		5000 *Denarij: alias* XX. *sestertia.*
O O O O	C 100.	O
4. Mille æris, vel 4. M. Asses, vel 4. centum Denarij.		*5. Mille æris, vel* 500. *Denarij. Aliter, Duo sestertia.*
O O O O	X 10.	O
4. Centusses 4. centum Asses, vel 4. decem Denarij.		*Quinquaginta Denarij, vel quinque Centusses.*
O O O O	I 1.	O
4. Denarij, vel Decusses.		*Quinque Denarij.*
O O O O		O
4. Asses, vel Quadrasses.		*Quincussis, vel Quinarius.*
O O O O		O
5. Unciæ, aut Quincunx.		*Semis, sex unciæ.*

CAP. XII.

Democriti ἀπειρία *Infinitio, infinitasque mundorum & atomorum concursio.* CICERO *in Philosophicis ex Hippocrate & Laërtio illustratus.*

SENATVS populusque Abderitanus Hippocratē illius aeui, hodieque Medicorum coryphæum legatione inuitans ad medicinam Democrito, quem insanire putarent, faciendam, ipsi longe amentiores, vt Prouerbio locum dederint, inter cetera insaniae argumenta haec colligunt: καὶ ἀποδημεῖν ἐνίοτε λέγει εἰς τὴν ἀπειρίην καὶ Δημοκρίτους εἶναι ὁμοίους ἑαυτῷ ἀναριθμήτους. *Sese quandoque in infinitionem peregrinari dicit, & innumerabiles sui similes esse Democritos.* Idem prodit ipse Democritus apud Hippocratem Coum, eleganti ad Demagetum Epistola, qui sermo est cùm Abderitano illo Philosopho iucundè habitus. Sic enim ille: Πολλαί γε ἀπειρίαι κόσμων εἰσὶν, Ἱππόκρατες, καὶ μηδαμῶς ἐπιχείρει καταμικρολογεῖν πλοῦτον τὴν φύσιν ἐοῦσαν. *Multæ sunt mundorum infinitates, atque adeo infiniti mundi. Quare de Naturae diuitiis, bone vir, caue maligne sentias: contemnere noli aut suggillare.* Eadem M. TVLLIVS extrema Tuscul. V. *Democritus*, inquit, *luminibus amissis, alba scilicet & atra decernere non poterat*, &c. *Ille infinitatem omnem peregrinabatur, vt nulla in extremitate consisteret.* Quod Abderitani dixerunt, ἀποδημεῖν εἰς τὴν ἀπειρίην.

Ex

Et Academicarum libro.IV.qui *Lucullus* inscribitur: *Anaximander Milesius infinitatem naturae dixit esse, è qua omnia gignerentur. Post eius auditor Anaximenes infinitum aerem, sed ea quae ex eo orirentur, definita.* Et statim: *Leucippus plenum & inane: Democritus huic in hoc similis, vberior in ceteris.* Et I. de Finib. *Infinitio ipsa, quam ἀπειρίαν vocauit, tota à Democrito est: tum innumerabiles mundi, qui & oriantur & intereant quotidie.* Sic Laërtius in Democrito: ἀπείρους τε εἶναι κόσμους καὶ γενητοὺς, καὶ φθαρτούς. καὶ τὰς ἀτόμους δὲ ἀπείρους εἶναι κατὰ μέγεθος, καὶ πλῆθος. Ἀπειρία igitur Democrito non pro *inscitia & ignoratione*, vt vulgò, sed pro *infinitate* adhibita: quemadmodum & Aristoteles κατηγορίας voce forensi, in Decem vocibus, quæ vniuersè dicuntur, vtitur, itemque Stoici verborum atque originum architecti non rarò notiones vocum detorserunt. De atomorum autem concursu è sententia Democriti Tullij loca colligam. Ita enim Academica priore: *Iam Physica, si Democritum probarem, possem scribere ita planè vt Amaphanius. Quid est enim magnum cùm causas rerum efficientium sustuleris, de corpusculorum (ita enim appellat atomos) concursione fortuita loqui.* Et Tuscul. I. *Illam funditus eiiciamus indiuiduorum corporum leuium & rotundorum concursionem fortuitam, quam tamen Democritus & calefactum & spirabilem, id est animalem esse voluit.* Et statim: *Democritum magnum quidem illum virum, sed leuibus & rotundis corpusculis efficientem animum, concursu quodam fortuito omittamus.* Rursum I. de Finib. *Eadem illa atomorum, in quo etiam Democritus haeret, turbulenta concursio, hunc mundi ornatum efficere non poterit.*

CAP.

CAP. VIII.

Medicina corporis & animi. CICERO *illustratus Tuscul.* III. *Corporis medicina triplex. Ausonio in Gripho lux allata. Auarorum ingenium. Hippocratis Coi Epistola de Democrito saepiùs correcta.*

DIVERTO interdum libens in Philosophorum, atque adeò Medicorum spatia, animi laxandi gratia; &

Quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes.

In his coryphaeum Hippocratem, cum ob suauitatem Ionicae dialecti, cum Herodoto atque Homero communis, tū vt flores legam

Floriferis vt apes in saltibus omnia libant.

Euocatus itaque per legatos à S. P. Q. Abderitano Cous ille Medicus, vt Democritū, vt ipsi quidem insani interpretabātur, motae mentis atque alienatae sanaret, ac veratro velut insanientem curaret: in portum iam AEsculapia naue delatum, sic omnis omnino aetatis ac sexus summi, medij, infimique compellabant in Epistola illa eleganti ac bene longa Hippocratis ad Demagetum; quam curriculo transcurerre ac passim emendare ingredior, ope scripti codicis eruditissimi viri Pet. Pantini, nuper heu fato nobis erepti. Verba è princi-

pio

pio apponam, quib. votum ciues testatum relinquunt: σῶζε λέγοντες, βοήθει, θεράπευσον. *Serua inquiunt, opitulare, medere.* Tria nimirũ haec legẽti in mentẽ tum veniebant, quae Medicinae corporũ propria esse omnes praedicãt, & Ausonius in Ternarij gripho vno est versu cõplexus:

Et Medicina triplex, seruare, cauere, mederi.

Tametsi in vetere illo libro calamo exarato duo dumtaxat capita repperi: ὦ ζεῦ βασιλεῦ, λέγοντες, βοήθει, θεράπευσον. Qua compellandi forma & infra vsum se Hippocrates affirmat: κ᾽ ἀγὼ, ὦ ζεῦ, βασιλεῦ φημι, εὐκαίρως γε ἀντιγράφεις πρὸς τὴν πόλιν. *Tum ego: Rex Iuppiter, vt opportune incusas hanc vrbem Abderam, insaniae vernaculam.* Democritus quoque singulari Epistola Medicinam ipse, vt sapientiae sociam ac germanam, sic prædicat: Ισορίην σοφίας γὰρ δοκέω ἰητρικῆς ἀδελφὴν καὶ ξυνοικόν. Σοφίη μὲν γὰρ ψυχὴν ἀναρύεται παθῶν. ἰητρικὰ δὲ νόσους σωμάτων ἀφαιρέεται. *Sapientiae cognitionem Medicinae sororem ac familiarem esse duco. Sapientia siquidem animi perturbationes tollit: ac Medicina corporum morbos pellit.* Quae gemina cum iis sunt, quae tertio Tusculanarum disputationum TVLLIVS praefatur: quaeque infrà Hippocrates in Democriti ore; artem hanc mortalium vitae necessariam partim inuidia, partim ἀχαριστίας vitio damnari. Depingitur porro Democritus à Coo, sub ampla, ramosa, atque humili platano lapideae insidens exedrae: breui tunica substrictus, pallens ac macilentus: horridis capillis, promissa barba, supremis dumtaxat labris attonsa. Verba adscribo, vncis includẽs quae aliter scripta

repperi,

repperi atque Aldus in Epistolarum Graecarum volumine, ac Medici ediderunt, vt cui bono est, componat, atque emendet: Ἐπείτα κατόπιν τοῦ πύργου βουνὸς ἦν τις ὑψηλὸς μακραῖς καὶ [λαστίοισιν αἰγείροις] ἐπίσκιος. Ἐνθεῦτε [ἑωρᾶτο] τὸ τοῦ Δημοκρίτου καταγώγια· καὶ αὐτὸς ὁ Δημόκριτος [ἐκάθητο] ὑπό τινι ἀμφιλαφεῖ καὶ χθαμελῇ πλατανίσῳ, ἐν ἐξωμίδι παχείῃ μοῦνος [ἀνήλειφος] ἐπὶ λιθίνῳ θώκῳ, ὠχριακὸς πάνυ, λυπόσαρκος, κουρήτῶν τὰ γένεια. Cornarium hic non satis à libris antiquis, extēporaneum scriptorem, dum nimis properat, adiutū, ἀνήλιπος suppsuisse coniicio, quasi ἀνυπόδητον. ἤλιψ γὰρ, τὸ ὑπόδημα, *discalceatus* enim vertit. Aldina editio, ἀνήλιπος. Vetus autē liber ἀνήλειφος praefert, quasi *non vnctus*, situ ac squalore horridus, ab ἀλείφω: A. Poësius praestans Medicus typis Wecheli edebat ἀνήνυτος: vt post non longè. καὶ μηδεμιῆς ἕνεκεν ὠφελείας ἀλγέοντα τοὺς ἀνηνύτους μόχθους. vbi & codex antiquus more Attico legit, ἀνύοντα τοὺς ἀνηνύτους μόχθους. Post in auaros incurrens Democritus, qui terrae viscera venasque auri argentique cupiditate rimantur, velut ad lautumias ac metalla damnati.

Effodiant vt opes irritamenta malorum,

eandem terram, nunc admirantes, nunc contemnendo conculcantes. Verba vt in vetere libro scripta sunt, appendo; vt cum vulgatis, qui volet, comparet. Οἱ δὲ πολλῷ χρόνῳ ταύτην ἄγοντες τὴν ἀνάγκην, ὡς ἐν πατρίδι τῇ κολάσει καταμένουσιν. ἄργυρον καὶ χρυσὸν μαστεύοντες ἴχνη κόνεως καὶ ψῆγμα ἐρευνῶντες, ψάμμον ἄλλην ἀλλαχόθεν ἀγείροντες, καὶ τῆς γῆς φλέβας ἐκτέμνοντες ἐς

περιουσίην ἀιεὶ βωλοποιοῦντες ἐκ γῆς μητρὸς τὴν μίην γῆν, καὶ τὴν αὐτὴν ἐοῦσαν καὶ θαυμάζουσι καὶ πατοῦσιν.] Cuius in extremo mirè variat lectio. Aldus Manutius olim excudit: βωλοποιέοντες ἐκ τῆς μητρὸς, πόδε μίην γῆν. Foësius sic: βωλοποιέοντες ἐκ γῆς τῆς μητρὸς πολεμίην γῆν, καὶ τὴν αὐτὴν ἐοῦσαν καὶ θαυμάζοντας πατοῦσιν. *Ad opulentiam semper terram matrem tãquam hostilem in glebas proscindunt, quam etiam cum admiratione calcant.* Cornarius ita vertit: *Ad opulentiam semper glebas constantes ex matre terra hostilem terram (cùm tamen eadem sit) facientes, vt hanc admirantes pedibus calcant.* Equidem ex obscuris haec veluti è quercu exsculpo. Terrae venas incidentes, ad opes parandas glebas ex illa communi matre assiduè cogentes: cùmque vna illa sit atque eadem, & admirantur, & conculcant. Quo fere sensu amicus olim noster Ab. Ortelius vir optimus, & excellens Geographus Orbem terrae indice commonstrans symboli vice vsurpare illud solitus: MENTE MANV ORNO CONTEMNO.

CAP. IX.

Hippocratis ad Demagetum Epistolae pars reliqua emendando percurritur.

De variis hominum studiis Democritus apud Hippocratẽ differens, ac de vitiis, quibus laxatis nimiùm Rationis habenis mortales indulgent, subiicit. ἄλλοι σφάζοντες, ἄλλοι

ἄλλοι θάπίοντες ὑπερορέοντες ἃ ἔχουσι πρὸς τὰς ἐλπιζομένας πράξιας ὁρμώμενοι. Editur vulgo: πρὸς τας ὑπεροχίας κληζέας ὡρμημένοι. Et statim Aldus: οἱ δὲ ἐπαιρόμενοι κενοδοξίῃ. Equidem vna extrita littera emendabam astipulante. cod. ἐπαιρόμενοι, pro, *inani gloria elati*; minore vi ac felicius quam Foësius, qui ἐπηρμένοι, *attoniti* suppofuit. Concludit infra Risus causam: Τὰς ἀναξίους οὖν καὶ δυσήνους ψυχάς. (repono σπουδὰς) τοιαύτας ὁρῶντες καὶ τοσαύτας, πῶς μὴ χλευάσωμεν τὸν ἀκρασίην ἔχοντα βίον αὐτέων; *Cum igitur tot tantaque indigna ac misera mortalium studia nobiscum expedimus, quid ni vel effuso risu subsannemus, insectemurque.* Post non longe: ὅτε πολλοὶ τὸ τῆς ἀτεχνίης ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες ἀίδριες τεόντες ἐχθαίρουσι τὸ κρεῖσσον. Sic malo è vetere libro, quã quod Foësius & Aldi codex praefert καθαίρουσι. Sic supra paullo pro ἐχθέρουσι τὸ εὐεργετήσαντα, vt Aldina habet editio, rescribo ἐχθαίρουσι τὸ εὐεργετήσαντα, *bene-merentem oderunt*. Finem hic facio; si extrema excussero: in quibus etiam Medici docti interpretes, conati quidem sunt morbo deprehenso opem adferre Paeoniam, sed non quantum voluerunt sunt assecuti. Tentemus (quid enim vetat?) se forte glandem decutiamus, dum alij ex hortis bonis tempestiuitate quadam meliora producant. Locus enim mihi quidem prope depositus videtur, cuius sensum citius assequar, quàm adferre medicinam queam. Scriptam lectionem appono, ab Aldina editione diuersam: οὐκ ἄπειρος σὺ τῶν τοιούτων λεσχέων ταῦτα σαφέως εἰδὼς ἐν δὲ ἀναξιοπαθείῃσί σε πολλάκις γεννηθέντα,

κ) δὶ οὐσίην κ) βασκανίην φιλολώθωσαν. Ατρεκείης γὰρ οὐδεμιῆς γνῶσις, οὔτε μαρτυρίη. *Non expers ac rudis talium nugarum, nihil ambigo quin & tu quoque, mi Hippocrates, in has, te tamen indignas, incideris affectiones, & conuicia. Et iampridem malè audieris, cum propter luculentas tuas diuitias, tum propter aliorum inuidiam. Veritatis enim nulla neque cognitio hodie, neque testificatio est:* Illud tamen, ne quid dissimulem, φιλοτώθωσαν adhuc de mendo suspectum occurrit. Doctus sane interpres Gallus, sic reddit; *Neque tu huiusmodi contumelias non expertus es: cum probe sciam, haec quae in memorabilibus affectionibus fiunt te per causam aut inuidiam nunquam libenter conuitiis insectatum.* Euasi tandem ad veram lectionem, nuperam nactus editionē Fragmentorum veterum Philosophorum ab H. Stephano adornatam, & Epistolarum Graecarum per Eilhardum Lubinum hoc sæculo euulgatam, qui βασκανίην φιλοτώθασον, hoc est, *inuidiam conuitiis gaudentem* conuertit, redditque ita locum: *Harum calumniarum cum ignarus non sim, certo hoc scio te inuito taedia saepe incidere, & propter opes tuas, & propter inuidiam quae conuitiis gaudet. Veritatis enim nulla cognitio, neque testimonium.* Eant nunc ignaui illi, qui Graecas litteras discēdas esse negant, & interpretibus suis fidendum falso iactant: nisi si Hippocratem & Galenum in medica, quam profitentur, arte, attingendos esse ferrea fronte negare audeant.

CAP.

CAP. X.

Medici praemiis honorandi. Honor pro mercede interdum, vt Graecis γέρας. Cur curatis iam corporibus ingratos plerumque experiantur aegros Medici, vt magistri discipulos, consentiens Democriti & Hippocratis sententia.

MEDICOS aegris adhibendos, honorémque eis habendum, hoc est, vt equidem interpretor, praemiis afficiendos, Syracides docet Ecclesiastici XXXVIII. v. I. Sic enim B. Hieronymus Epist. ad Gerontiam, & Commentario in cap. XV. Matthaei *Honorem* pro mercede, vt Graecis γέρας, variis S. Scripturae locis exponit. TVLLIVS quoque noster Tironi liberto suo, qui iam Patris à graui morbo recreatus erat: *Curio*, inquit, *misi vt medico honos haberetur*. Cõtra quoque pro ὕβρις *iniuria* obseruat Agellius lib. XII. Noctium cap. IX. & Muretus lib. VI. Variar. c. 18. vt vtroque versùm dicebant, *Dolum*, *Facinus*, *Valetudinem*, reliqua. Vetus autem est, fuitque semper de aegrotorum, vbi confirmata valetudine conualuerint, ingrato animo & iusta querimonia; salutis caussas variis variè adscribentibus, vt & Democritus Hippocrati miseratus coram affirmabat Epistola illa bene longa ad Dema-

getum, & hic viciſſim per Epiſtolam expoſtulat. verba vtriuſque ob venuſtatem appingere non pigebit. Sic enim Democritus apud Coum medicum, vt quidem in perveteri codice ſcriptum vidimus, aliter atque Aldina praefert editio: ἤκουσα γὰρ ὑπονοέω ὡς σαφῶς λαβέσθαί σου πολλὰ τῆς ἐπιστήμης ἢ διὰ φθόνον ἢ δι' ἀχαριστίην. (Rectius autem vetus liber ac Budaeus legunt ἤκουσα γὰρ ὑπὸ νοσεόντων σαφέως λαβάζεσθαί σου τὰ πολλὰ τῆς ἐπιστήμης, ἢ διὰ φθόνον, ἢ δι' ἀχαριστίην) οἵ τε γὰρ νοσέοντες ἅμα τῷ σώζεσθαι τὴν αἰτίην, ἢ θεοῖς, ἢ τύχῃ προσνέμουσι. πολλοὶ δὲ τῇ ἰδίᾳ φύσει προσάψαντες ἐχθαίρουσι τὸν εὐεργετήσαντα: μικροῦ δεῖν προσαγανακτεύοντες εἰ νομίζοντας χρεοφιλέεται. Reddam vt potero: *Audiui ab ipſis aegrotis, ſiue ob inuidentiam, ſiue ob ingrati crimen animi artem tuam probro affici. Simul enim priſtinae ſunt reſtituti incolumitati, iam vel Diis, vel Fortuna adſcribunt: plerique etiam Naturae ſuae benignitati ac praeſtantia acceptum referentes, omni ope de ſe meritum Medicum oderunt, parumque abeſt quin indignentur ſi eis gratiam debeat.* Hippocrates verò his germana Democrito ſcripſerat. Ἰητρικῆς τέχνης κατορθώματα μὲν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων οὐ παντάπασιν ἐπαινοῦσιν· θεοῖς καὶ πολλάκις προσνητῶσιν. ἢν δέ τι ἡ φύσις ἀντιπράξασα ἀπολέσῃ τὸν θεραπευόμενον, ἰητροὺς καταμέμφονται, παρέντες τὸ θεῖον. καὶ ἔγω γε δοκέω πλείονα μεμψιμοιρίην, ἢ τιμὴν κεκληρῶσθαι τὴν τέχνην. *In arte Medica quae recte fiunt plerumque quidem hominum vulgus non admodum laudat, ſaepe vero Diis attribuit. At ſi in aliquo repugnans natura eum qui curatur interemerit, numen praetermittens Medicos incuſat. Et ego ſane plus reprehenſioni*

hensionis quam honoris ex arte mihi consecutus videor. Sic ille. Diis autem superstitione quadam olim attributa medicamenta, artemque adeo ipsam Phoebo vt inuentori datam ecquis ignorat? ecquis ambigit?

Inuentum medicinæ meum est—

canit Poëta. Æsculapio quoque tributae medicationes. Hinc CICERO familiari suo gratulabundus: *Ita sum*, inquit, *leuatus morbo vt Deus mihi aliquis medicinam fecisse videatur.*

CAP. XI.

CICERONIS *liber* I. *Tuscul. Quaestionum illustratur & emendatur, Plutarchus item correctus.*

TVSCVLANAS Quaestiones lego sanè perlibenter, vt Christiano homine non indigna continentes, vt & idonea satis caussa sit visa, cur huic quoque scriptioni parem ferè titulum *Tullianarum Lectionum* extorserint: & cur in partes sæpius aduocentur. Nactus enim olim Toleti Carpetanorũ ex archiuis opimae Ecclesiæ longè antiquissimum codicem litteris Longobardicis, sed fideliter exaratum, studiosè inspexi, dum Graecas ibi litteras auspiciis Card. & Archiepisc. Quirogae publicè interpretarer. Sub finem autem libri primi de Mida sic ait: *Non nasci homini longè optimum esse, proximum autem quam primum mori*; Ex Posidippi Epigrammate depromtum.

Ην ἄρχ τοῖν δυοῖν ἑνὸς ἄιρεσις. ἢ τὸ γενέσθαι
Μηδέποτ', ἢ τὸ θανεῖν αὐτίκα τικτόμενον.

Quos versus Ausonius Gallus ita conuertit:

Optima Graiorum sententia, quippe homini aiunt
Non nasci esse bonum, natum aut citò morte potiri.

Et Plinius libri VII. Nat. Hist. prooemio. *Itaque multi exstitere, qui non nasci optimum censerent, aut quàm ocyssime aboleri.* plura de his in antiquorum Graecorum Epistolis occurrent. Post paullò agens Orator de Crantoris Philosophi Academici Consolatione, ait Termanaeum quendam Eleusium, cum grauiter mortem filij moereret, venisse in Sycomantium, quaerentem, quae fuisset tantae calamitatis caussa, talesque ei versiculos datos:

Ignarii homines in vita mentibus errant,
Euchinous potitur Fatorum munere laeto:
Sic fuit vtilius finiri ipsique tibique.

Illud in primis notandum non *Termanaeum*, vt vulgo editur, sed *Terinaeum* rescribendum, à *Terina* Siciliae vrbe, cuius & Stephanus Byzantius meminit. Comprobatur id Plutarchi auctoritate, qui & ipse in Consolatione ad Apollonium: εἶναι μὲν γὰρ αὐτὸν Ἠλισίου πατρὸς Τεριναίου τῶν ἐκεῖ πρώτου ἀρετῆς πλούτῳ καὶ δόξῃ. Legendum quoque *Elisium* hinc, non *Eleusium*, discas. Scriptum quoque vitiosè circumferri *Sycomantium*: pro quo *Psychomantium*, id est, mortuorum oraculum reponendum ex eo ipso Plutarchi loco; ἀπορεῦντα δὲ ὅτῳ τρόπῳ ἐξετάσειε, λάβοι τοὔτων ἀφίκεσθαι ἐπί τι ψυχομαντεῖον. Notandum vicissim è CICERONIS supra allatis versibus, corruptè apud Plutarchum

chum legi tres hos oraculi verſus, quod & Pet. Victorium, cetera hoc loco diligentiſſimum, fugiſſe video:

> Ηρου νήπιε ἠλίθιοι φρένες ἀνδρῶν
> Ευθύνοος κεῖται μοιριδίῳ θανάτῳ.
> Ην γὰρ ζώειν καλὸν αὐτῷ οὔτε γονεῦσιν.

Cum legendum ſit, ἦρα: & pro νήπιε, νήπιοι. & finali carmine pro γονεῦσιν γονεῖποι reponendum Tulliani verſus oſtendant. Germanum vero nuperum interpretem poſtea ſic tentaſſe deprehendi:

> Ηπου ἔασιν νήπιαι ἠλύσιε φρένες ἀνδρῶν.

Quin etiam, *Euthynoon* lego in verſibus illis non Euchinoum: item non vocari *Menecheum* Creontis filium, qui pro Thebis mortem oppetiit, ſed Menoxium, vt Euripides & Sophocles tradunt, hinc diſco: Quæ poſt magnos illos rei littterariae viros delibaſſe ſufficiat. Alij maiora, me etiam applaudente, adferent.

CAP. XII.

Gladius furioſi. Migrare iura communia CICERO *in Officiis caſtigatus.*

LIB. I. Officiorum: *Incidunt ſæpe tempora, cùm ea, quæ maximè videntur digna eſſe iuſto homine, eoque, quem virum bonum dicimus commutantur, fiuntque contraria, vt non reddere depoſitum etiamne furioſo: promiſſa non facere, quaeque pertinent ad veritatem & ad fidem,*

ea negare interdum & non seruare sit iustum. Carolus Langius, Belga doctissimus, eumque his libris per omnia secutus Lambinus *ne furioso* furcis eiiciunt. Quod vero Manutius in omnibus suis veteribus esse affirmet, retinendum puto, tametsi audacter nimis Lambinus, sollemni more, reclamantibus, vt ait, & inuitis libris omnibus loco mouendum censeat. Vidi qui legerent interrogationis addita nota *etiamne furioso?* at nihil subiicit quo respondeat. Aldus ad hunc locum sic habet. Illud etiam *ne furioso*. licet aperte corruptum, mutare tamen non audeo, opem libri veteris expectabo. Nam mei omnes consentiunt cum expressa lectione, vno excepto, in quo pro *furioso, furiose* legitur. Interea placet relinquere in quo aliorum exerceantur ingenia. Confecta, Manuti, res est mea quidem sententia, si reponas *gladium furioso* ex obscuris illis locum turbantibus vestigiis *etiamne furioso*. Perspicue enim libro III. ait; quem locum huic geminum esse qui neget, nae ille in hisce interioribus litteris hospes peregrinusque sit: *Ergo & promissa non facienda nonnumquam, neque semper deposita reddenda sunt. Si gladium quis apud te sanae mentis deposuerit, repetat insaniens; reddere peccatum sit; non reddere officium.* Quod autem *ea migrare*, non vt vulgo editur *negare* pro transilire idem Langius reposuit, recte factum arbitror. Sic enim Cic. III. de Legibus: *Quod quis earum rerum migrasset noxae poena par esto.* & I. de Diuinat. *ne communia iura migrare videatur.* Ita enim non *communi iure* legendum monuit doctissimus Turnebus: Itemque

III. de

III. de Finibus: *Qui id conseruaret, eum iustum; qui migraret, iniustum fore.* Sic *emigrare*, pro egredi, Titinnius apud Nonium:

—Quot pestes & iurgia
Se meis aedibus emigrarunt?

CAP. XIII.

Dignitas & honestas. CICERO II. *Tusculana contra aliorum sententiam saepius emendatus.*

M. TVLLIVS *Adolescentem*, quem in Tusculanis Quaestionibus loquentem inducit, non *Atticum* vt Lactantio visum lib. I. Institut. diuin. vel *Auditorem*, vt alij crediderunt, quo falsum de tolerādo dolore, summo, vt ipsi quidem videbatur, malorum omnium, errorem eriperet, sic interrogat: *Num fortem virum, num magno animo, num patientem, num grauem, num humana contemnentem potes dicere, aut Philoctetam illum (quàm te enim malo dicere, sed ille certe non fortis)*

—Qui iacet in lectulo humido
Qui eiulatu, questu, gemitu, fremitibus
Resonando, multum flebiles voces refert.

Sic vulgati, corruptè sane. Octauius Panagathus Italiae, dum vixit, oraculum, audacter interpolabat: *Aut Philectetam illum, aut me malo dicere de illo M. certe fortis, qui iacet in lectulo humido.* Lambinus vero qui in CICERONE, atque adeo Poëtis Q. Flacco T. Lucretio, ac M.

Plauto emendandis studii multum operaeque contulit, sic edendum curauit: *haud Prometheum aut Philoctetam illum. Illos enim quam te malo dicere, sed ille certe non fortis.* Atqui non ille satis, vt opinor, locum instaurauit, ac ne Paullus quidem Manutius parēthesi haec inclusisse contentus. Facio equídem libenter, vt librorum veterum fidem, quoad eius à me fieri potest, sequar, qua locum hunc prope depositum sanare conabor. Sic igitur in membranis Longobardicis Toleti à me inspectis, scriptum repperi: *Num humana contemnentem potes dicere Philoctetam illum? A te enim malo discere: sed ille certe non fortis.* vbi pro *aut* legi malim ἐμφατικῶς vel aut potius sic: *an Philoctetam illum?* Reponatur itaque *discere*, non vt passim editur *dicere*: quod etiam in editis antiquitus occurrit, vt infra lib. v. Tuscul. *Sed à te impetrare libenter velim.* Quod autē Manutius in vno Maffei cod. scriptum testatur: *Aut Prometheum aut Philoctetam*, vereor vt probum sit, & ab haesitante potius librario adscriptum videatur. Itemque *Multas flebiles voces refert*, eaedem membranae praeferebant. Reliqua verò de vetere Poëta hic à Cicerone, aut certe extremo libro II. de Finibus bonorum & malorum detorta, & sensui apta obseruaui: *Turpe*, inquit, *putandum est non dico dolere, nam id quidem est interdum necesse, sed saxum illud Lemnium clamore Philoctetaeo funestare:*

Quod eiulatū, questu, gemitu, fremitibus.

Vt saxum illud: *flebiles voces referre*, non secus atque imago vocis solet, quam Graeci ἠχὼ nominant, pronuntiet. Sic in Orat. pro Archia:

Saxa & solitudines voci respondeant. Et Horatius Sermonum Sat. IV.

Suauè locus vocis resonat conclusus——

Ex illo CICERONIS loco, & supra ita legendum: *Sagittae è viperino morsu venae viscerum veneno imbutae tetros cruciatus cient. Itaque,* &c. Quomodo in eisdem schedis scriptum repperi, non *cierent.*

Paullo ante: *Tum dignitas, tum decus aderit*, amplius est in libris duobus calamo exaratis; *Tum honestas, tum dignitas, tum decus aderit*: quod amplector. Coniungit hæc enim sæpenumero TVLLIVS. Non longe abiero, hoc ipso libro statim: *Nihil enim habet natura praestantius, nihil quod magis expetat, quàm honestatem, quàm laudem, quàm dignitatem, quàm decus.* Et in Muraeniana. *Summa est in vtroque honestas, summa dignitas.*

Infra est: *Ferri non potest: natura non patitur*; duo codices antiqui: *Fieri non potest.* sed causae nihil est vulgatam cur reiiciam.

Post: *Illud homini longe optimum esse, quod ipsum sit optimum per se, à virtute profectum, vel in ipsa virtute situm, sua sponte laudabile: quod quidem citius dixerim solum quam summum bonum.* Laudo scriptam lectionem: *Quod quidem citius dixerim solum quàm non summum bonum.* Ita ferè lib. II. Finium: *Atque haec contra Aristippum, qui eam voluptatem non modo summam, sed solam etiam dicit.*

Mox rursum CICERO: *Ergo hos quidem vt famulos vinculis à custodia arceamus: qui autem erunt firmiores, nec tamen vetustissimi, hos admonitu simili oportebit, vt bonos milites reuocatos dignitatem tueri.* Alter codex vetus, *Vinculis prope ac custodia coërceamus.*

ceamus. Toletanae tamen membranae verbo *coërceamus* carebant, & ad sequentia *oportebit dignitatem tueri* referebat. *Euocatos* autem legendum hic verbo militari nonnulli censuere, quibus nomen non subscribo meũ. Ceterum pauca de multis exempla imperatoriae huius prudentiæ, qua milites in officio retinentur, & infrequentes ad signa assidui fiunt, Plutarchus in Fabio Maximo, nosterque De Viris illustribus scriptor, cap. XLIII. de Marso quodam & Lucano, suppeditant.

CAP. XIV.

Ennij apud CICERONEM *versus.* Ducere *in Auctionibus vsurpatum* Magni Dij.

PYRRHVS gratuito captiuos Romam remittendos ratus, hoc eos apud Ennium Elegio ornat:

Quorum virtuti belli fortuna pepercit;
Eorundem me libertati parcere certum est:
Dono ducite: doque volentibus cum magnis DIs.

In posteriore versu ita interpungẽdum equidem existimo: *dono, ducite*: vt verbum, non nomen sit *dono*. Ducere autem in auctionibus, subhastatione, emptionibusque vsitatam olim formulam fuisse è Iure-consultis notum, cum dicerent *ducas licet* vnde genus illud loquendi manauit. *Vxorem domum ducere*, & concise *vxorem ducere*. Adhibebatur & in condemnatis & addictis,

dictis, vt & creditores domum ducerent debitores, qui soluendo aeri alieno non essent. Vnde in Legibus XII. Tabularum: AST QVEI ENDO IVS ADDICIT, SECVM DVCITO. Erat & altera bene precantium formula: *Cum magnis Diis.* Et: *Diis volentibus.* Plautus Milite glorioso:

Agite, ite cum Diis beneuolentibus.

Et in Persa:

Sequere hac mea gnata, cum Diis volentibus.

M. Cato lib. de re rustica, cap. XIV: *Cum Diuis volentibus, quod bene eueniat, mando tibi:* Maro I. Aenid.

——ponuntque ferocia Poeni
Corda volente Deo——

Magni autem dij sexu diuisi, quasi maiorum gentium, qui ceteris antecellerent, XII. numerabantur: quos Ennius disticho complexus est apud Appuleium de Deo Socratis, & Martianum Capellam lib. de nuptiis Philologiae:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus; Mars
Mercurius, Ioui, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Sic *Ioui Opt. Max.* assessores duodecim attributi, vt censebat antiquitas. Demochares: ὦ Θεόφραςε, Ἀθηνᾶιοι ἦ(αν ἀλλ' ὀυχ οἱ δώδεκα θεοὶ οἱ δικάζοντες. Hinc Vitruuius prooemio Architecturae: *Cum Concilium Caelestium in sedibus immortalitatis eum dedicauisset;* & *Consentes* idcirco appellati, vt tradit Augustinus lib. IV. de ciuitate Dei, Arnobius libr. III. & L. Seneca libr. II. Natural. quaest. cap. XLI. Nec desunt qui per hos *Magnos Deos, Penates* & *Lares* intelligant, Virgil. III. Aeneid.

—feror

——*Feror exul in altum*
Cum socijs, natoque, Penatibus, & magnis DIs.
Idem testatur Cassius Hemina, aitque eos appellari μεγάλους, καὶ χρηστοὺς, καὶ δυνατοὺς. Vnde puto Asconium Pedianum Lares vrbis Romae, *magnos Deos* interpretari. Macrobius de his & ad Senecam Tragicum Mart. Delrio noster ὁ μακαρίτης plura suggerēt, quae transscribere non libet.

CAP. XV.

Tres illos Tragaediae principes Philosophos fuisse, ex CICERONE *demonstratum. Euripidem Anaxagorae dogmata tradidisse.*

NON solum Oratorum, sed & Poëtarum optimum quemque è Philosophorum spatiis exstitisse obseruaui. De Tragicis illis Graeciae Trium-viris in praesens ostendam. De AESCHYLO sic TVLLIVS libr. II. Tuscul. *Aeschylus non Poëta tantum, sed etiam Pythagoreus: sic enim accepimus.* Cui etiam eum esse ab Athieniensibus tributum honorem memoriae est proditū, vt vnius ex omnibus Tragicis fabulae ipso etiam mortuo decreto publico docerentur. Sophocles vero qui μελίττης ἀττικῆς nomen inuenit, quo sapientiae doctore sit vsus adhuc quaerimus. Illud tantum adiungatur, quòd Aristoteles ait, αὐτὸν ἂν εἶναι

εἶναι μιμητὴν Ὁμήρου, qui Homerus Philosophorum & Poëtarum prope Deus, ac parens est habitus. Hinc *Tragicorum Homerum* Polemon Sophoclem appellabat. De quo & illud Epigramma scriptum, quô respexerit & Demosthenes:

Σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος δ' Εὐριπίδης

De EVRIPIDE vero, vnde potissimum nobis hæc nata obseruatio, id extra omnem controuersiam est, Anaxagoram assiduè audiuisse, teste eodem TVLLIO Tuscul. III. & Vitruuio lib. VIII. cap. I. cuius doctoris casu territum (quòd Philosophiae causa capitis arcesseretur, dum solem candentem esse laminam diceret) à Philosophia desciuisse Euripidem ad Musas referunt. Tragoediae tamen eius praeceptoris doctrinam sapiunt. Sunt enim in eo omnia argutiora quam in ceteris, Philosophicisque & acutè inuentis sententiis, vt iure optimo singulos versus singulas esse gnomas CICERO ad Tironem iudicarit. Vtque in Athenaeo lib. VIII. Δειπνοσοφιστῶν, σοφὸς Σοφοκλῆς, sic & σκηνικὸς φιλόσοφος ab Atheniensibus appellatus est Euripides, etiam apud Clementem lib. V. Stromat. & Origenem lib. IV. contra Celsum ἀλλὰ καὶ ὁ χαλάλινας σκηνικὸς φιλόσοφος καὶ φυσιολογίας τῆς Αναξαγόρου γενόμενος ἀκροάτης. Ibidemque lib. VII. pag. 345. & apud Suidam. Refert quoque Plutarchus in extremo Nicia, Athenienses in Sicilia captos qui γνώμας illius & ῥήσεις recitare nossent, hoc quasi redëtionis pretio liberatos fuisse, cùm Euripidia publice Athenienses docerentur.

Inter cetera verò Anaxagorae dogmata, haec in Euripide obseruasse memini. Primum cum de caelo lapis cecidisset, & lapideum caelum Anaxagoras asseruisset, hinc Euripidem in Phaëtonte fabula dixisse χρυσέαν βῶλον εἰπεῖν τὸν ἥλιον, teste Laërtio. Alterum περὶ τῆς ὁμοιομερείας. Sic enim materiam infinitam, ex qua omnia gignerentur, appellabat, eiusque particulas esse similes inter se & minutas, primo confusas, postea in ordinem adductas à mente diuina, vt in Lucullo CICERO ait. Hoc namque modo librum suum orsum Anaxagoram idem docuit Laërtius, & Plutarchus I. de placitis Philosoph. cap. III. ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν· Νοῦς δ' αὐτὰ διῆρε καὶ διεκόσμησε. De quo T. Lucretius lib. I.

Principium rerum quam dicit ὁμοιομέρειαν,
Ossa videlicet è pauxillis atque minutis
Ossibu'; sic & de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus gigni sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coeuntibu' guttis.

Contra hoc disputat Aristoteles li. III. de Caelo & I. Physico, vbi Simplicius hæc decerpsit, & Physicorum librorũ Anaxagorae principium aliud paullo refert, quam Diogenes: Ἀναξαγόρας δὲ ἐκ τινὸς μίγματος ἄπειρα τῷ πλήθει ὁμοιομερῆ ἀποκρίνεσθαί φησι, πάντων μὲν ἐν παντὶ ἐνόντων, ἑκάστου δὲ κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν χαρακτηριζομένου, δηλοῖ διὰ τοῦ πρώτου τῶν φυσικῶν λέγων ἀπ' ἀρχῆς. ὁμοῦ χρήματα πάντα ἦν ἄπειρα καὶ πλῆθος καὶ σμικρότητα. καὶ γὰρ τὸ σμικρὸν ἄπειρον ἦν, καὶ πάντων ὁμοῦ ὄντων ἦν ὑπὸ σμικρότητος. Et paullo post: τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων χρὴ δοκεῖν εἶναι πολ-

λὰ τε

λάτε καὶ παντοῖα ἐν πᾶσι τοῖς συγκρινομένοις, καὶ σπέρματα πάντων χρημάτων καὶ ἰδέας παντοίας ἔχοντα, καὶ χροιὰς καὶ ἡδονάς, &c. nam de *Mente*, quae idem colligit interpres trāſſcribere non iubet. Redeo ad Euripidem, qui Anaxagora praeceptore capitis damnato ad Socratem ſe in Academiam contulit, non intelligēdi modo, ſed & dicendi magiſtrum ea tempeſtate optimum. Ita enim Laërtius Diogenes. ἐδόκει συμποιεῖν τῷ Εὐριπίδῃ ὁ Σωκράτης, ὅθεν Μνησίλοχος οὕτω φησί.

Φρύγες ἐστὶ καινὸν δρᾶμα τοῦτ' Εὐριπίδου,
Ὧι καὶ Σωκράτης τὰ φρύγανα ὑποτίθησι.

καὶ πάλιν. Εὐριπίδης Σωκρατογόμφους, καὶ Καλλίας
πεδήταις.

Ἤδη σὺ σεμνὴ καὶ φρονεῖς οὕτω μέγα;
Ἔξεστι γάρ μοι. Σωκράτης γὰρ αἴτιος.

Ἀριστοφάνης Νεφέλαις:

Εὐριπίδης δ' ὁ τὰς τραγῳδίας ποιῶν
Τὰς περιλαλούσας οὗτός ἐστι τὰς σοφάς,

Ἀκούσας δὲ Ἀναξαγόρου κατά τινας, ἀλλὰ καὶ Δάμωνος, ὥς Ἀλέξανδρος ἐν διαδοχαῖς. μετὰ τὴν ἐκείνου καταδίκην διήκουσεν Ἀρχελάου τοῦ φυσικοῦ, οὗ καὶ παιδικὰ γενέσθαι φησὶν Ἀριστόξενος. Quin etiam hoc ipſum Euripidem ſatis innuiſſe conſtat, cum animi ingenui ſit, minimeque anguſti agnoſcere per quem profeceris. Sic enim in Theſeo loquentem neſcio quem inducit:

Ἐγὼ δὲ τοῦτο παρὰ σοφοῦ τινος μαθὼν
Εἰς φροντίδας νοῦν συμφορὰς τ' ἐβαλλοίμην.

Quae ſic M. TVLLIVS reddidit Tuſcul. III.

Nam qui haec audita à docto meminiſſem viro,
Futuras mecum commentabar miſerias.

Et initio Menalippae lib. II. ἐσχηματισμένως nisi quòd illic praeceptori; hîc verò Philosophiae parenti optimae accepta haec referre videatur:

Καὶ οὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος ἀλλ' ἐμῆς μητρὸς πάρα
Ὡς οὐρανὸς γαλαξημορφία.

Quem versum alterũ, vt id ἐν παρόδῳ admoneam, sic in veteri cod. scriptum vidi:

Ὡς οὐρανὸς γαῖα τ' ἀμορφία.

Theod. Canterus, homo doctissimus, in variis Lect. ex Diodori li. I. Bibliothecae sic reposuit:

Ὡς οὐρανὸς γαῖα τ' ἦν μόρφη μία.

Sententias vero, vt diximus, Tragicus iste saepe adhibuit, vt testante Tullio Epist. ad Tironem libertum, versus propemodum adaequarint. Hoc amplius, vt in Criticorum reprehensionem, Philosophica toties miscuisse Euripidem in Hecuba potissimũ, incurrisse referat Theon Sophista in Progymnasmatis, his verbis: Πρῶτον μὲν Ὅμηρον ἐπαινοῦμεν ὅτι οἰκείους λόγους περιτέθηκεν ἑκάστῳ τῶν εἰσαγομένων προσώπῳ. τὸν δὲ Εὐριπίδην καταμεμφόμεθα, ὅτι παρὰ καιρὸν αὐτῷ Ἑκάβη φιλοσοφεῖ. Huius etiam Medeam in lectica qua gestabatur dum legeret M. TVLLIVS, capite trũcatum iussu M. Antonij à Popillio Lænate auctor est Ptolemaeus Hephaestion lib. V. variae historiae in Photij nostri Bibliotheca pag. Graec. 250. De SOPHOCLE autem vt trium Tragicorum medio, insignem locum Dionis Chrysostomi Orat. LII. qua Philoctetam componit appingere, non pigebit. ὅτι Σοφοκλῆς μέσος ἔοικεν ἀμφοῖν εἶναι. οὔτε τὸ αὔθαδες καὶ ἁπλοῦν

τὸ δὲ Αἰσχύλου ἔχων, οὔτε τὸ ἀκριβὲς καὶ δριμὺ καὶ πολιτικὸν τὸ τοῦ Εὐριπίδου· σεμνὴν δέ τινα καὶ μεγαλοπρεπῆ ποίησιν, τραγικώτατα καὶ εὐπρεπέστατα ἔχουσαν, ὥστε πλείστην εἶναι ἡδονὴν μετὰ ὕψους καὶ σεμνότητος ἐνδείκνυσθαι. τῇ τε διασκευῇ τῶν πραγμάτων ἀρίστῃ καὶ πιθανωτάτῃ κέχρηται.

CAP. XVI.

CICERONIS *lectio in Epist. ad Famil. retenta atque defensa.*

MIRVM in modum lacer ac mutilus quorundam audacia iacuit TVLLIVS, cum demendo, addendo, mutando nitorem deformãt ac robur ex parte ſuccidunt. Multa equidem ab aliis repudiata retineri poſſe obſeruaui, ſuumque in locum, *vnde vi* eiecta ſunt reducenda nunc duxi: vt quae in Epiſtolis σποράδην legendo ad oram libri mihi & Muſis adnotaram, veluti Satura lance iuuentuti apponam. Ita M. TVLLIVS lib. III. Epiſt. VI. earum quas ad Familiares dedit, Appio Pulcro; *Ego*, inquit, *in prouinciam veni pridie Kal. Sextiles. Iter in Ciliciam facio per Cappadociam. Caſtra moui ab Iconio pridie Kal. Septembreis.* Hic pro *Septembreis*, Lãbinus in prima alteraque editione *ſextiles* iterum legi vult, praeter hiſtoriae fidem. Pridie enim Kal. Sextiles Laodiceam in Prouinciam veniſſe ſe teſtatur lib. V. ad Atticum, Epiſt. XV. & XX. & vltima, item alibi. Pridie verò Kal. Septemb. ab Iconio caſtra CI-

CERO mouit, iterque per Cappadociam in Ciliciam faciens in extrema Cappadocia non longè à Tauro monte iuxta Cybistra oppidum castra posuit, vt hic ait, & Epist. II. & IV. lib. XI. ad Famil.

Sequitur lib. VIII. Epist. X. M. Caelij, cuius sunt omnes illius libri epistolae: *Illud addo, actiones C. Curionis de agro Campano, de quo negant Caesarem laborare, sed Pompeium valde nolle, ne vacuus aduenienti Caesari pateat.* Paul. Manutius, cetera optime de CICERONIS Epistolis meritus, hic argutatur, vt τὸ *negant* semel negationem, & iterum affirmationem significet. Mihi hic geminata negatio *negant nolle* Latinorum ritu affirmare videtur: quasi dicat Pompeium velle aiunt; Caesarem verò minime laborare. Aspera haec & affectata; fateor: sed Cæliana sunt, qui asper & durus est habitus. Seruius vero Sulpicius elegantior paullo scriptor lib. IV. Epist. V. *Neque imitari malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinae scientiam; ipsi se curare non possunt.* pro, *neque noli imitari.* Nam & hic frustra se torquet Manutius, vt ex *Noli* semel affirmationem, semel negationem contra Latinitatis vsum eliciat. Sed nō infrequēs antiquis ille ἐλλειτισμός. M. Varro in Bimargo: *Qui non modo ignorasse me clamat, sed omnino omnes Heroas negat nesciisse*: pro sciuisse negat. & lib. II. De vita Pop. Rom: *Qua abstinentia viri mulieresque Romanae fuerint, quod à Rege munera eorum nemo noluerit accipere.* pro, *nemo voluerit.* Et C. Lucilius lib. XVII. Satyrarum:

Cetera contemnit, & in vsura omnia ponit

Non

Non magna : proprium vero nil neminem habere.
& apud Tibullum lib. IV. Sulpicia :
Non ego signaui quidquam mandare libellis:
Nec legat id nemo quam meus ante, velim.

Epistola vero XIV. idem Caelius queritur de Appio Claudio Censore, vt et supra Epist. XI: *Persuasum*, inquit, *est ei Censuram tomentum aut vitrum esse*. Pet. Victorius *nitrum* de veteribus libris reposuit, placetque Manutio, non satis hic alias aequus Victorio, & ex Ieremiae Prophetae cap. II. v. 22. *Si laueris te nitro*, &c. explanat. Quod autem *vitrum*, vt in editis legitur, ab vtroque reiicitur, valde equidem miror. vilis enim res vitrum fractum, quod sulphuratis Iudæorum olim natio, & hodieque Romae permutare consueuerat. Eius rei testes accipite. Iuuenalem Satyra V.
Quassatum, & rupto poscentem sulphura vitro.
Statium Papinium lib. I. Siluarum de Saturn.
Illic agmina confremunt Syrorum:
Hic plebs scenica : quique comminutis
Permutant vitreis gregale sulphur.
Item Val. Martialem lib. I, Epigramm. in Caelium, & lib. X. ad Priscum:
Quae sulphurato nolit emta ramento
Vitreorum proxeneta fractorum.

CAP. XVII.

In quincta CICERONIS *Tusculana quaedam correcta.*

NON sunt vsquequaque à Lambino ac Franc. Fabricio Belga insigni, Tusculanae disputationes sic perpurgatae, nihil vt nostrae industriae relictum esse videatur. lib. v. qui est de Virtute ac beata vita, hæc notabam: *Sed ab antiqua Philosophia vsque ad Socratem, qui Archelaum Anaxagorae discipulum audierat, numeri motusque tractabantur, & vnde omnia orirentur, quóue recederent: studioseque ab his siderum magnitudines, interualla, cursus inquirebantur, & cuncta caelestia.* In vetustissimo quo sum Toleti Carpetanorum vsus libro: *Cursus anquirebantur,* ἀρχαῖκῶς, & *quóue reciderent*: perbellè sanè, hoc est, in quae ab interitu conuerterentur. Porro autem: *Quod si est, qui vim Fortunae, qui omnia humana, quaecumque accidere possunt, tolerabilia ducere.* rectius Longobardicae membranae, *quae cuiquam accidere possunt.* Qualis est ille P. Syrimimus:

Cuiuis potest accidere, quod cuiquam potest.

Mox in CICERONE: *Quod ex maiore parte vnamquamque rem appellari, spectarique dicunt.* constanter in duobus libris *vnãquamque partem appellari.* Aristotelicum est axioma, in quo tamen nihil demuto, tantùm veterem scripturam repraesentare placuit. Ita enim paullo ante: *ex maiore parte plerasque res nominari, etiamsi quae pars abesset.*

Rur-

Rurſum V. de Finibus: *Semper ex eo quod maximas partes continet, latiſſiméque funditur, tota res appellatur.* Mox, *in his tot ac tantis, atque etiam quae plura poſſunt accidere.* Lambinus, *ad quae etiam plura poſſent accedere.* Vetus Codex, ſublato gloſſemate ſic: *atque plura poßunt accidere.* Infra non longe:

Conſiliis noſtris laus eſt attonſa Laconum.

Alter codex *attuſa* habet, à tundo: illud tamen verius eſt ex illo:

Ἡμετέραις βουλαῖς Σπάρτη μὲν ἐκείρατο δόξαν

Sed funem reducamus lib. IIII. Tuſcul. Pacuuij Poëtae hos verſus, non CICERONIS (vt Muretus falsò exiſtimat, lib. VIII. Variarum) recitat, quibus liberiùs paullo Euripidis haec ex Oreſte fabula conuertit: quam cùm Tragicus fabulam doceret, reuocaſſe Socrates ob elegantiam fertur. Graeca ſic habent:

Ουκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν ὧδ᾽ εἰπεῖν ἔπος,
Οὐδὲν πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος
Ης οὐκ ἂν ἄραιτ᾽ ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

Pacuuius ita vertebat:

Neque tam terribilis vlla fando oratio eſt,
Neque fors, neque ira coelitum inuectum malum,
Quod non natura humana patiendo ferat.

ceamus. Toletanae tamen membranae verbo *coërceamus* carebant, & ad sequentia *oportebit dignitatem tueri* referebat. *Euocatos* autem legendum hic verbo militari nonnulli censuere, quibus nomen non subscribo meũ. Ceterum pauca de multis exempla imperatoriae huius prudentiæ, qua milites in officio retinentur, & infrequentes ad signa assidui fiunt, Plutarchus in Fabio Maximo, nosterque De Viris illustribus scriptor, cap. XLIII. de Marso quodam & Lucano, suppeditant.

CAP. XIV.

Ennij apud CICERONEM *versus.* Ducere *in Auctionibus vsurpatum* Magni Dij.

PYRRHVS gratuito captiuos Romam remittendos ratus, hoc eos apud Ennium Elegio ornat:

Quorum virtuti belli fortuna pepercit;
Eorundem me libertati parcere certum est:
Dono ducite: doque volentibus cum magnis DIs.

In posteriore versu ita interpungẽdum equidem existimo: *dono, ducite*: vt verbum, non nomen sit *dono*. Ducere autem in auctionibus, subhastatione, emptionibusque vsitatam olim formulam fuisse è Iure-consultis notum, cum dicerent *ducas licet* vnde genus illud loquendi manauit: *Vxorem domum ducere*, & concise *vxorem ducere*. Adhibebatur & in condemnatis & addictis,

dictis, vt & creditores domum ducerent debitores, qui soluendo aeri alieno non essent. Vnde in Legibus XII. Tabularum: AST QVEI ENDO IVS ADDICIT, SECVM DVCITO. Erat & altera bene precantium formula: *Cum magnis Diis.* Et: *Diis volentibus.* Plautus Milite glorioso:

Agite, ite cum Diis beneuolentibus.

Et in Persa:

Sequere hac mea gnata, cum Diis volentibus.

M. Cato lib. de re rustica, cap. XIV: *Cum Diuis volentibus, quod bene eueniat, mando tibi:* Maro I. Aenid.

——ponuntque ferocia Poeni
Corda volente Deo——

Magni autem dij sexu diuisi, quasi maiorum gentium, qui ceteris antecellerent, XII. numerabantur: quos Ennius disticho complexus est apud Appuleium de Deo Socratis, & Martianum Capellam lib. de nuptiis Philologiae:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus; Mars
Mercurius, Ioui', Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Sic *Ioui Opt. Max.* assessores duodecim attributi, vt censebat antiquitas. Demochares: ὦ Θεόφραςε, Ἀθηναῖοι ζῶσιν ἀλλ' οὐχ οἱ δώδεκα θεοὶ οἱ δικάζοντες. Hinc Vitruuius prooemio Architecturae: *Cùm Concilium Caelestium in sedibus immortalitatis eum dedicauisset;* & *Consentes* idcirco appellati, vt tradit Augustinus lib. IV. de ciuitate Dei, Arnobius libr. III. & L. Seneca libr. II. Natural. quaest. cap. XLI. Nec desunt qui per hos *Magnos Deos, Penates.* & *Lares* intelligant, Virgil. III. Aeneid.

—feror

—*Feror exul in altum*
Cum socijs, natoque, Penatibus, & magnis Dis.
Idem testatur Cassius Hemina, aitque eos appellari μεγάλους, καὶ χρηστοὺς, καὶ δυνατοὺς. Vnde puto Asconium Pedianum Lares vrbis Romae, *magnos Deos* interpretari. Macrobius de his & ad Senecam Tragicum Mart. Delrio noster ὁ μακαρίτης plura suggerẽt, quae transscribere non libet.

CAP. XV.

Tres illos Tragaediae principes Philosophos fuisse, ex CICERONE *demonstratum. Euripidem Anaxagorae dogmata tradidisse.*

NON solum Oratorum, sed & Poëtarum optimum quemque è Philosophorum spatiis exstitisse obseruaui. De Tragicis illis Graeciae Trium-viris in praesens ostendam. De AESCHYLO sic TVLLIVS libr. II. Tuscul. *Aeschylus non Poëta tantum, sed etiam Pythagoreus: sic enim accepimus.* Cui etiam eum esse ab Atheniensibus tributum honorem memoriae est proditũ, vt vnius ex omnibus Tragicis fabulae ipso etiam mortuo decreto publico docerentur. Sophocles vero qui μελίττης ἀττικῆς nomen inuenit, quo sapientiae doctore sit vsus adhuc quaerimus. Illud tantum adiungatur, quòd Aristoteles ait, αὐλὸν ἂν εἶναι

εἶναι μιμητὴν Ὁμήρου, qui Homerus Philosophorum & Poëtarum prope Deus, ac parens est habitus. Hinc *Tragicorum Homerum* Polemon Sophoclem appellabat. De quo & illud Epigramma scriptum, quô respexerit & Demosthenes:

Σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος δ' Εὐριπίδης

De EVRIPIDE vero, vnde potissimum nobis hæc nata obseruatio, id extra omnem controuersiam est, Anaxagoram assiduè audiuisse; teste eodem TVLLIO Tuscul. III. & Vitruuio lib. VIII. cap. I. cuius doctoris casu territum (quòd Philosophiae causa capitis arcesseretur, dum solem candentem esse laminam diceret) à Philosophia desciuisse Euripidem ad Musas referunt. Tragoediae tamen eius praeceptoris doctrinam sapiunt. Sunt enim in eo omnia argutiora quam in ceteris, Philosophicisque & acutè inuentis sententiis, vt iure optimo singulos versus singulas esse gnomas CICERO ad Tironem iudicarit. Vtque in Athenaeo lib. VIII. Δειπνοσοφιστῶν, σοφὸς Σοφοκλῆς, sic & σκηνικὸς φιλόσοφος ab Atheniensibus appellatus est Euripides, etiam apud Clementem lib. V. Stromat. & Origenem lib. IV. contra Celsum ἀλλὰ καὶ ὁ χαλάλιναις σκηνικὸς φιλόσοφος καὶ φυσιολογίας τῆς Ἀναξαγόρου γενόμενος ἀκροάτης. Ibidemque lib. VII. pag. 345. & apud Suidam. Refert quoque Plutarchus in extremo Nicia, Athenienses in Sicilia captos qui γνώμας illius & ῥήσεις recitare nossent, hoc quasi redẽtionis pretio liberatos fuisse, cùm Euripidia publice Athenienses docerentur.

Inter cetera verò Anaxagorae dogmata, haec in Euripide obseruasse memini. Primum cum de caelo lapis cecidisset, & lapideum caelum Anaxagoras asseruisset, hinc Euripidem in Phaëtonte fabula dixisse χρυσέαν βῶλον εἰπεῖν τ ἥλιον, teste Laërtio. Alterum περὶ τῆς ὁμοιομερείας. Sic enim materiam infinitam, ex qua omnia gignerentur, appellabat, eiusque particulas esse similes inter se & minutas, primo confusas, postea in ordinem adductas à mente diuina, vt in Lucullo CICERO ait. Hoc namque modo librum suum orsum Anaxagoram idem docuit Laërtius, & Plutarchus I. de placitis Philosoph. cap. III. ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν· Νοῦς δ' αὐτὰ διῆρε καὶ διεκόσμησε. De quo T. Lucretius lib. I.

Principium rerum quam dicit ὁμοιομέρειαν,
Ossa videlicet è pauxillis atque minutis
Oßibu'; sic & de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus gigni sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coeuntibu' guttis.

Contra hoc disputat Aristoteles li. III. de Caelo & I. Physico, vbi Simplicius hæc decerpsit, & Physicorum librorũ Anaxagorae principium aliud paullo refert, quam Diogenes: Αναξαγόρας δὲ ἐκ τινὸς μίγματος ἄπειρα τῷ πλήθει ὁμοιομερῆ ἀποκρίνεσθαί φησι, πάντων μὲν ἐν παντὶ ἐνόντων, ἑκάστου δὲ κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν χαρακτηριζομένου, δηλοῖ διὰ τῆς πρώτων τῆς φυσικῶν λέγων ἀπ' ἀρχῆς. ὁμοῦ χρήματα πάντα ἦν ἄπειρα καὶ πλῆθος καὶ σμικρότητα. καὶ γὰρ τὸ σμικρὸν ἄπειρον ἦν, καὶ πάντων ὁμοῦ ὄντων ἦν ὑπὸ σμικρότητος. Et paullo post: τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων χρὴ δοκεῖν εἶναι πολ-

λάτε καὶ παντοῖα ἐν πᾶσι τοῖς συγκρινομένοις, καὶ σπέρματα πάντων χρημάτων καὶ ἰδέας παντοίας ἔχοντα, καὶ χροιὰς καὶ ἡδονάς, &c. nam de *Mente*, quae idem colligit interpres trāſſcribere non lubet. Redeo ad Euripidem, qui Anaxagora praeceptore capitis damnato ad Socratem ſe in Academiam contulit, non intelligēdi modo, ſed & dicendi magiſtrum ea tempeſtate optimum. Ita enim Laërtius Diogenes. ἐδόκει συμποιεῖν τῷ Εὐριπίδῃ ὁ Σωκράτης, ὅθεν Μνησίλοχος οὕτω φησί.

Φρύγες ἐςὶ καινὸν δρᾶμα τοῦτ' Εὐριπίδου,
Ὧι καὶ Σωκράτης τὰ φρύγανα ὑποτίθησι.

καὶ πάλιν. Εὐριπίδης Σωκρατογόμφους, καὶ Καλλίας πεδήταις.

Ηδη σὺ σεμνὴ καὶ φρονεῖς οὕτω μέγα;
Εξεςι γάρ μοι. Σωκράτης γὰρ αἴτιος.

Αριςοφάνης Νεφέλαις:

Ευριπίδης δ' ὁ τὰς τραγῳδίας ποιῶν
Τὰς περιλαλούσας οὗτός ἐστι τὰς σοφάς,

Ακούσας δὲ Αναξαγόρου κατά τινας, ἀλλὰ καὶ Δάμωνος, ὥς Αλέξανδρος ἐν διαδοχαῖς. μετὰ τὴν ἐκείνου καταδίκην διήκουσεν Αρχελάου τοῦ φυσικοῦ, οὗ καὶ παιδικὰ γενέσθαι φησὶν Αριςόξενος. Quin etiam hoc ipſum Euripidem ſatis innuiſſe conſtat, cum animi ingenui ſit, minimeque anguſti agnoſcere per quem profeceris. Sic enim in Theſeo loquentem neſcio quem inducit:

Εγὼ δὲ τοῦτο παρὰ σοφοῦ τινος μαθὼν
Εἰς φροντίδας νοῦν συμφοράς τ' ἐβαλλοίμην.

Quae ſic M. TVLLIVS reddidit Tuſcul. III.

Nam qui haec audita à docto meminiſſem viro,
Futuras mecum commentabar miſerias.

Et initio Menalippae lib. II. ἐσχηματισμένων nisi quòd illic praeceptori; hîc verò Philosophiae parenti optimae accepta haec referre videatur:

Καὶ οὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος ἀλλ' ἐμῆς μητρὸς πάρα
Ὡς οὐρανὸς γαλαληιμορφία.

Quem versum alterũ, vt id ἐν παρόδῳ admoneam, sic in veteri cod. scriptum vidi:

Ὡς οὐρανὸς γαῖα τ' ἀμορφία.

Theod. Canterus, homo doctissimus, in variis Lect. ex Diodori li. I. Bibliothecae sic reposuit:

Ὡς οὐρανὸς γαῖα τ' ἦν μόρφη μία.

Sententias vero, vt diximus, Tragicus iste saepe adhibuit, vt testante Tullio Epist. ad Tironem libertum, versus propemodum adaequarint. Hoc amplius, vt in Criticorum reprehensionem, Philosophica toties miscuisse Euripidem in Hecuba potissimũ, incurrisse referat Theon Sophista in Progymnasmatis, his verbis: Πρῶτον μὲν Ὅμηρον ἐπαινοῦμεν ὅτι οἰκείους λόγους περιτέθηκεν ἑκάστῳ τῶν εἰσαγομένων προσώπω. τὸν δὲ Εὐριπίδην καταμεμφόμεθα, ὅτι παρὰ καιρὸν αὐτῷ Ἑκάβη φιλοσοφεῖ. Huius etiam Medeam in lectica qua gestabatur dum legeret M. TVLLIVS, capite trũcatum iussu M. Antonij à Popillio Lænate auctor est Ptolemaeus Hephaestion lib. v. variae historiae in Photij nostri Bibliotheca pag. Graec. 250. De SOPHOCLE autem vt trium Tragicorum medio, insignem locum Dionis Chrysostomi Orat. LII. qua Philoctetam componit appingere, non pigebit. ὅτι Σοφοκλῆς μέσος ἔοικεν ἀμφοῖν εἶναι. οὔτε τὸ αὔθαδες καὶ ἁπλοῦν τὸ

τὸ δὲ Αἰσχύλου ἔχων, οὔτε τὸ ἀκριβὲς καὶ δριμὺ καὶ πολιτικὸν τὸ τοῦ Εὐριπίδου· σεμνὴν δέ τινα καὶ μεγαλοπρεπῆ ποίησιν, τραγικώτατα καὶ εὐπρεπέστατα ἔχουσαν, ὥστε πλείστην εἶναι ἡδονὴν μετὰ ὕψους καὶ σεμνότητος ἐνδείκνυσθαι. τῇ τε διασκευῇ τῶν πραγμάτων ἀρίστῃ καὶ πιθανωτάτῃ κέχρηται.

CAP. XVI.

CICERONIS *lectio in Epist. ad Famil. retenta atque defensa.*

MIRVM in modum lacer ac mutilus quorundam audacia iacuit TVLLIVS, cum demendo, addendo, mutando nitorem deformãt ac robur ex parte ſuccidunt. Multa equidem ab aliis repudiata retineri poſſe obſeruaui, ſuumque in locum, *vnde vi* eiecta ſunt reducenda nunc duxi: vt quae in Epiſtolis σποράδην legendo ad oram libri mihi & Muſis adnotaram, veluti Satura lance iuuentuti apponam. Ita M. TVLLIVS lib. III. Epiſt. VI. earum quas ad Familiares dedit, Appio Pulcro; *Ego*, inquit, *in prouinciam veni pridie Kal. Sextiles. Iter in Ciliciam facio per Cappadociam. Caſtra moui ab Iconio pridie Kal. Septembreis.* Hic pro *Septembreis*, Lãbinus in prima alteraque editione *ſextiles* iterum legi vult, praeter hiſtoriae fidem. Pridie enim Kal. Sextiles Laodiceam in Prouinciam veniſſe ſe teſtatur lib. V. ad Atticum, Epiſt. XV. & XX. & vltima, item alibi. Pridie verò Kal. Septemb. ab Iconio caſtra CI-

CERO mouit, iterque per Cappadociam in Ciliciam faciens in extrema Cappadocia non longè à Tauro monte iuxta Cybiſtra oppidum caſtra poſuit, vt hic ait, & Epiſt. II. & IV. lib. XI. ad Famil.

Sequitur lib. VIII. Epiſt. X. M. Caelij, cuius ſunt omnes illius libri epiſtolae: *Illud addo, actiones C. Curionis de agro Campano, de quo negant Caeſarem laborare, ſed Pompeium valde nolle, ne vacuus aduenienti Caeſari pateat.* Paul. Manutius, cetera optime de CICERONIS Epiſtolis meritus, hic argutatur, vt *τὸ negant* ſemel negationem, & iterum affirmationem ſignificet. Mihi hic geminata negatio *negant nolle* Latinorum ritu affirmare videtur: quaſi dicat Pompeium velle aiunt; Caeſarem verò minime laborare. Aſpera haec & affectata; fateor: ſed Cæliana ſunt, qui aſper & durus eſt habitus. Seruius vero Sulpicius elegantior paullo ſcriptor lib. IV. Epiſt. V. *Neque imitari malos medicos, qui in alienis morbis profitentur ſe tenere medicinae ſcientiam; ipſi ſe curare non poſſunt.* pro, *neque noli imitari.* Nam & hic fruſtra ſe torquet Manutius, vt ex *Noli* ſemel affirmationem, ſemel negationem contra Latinitatis vſum eliciat. Sed nõ infrequẽs antiquis ille ἑλληνισμὸς. M. Varro in Bimargo: *Qui non modo ignoraſſe me clamat, ſed omnino omnes Heroas negat neſciſſe*: pro ſciuiſſe negat. & lib. II. De vita Pop. Rom: *Qua abſtinentia viri mulieresque Romanae fuerint, quod à Rege munera eorum nemo noluerit accipere.* pro, *nemo voluerit.* Et C. Lucilius lib. XVII. Satyrarum:

Cetera contemnit, & in vſura omnia ponit

Non

Non magna : proprium vero nil neminem habere.
& apud Tibullum lib. IV. Sulpicia :
Non ego signaui quidquam mandare libellis:
Nec legat id nemo quam meus ante, velim.
Epistola vero XIV. idem Caelius queritur de Appio Claudio Censore, vt et supra Epist. XI: *Persuasum*, inquit, *est ei Censuram tomentum aut vitrum esse.* Pet. Victorius *nitrum* de veteribus libris reposuit, placetque Manutio, non satis hic alias aequus Victorio, & ex Ieremiae Prophetae cap. II. v. 22. *Si laueris te nitro*, &c. explanat. Quod autem *vitrum*, vt in editis legitur, ab vtroque reiicitur, valde equidem miror. vilis enim res vitrum fractum, quod sulphuratis Iudæorum olim natio, & hodieque Romae permutare consueuerat. Eius rei testes accipite. Iuuenalem Satyra V.
Quassatum, & rupto poscentem sulphura vitro.
Statium Papinium lib. I. Siluarum de Saturn.
Illic agmina confremunt Syrorum:
Hic plebs scenica : quique comminutis
Permutant vitreis gregale sulphur.
Item Val. Martialem lib. I. Epigramm. in Caelium, & lib. X. ad Priscum:
Quae sulphurato nolit emta ramento
Vitreorum proxeneta fractorum.

CAP. XVII.

In quincta CICERONIS *Tusculana quaedam correcta.*

NON sunt vsquequaque à Lambino ac Franc. Fabricio Belga insigni, Tusculanae disputationes sic perpurgatae, nihil vt nostrae industriae relictum esse videatur. lib. v. qui est de Virtute ac beata vita, hæc notabam: *Sed ab antiqua Philosophia vsque ad Socratem, qui Archelaum Anaxagorae discipulum audierat, numeri motusque tractabantur, & vnde omnia orirentur, quóue recederent: studioseque ab his siderum magnitudines, interualla, cursus inquirebantur, & cuncta caelestia.* In vetustissimo quo sum Toleti Carpetanorum vsus libro: *Cursus anquirebantur,* ἀρχαϊκῶς, & *quóue reciderent*: perbellè sanè, hoc est, in quae ab interitu conuerterentur. Porro autem: *Quod si est, qui vim Fortunae, qui omnia humana, quaecúmque accidere possunt, tolerabilia ducere.* rectius Longobardicae membranae, *quae cuiquam accidere possunt.* Qualis est ille P. Syrimimus:

Cuiuis potest accidere, quod cuiquam potest.

MOX in CICERONE: *Quod ex maiore parte vnamquamque rem appellari, spectarique dicunt.* constanter in duobus libris *vnāquamque partem appellari.* Aristotelicum est axioma, in quo tamen nihil demuto, tantùm veterem scripturam repraesentare placuit. Ita enim paullo ante: *ex maiore parte plerasque res nominari, etiamsi quae pars abesset.* Rur-

Rursum v. de Finibus: *Semper ex eo quod maximas partes continet, latißiméque funditur, tota res appellatur.* Mox, *in his tot ac tantis, atque etiam quae plura possunt accidere.* Lambinus, *ad quae etiam plura possent accedere.* Vetus Codex, sublato glossemate sic: *atque plura poßunt accidere.* Infra non longe:

Consiliis nostris laus est attonsa Laconum.

Alter codex *attusa* habet, à tundo: illud tamen verius est ex illo:

Ἡμετέραις βουλαῖς Σπάρτη μὲν ἐκείρατο δόξαν

Sed funem reducamus lib. IIII. Tuscul. Pacuuij Poëtae hos versus, non CICERONIS (vt Muretus falsò existimat, lib. VIII. Variarum) recitat, quibus liberiùs paullo Euripidis haec ex Oreste fabula conuertit: quam cùm Tragicus fabulam doceret, reuocasse Socrates ob elegantiam fertur. Graeca sic habent:

Ουκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν ὧδ᾽ εἰπεῖν ἔπος,
Οὐδὲν πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος
Ἧς οὐκ ἂν ἄραιτ᾽ ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

Pacuuius ita vertebat:

Neque tam terribilis vlla fando oratio est,
Neque fors, neque ira coelitum inuectum malum,
Quod non natura humana patiendo ferat.

ceamus. Toletanae tamen membranae verbo *coërceamus* carebant, & ad sequentia *oportebit dignitatem tueri* referebat. *Euocatos* autem legendum hic verbo militari nonnulli censuere, quibus nomen non subscribo meũ. Ceterum pauca de multis exempla imperatoriae huius prudentiæ, qua milites in officio retinentur, & infrequentes ad signa assidui fiunt, Plutarchus in Fabio Maximo, nosterque De Viris illustribus scriptor, cap. XLIII. de Marso quodam & Lucano, suppeditant.

CAP. XIV.

Ennij apud CICERONEM *versus.* Ducere *in Auctionibus vsurpatum* Magni Dij.

PYRRHVS gratuito captiuos Romam remittendos ratus, hoc eos apud Ennium Elegio ornat:

Quorum virtuti belli fortuna pepercit;
Eorundem me libertati parcere certum est:
Dono ducite: doque volentibus cum magnis DIs.

In posteriore versu ita interpungẽdum equidem existimo: *dono, ducite*: vt verbum, non nomen sit *dono*. Ducere autem in auctionibus, subhastatione, emptionibusque vsitatam olim formulam fuisse è Iure-consultis notum, cum dicerent *ducas licet* vnde genus illud loquendi manauit: *Vxorem domum ducere*, & concise *vxorem ducere*. Adhibebatur & in condemnatis & addictis,

dictis, vt & creditores domum ducerent debitores, qui soluendo aeri alieno non essent. Vnde in Legibus XII. Tabularum: AST QVEI ENDO IVS ADDICIT, SECVM DVCITO. Erat & altera bene precantium formula: *Cum magnis Diis*. Et: *Diis volentibus*. Plautus Milite glorioso:

Agite, ite cum Diis beneuolentibus.

Et in Persa:

Sequere hac mea gnata, cum Diis volentibus.

M. Cato lib. de re rustica, cap. XIV: *Cum Diuis volentibus, quod bene eueniat, mando tibi*: Maro I. Aenid.

——ponuntque ferocia Poeni
Corda volente Deo——

Magni autem dij sexu diuisi, quasi maiorum gentium, qui ceteris antecellerent, XII. numerabantur: quos Ennius disticho complexus est apud Appuleium de Deo Socratis, & Martianum Capellam lib. de nuptiis Philologiae:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus; Mars
Mercurius, Ioui', Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Sic *Ioui Opt. Max.* assessores duodecim attributi, vt censebat antiquitas. Demochares: ὦ Θεόφραστε, Ἀθηναῖοι ἦσαν ἀλλ' οὐχ οἱ δώδεκα θεοὶ οἱ δικάζοντες. Hinc Vitruuius prooemio Architecturae: *Cum Concilium Caelestium in sedibus immortalitatis eum dedicauisset*; & *Consentes* idcirco appellati, vt tradit Augustinus lib. IV. de ciuitate Dei, Arnobius libr. III. & L. Seneca libr. II. Natural. quaest. cap. XLI. Nec desunt qui per hos *Magnos Deos*, *Penates* & *Lares* intelligant, Virgil. III. Aeneid.

—feror

——*Feror exul in altum*
Cum socijs, natoque, Penatibus, & magnis Dis.
Idem testatur Cassius Hemina, aitque eos appellari μεγάλους, καὶ χρηστοὺς, καὶ δυνατοὺς. Vnde puto Asconium Pedianum Lares vrbis Romae, *magnos Deos* interpretari. Macrobius de his & ad Senecam Tragicum Mart. Delrio noster ὁ μακαρίτης plura suggeret, quae transscribere non libet.

CAP. XV.

Tres illos Tragaediae principes Philosophos fuisse, ex CICERONE *demonstratum. Euripidem Anaxagorae dogmata tradidisse.*

NON solum Oratorum, sed & Poëtarum optimum quemque è Philosophorum spatiis exstitisse obseruaui. De Tragicis illis Graeciae Trium-viris in praesens ostendam. De AESCHYLO sic TVLLIVS libr. II. Tuscul. *Aeschylus non Poëta tantum, sed etiam Pythagoreus: sic enim accepimus.* Cui etiam eum esse ab Athceniensibus tributum honorem memoriae est proditū, vt vnius ex omnibus Tragicis fabulae ipso etiam mortuo decreto publico docerentur. Sophocles vero qui μελίτης ἀττικῆς nomen inuenit, quo sapientiae doctore sit vsus adhuc quaerimus. Illud tantum adiungatur, quòd Aristoteles ait, αὐτὸν ἂν εἶναι

εἶναι μιμητὴν Ὁμήρου, qui Homerus Philosophorum & Poëtarum prope Deus, ac parens est habitus. Hinc *Tragicorum Homerum* Polemon Sophoclem appellabat. De quo & illud Epigramma scriptum, quô respexerit & Demosthenes:

Σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος δ' Εὐριπίδης

De EVRIPIDE vero, vnde potissimum nobis hæc nata obseruatio, id extra omnem controuersiam est, Anaxagoram assiduè audiuisse, teste eodem TVLLIO Tuscul. III. & Vitruuio lib. VIII. cap. I. cuius doctoris casu territum (quòd Philosophiae causa capitis arcesseretur, dum solem candentem esse laminam diceret) à Philosophia desciuisse Euripidem ad Musas referunt. Tragoediae tamen eius praeceptoris doctrinam sapiunt. Sunt enim in eo omnia argutiora quam in ceteris, Philosophicisque & acutè inuentis sententiis, vt iure optimo singulos versus singulas esse gnomas CICERO ad Tironem iudicarit. Vtque in Athenaeo lib. VIII. Δειπνοσοφιστῶν, σοφὸς Σοφοκλῆς, sic & σκηνικὸς φιλόσοφος ab Atheniensibus appellatus est Euripides, etiam apud Clementem lib. V. Stromat. & Origenem lib. IV. contra Celsum ἀλλὰ καὶ ὁ χαλάσας σκηνικὸς φιλόσοφος καὶ φυσιολογίας τῆς Αναξαγόρου γενόμενος ἀκροάτης. Ibidemque lib. VII. pag. 345. & apud Suidam. Refert quoque Plutarchus in extremo Nicia, Athenienses in Sicilia captos qui γνώμας illius & ῥήσεις recitare nossent, hoc quasi redĕtionis pretio liberatos fuisse, cùm Euripidia publice Athenienses docerentur.

Inter cetera verò Anaxagorae dogmata, haec in Euripide obseruasse memini. Primum cum de caelo lapis cecidisset, & lapideum caelum Anaxagoras asseruisset, hinc Euripidem in Phaëtonte fabula dixisse χρυσέαν βῶλον εἶπεν τὸν ἥλιον, teste Laërtio. Alterum περὶ τῆς ὁμοιομερείας. Sic enim materiam infinitam, ex qua omnia gignerentur, appellabat, eiusque particulas esse similes inter se & minutas, primo confusas, postea in ordinem adductas à mente diuina, vt in Lucullo CICERO ait. Hoc namque modo librum suum orsum Anaxagoram idem docuit Laërtius, & Plutarchus I. de placitis Philosoph. cap. III. ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν Νοῦς δ' αὐτὰ διῆρε καὶ διεκόσμησε. De quo T. Lucretius lib. I.

Principium rerum quam dicit ὁμοιομέρειαν,
Ossa videlicet è pauxillis atque minutis
Ossibu'; sic & de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus gigni sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coeuntibu' guttis.

Contra hoc disputat Aristoteles li. III. de Caelo & I. Physico, vbi Simplicius hæc decerpsit, & Physicorum librorũ Anaxagorae principium aliud paullo refert, quam Diogenes: Ἀναξαγόρας δὲ ἐκλινος μίγματος ἄπειρα τῷ πλήθει ὁμοιομερῆ ἀποκρίνεσθαί φησι, πάντων μὲν ἐν παντὶ ἐνόντων, ἑκάστου δὲ κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν χαρακτηριζομένου, δηλοῖ διὰ τοῦ πρώτου τῶν φυσικῶν λέγων ἀπ' ἀρχῆς. ὁμοῦ χρήματα πάντα ἦν ἄπειρα καὶ πλῆθος καὶ σμικρότητα. καὶ γὰρ τὸ σμικρὸν ἄπειρον ἦν, καὶ πάντων ὁμοῦ ὄντων ἦν ὑπὸ σμικρότητος. Et paullo post: τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων χρὴ δοκεῖν εἶναι πολ-

λάτε καὶ παντοῖα ἐν πᾶσι τοῖς συγκρινομένοις, καὶ σπέρματα πάντων χρημάτων καὶ ἰδέας παντοίας ἔχοντα, καὶ χρόιας καὶ ἡδονάς, &c. nam de *Mente*, quae idem colligit interpres trāſſcribere non Iubet. Redeo ad Euripidem, qui Anaxagora praeceptore capitis damnato ad Socratem ſe in Academiam contulit, non intelligēdi modo, ſed & dicendi magiſtrum ea tempeſtate optimum. Ita enim Laërtius Diogenes. ἐδόκει συμποιεῖν τῷ Εὐριπίδῃ ὁ Σωκράτης, ὅθεν Μνησίλοχος οὕτω φησί.

Φρύγες ἐστὶ καινὸν δρᾶμα τοῦτ' Εὐριπίδου.
Ὧι καὶ Σωκράτης τὰ φρύγανα ὑποτίθησι.

καὶ πάλιν. Εὐριπίδης Σωκρατογόμφους, καὶ Καλλίας
πεδήταις.

Ἤδη σὺ σεμνὴ καὶ φρονεῖς οὕτω μέγα;
Ἔξεστι γάρ μοι. Σωκράτης γὰρ αἴτιος.

Ἀριστοφάνης Νεφέλαις:

Εὐριπίδης δ' ὁ τὰς τραγῳδίας ποιῶν
Τὰς περιλαλούσας οὗτός ἐστι τὰς σοφάς.

Ἀκούσας δὲ Ἀναξαγόρου κατά τινας, ἀλλὰ καὶ Δάμωνος, ὥς Ἀλέξανδρος ἐν διαδοχαῖς. μετὰ τὴν ἐκείνου καταδίκην διήκουσεν Ἀρχελάου τοῦ φυσικοῦ, οὗ καὶ παιδικὰ γενέσθαι φησὶν Ἀριστόξενος. Quin etiam hoc ipſum Euripidem ſatis innuiſſe conſtat, cum animi ingenui ſit, minimeque anguſti agnoſcere per quem profeceris. Sic enim in Theſeo loquentem neſcio quem inducit:

Ἐγὼ δὲ τοῦτο παρὰ σοφοῦ τινος μαθὼν
Εἰς φροντίδας νοῦν συμφοράς τ' ἐβαλλοίμην.

Quae ſic M. TVLLIVS reddidit Tuſcul. III.

Nam qui haec audita à docto meminiſſem viro,
Futuras mecum commentabar miſerias.

Et initio Menalippae lib. II. ἐσχηματισμένω nisi quòd illic praeceptori; hîc verò Philosophiae parenti optimae accepta haec referre videatur:

Καὶ οὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος ἀλλ' ἐμῆς μητρὸς πάρα
Ὡς οὐρανὸς γαλαῖημορφία.

Quem versum alterũ, vt id ἐν παρόδῳ admoneam, sic in veteri cod. scriptum vidi:

Ὡς οὐρανὸς γαῖα τ' ἀμορφία.

Theod. Canterus, homo doctissimus, in variis Lect. ex Diodori li. I. Bibliothecae sic reposuit:

Ὡς οὐρανὸς γαῖα τ' ἦν μόρφη μία.

Sententias vero, vt diximus, Tragicus iste saepe adhibuit, vt testante Tullio Epist. ad Tironem libertum, versus propemodum adaequarint. Hoc amplius, vt in Criticorum reprehensionem, Philosophica toties miscuisse Euripidem in Hecuba potissimũ, incurrisse referat Theon Sophista in Progymnasmatis, his verbis: Πρῶτον μὲν Ὅμηρον ἐπαινοῦμεν ὅτι οἰκείως λόγους περιτέθηκεν ἑκάστῳ τῶν εἰσαγομένων προσώπῳ. τὸν δὲ Εὐριπίδην καταμεμφόμεθα, ὅτι παρὰ καιρὸν αὐτῷ Ἑκάβη φιλοσοφεῖ. Huius etiam Medeam in lectica qua gestabatur dum legeret M. TVLLIVS, capite trũcatum iussu M. Antonij à Popillio Lænate auctor est Ptolemaeus Hephaestion lib. v. variae historiae in Photij nostri Bibliotheca pag. Graec. 250. De SOPHOCLE autem vt trium Tragicorum medio, insignem locum Dionis Chrysostomi Orat. LII. qua Philoctetam componit appingere, non pigebit. ὅτι Σοφοκλῆς μέσος ἔοικεν ἀμφοῖν εἶναι. οὔτε τὸ αὔθαδες καὶ ἁπλοῦν

τὸ δὲ Αἰσχύλου ἔχων, οὔτε τὸ ἀκριβὲς καὶ δριμὺ καὶ πολιλικὸν τὸ τοῦ Εὐριπίδου· σεμνὴν δέ λινα καὶ μεγαλοπρεπῆ ποίησιν, τραγικώταλα καὶ εὐπρεπέσταλα ἔχουσαν, ὥστε πλείστην εἶναι ἡδονὴν μετὰ ὕψους καὶ σεμνότητος ἐνδείκνυσθαι. τῇ τε διασκευῇ τῶν πραγμάτων ἀρίστῃ καὶ πιθανωλάτῃ κέχρηται.

CAP. XVI.

CICERONIS *lectio in Epist. ad Famil. retenta atque defensa.*

MIRVM in modum lacer ac mutilus quorundam audacia iacuit TVLLIVS, cum demendo, addendo, mutando nitorem deformãt ac robur ex parte succidunt. Multa equidem ab aliis repudiata retineri posse obseruaui, suumque in locum, *vnde vi* eiecta sunt reducenda nunc duxi: vt quae in Epistolis *σποράδην* legendo ad oram libri mihi & Musis adnotaram, veluti Satura lance iuuentuti apponam. Ita M. TVLLIVS lib. III. Epist. VI. earum quas ad Familiares dedit, Appio Pulcro; *Ego*, inquit, *in prouinciam veni pridie Kal. Sextiles. Iter in Ciliciam facio per Cappadociam. Castra moui ab Iconio pridie Kal. Septembreis.* Hic pro *Septembreis*, Lãbinus in prima alteraque editione *sextiles* iterum legi vult, praeter historiae fidem. Pridie enim Kal. Sextiles Laodiceam in Prouinciam venisse se testatur lib. V. ad Atticum, Epist. XV. & XX. & vltima, item alibi. Pridie verò Kal. Septemb. ab Iconio castra CI-

CERO mouit, iterque per Cappadociam in Ciliciam faciens in extrema Cappadocia non longè à Tauro monte iuxta Cybiftra oppidum caftra pofuit, vt hic ait, & Epift. II. & IV. lib. XI. ad Famil.

Sequitur lib. VIII. Epift. x. M. Caelij, cuius funt omnes illius libri epiftolae: *Illud addo, actiones C. Curionis de agro Campano, de quo negant Caefarem laborare, fed Pompeium valde nolle, ne vacuus aduenienti Caefari pateat*. Paul. Manutius, cetera optime de CICERONIS Epiftolis meritus, hic argutatur, vt τὸ *negant* femel negationem, & iterum affirmationem fignificet. Mihi hic geminata negatio *negant nolle* Latinorum ritu affirmare videtur: quafi dicat Pompeium velle aiunt; Caefarem verò minime laborare. Afpera haec & affectata; fateor: fed Cæliana funt, qui afper & durus eft habitus. Seruius vero Sulpicius elegantior paullo fcriptor lib. IV. Epift. V. *Neque imitari malos medicos, qui in alienis morbis profitentur fe tenere medicinae fcientiam; ipfi fe curare non poffunt*. pro, *neque noli imitari*. Nam & hic fruftra fe torquet Manutius, vt ex *Noli* femel affirmationem, femel negationem contra Latinitatis vfum eliciat. Sed nõ infreques antiquis ille ἐλλειτισμὸς, M. Varro in Bimargo: *Qui non modo ignoraffe me clamat, fed omnino omnes Heroas negat nefciffe*: pro fciuiffe negat. & lib. II. De vita Pop. Rom: *Qua abftinentia viri mulierefque Romanae fuerint, quod à Rege munera eorum nemo noluerit accipere*. pro, *nemo voluerit*. Et C. Lucilius lib. XVII. Satyrarum:

Cetera contemnit, & in vfura omnia ponit

Nil

Non magna: proprium vero nil neminem habere.
& apud Tibullum lib. IV. Sulpicia:

Non ego signaui quidquam mandare libellis:
Nec legat id nemo quam meus ante, velim.

Epistola vero XIV. idem Caelius queritur de Appio Claudio Censore, vt et supra Epist. XI: *Persuasum*, inquit, *est ei Censuram tomentum aut vitrum esse.* Pet. Victorius *nitrum* de veteribus libris reposuit, placetque Manutio, non satis hic alias aequus Victorio, & ex Ieremiae Prophetae cap. II. v. 22. *Si laueris te nitro*, &c. explanat. Quod autem *vitrum*, vt in editis legitur, ab vtroque reiicitur, valde equidem miror. vilis enim res vitrum fractum, quod sulphuratis Iudæorum olim natio, & hodieque Romae permutare consueuerat. Eius rei testes accipite. Iuuenalem Satyra V.

Quassatum, & rupto poscentem sulphura vitro.

Statium Papinium lib. I. Siluarum de Saturn.

Illic agmina confremunt Syrorum:
Hic plebs scenica: quique comminutis
Permutant vitreis gregale sulphur.

Item Val. Martialem lib. I. Epigramm. in Caelium, & lib. X. ad Priscum:

Quae sulphurato nolit emta ramento
Vitreorum proxeneta fractorum.

Rursum v. de Finibus: *Semper ex eo quod maximas partes continet, latißiméque funditur, tota res appellatur.* Mox, *in his tot ac tantis, atque etiam quae plura possunt accidere.* Lambinus, *ad quae etiam plura possent accedere.* Vetus Codex, sublato glossemate sic: *atque plura poßunt accidere.* Infra non longe:

Consiliis nostris laus est attonsa Laconum.

Alter codex *attusa* habet, à tundo: illud tamen verius est ex illo:

Ἡμετέραις βουλαῖς Σπάρτη μὲν ἐκείρατο δόξαν

Sed funem reducamus lib. IIII. Tuscul. Pacuuij Poëtae hos versus, non CICERONIS (vt Muretus falsò existimat, lib. VIII. Variarum) recitat, quibus liberiùs paullo Euripidis haec ex Oreste fabula conuertit: quam cùm Tragicus fabulam doceret, reuocasse Socrates ob elegantiam fertur. Graeca sic habent:

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν ὧδ' εἰπεῖν ἔπος,
Οὐδὲν πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος
Ἧς οὐκ ἂν ἄραιτ' ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

Pacuuius ita vertebat:

Neque tam terribilis vlla fando oratio est,
Neque fors, neque ita coelitum inuectum malum,
Quod non natura humana patiendo ferat.

CAP. XVIII.

Epistolarum ad Familiares loca, contra Lambini sententiam.

DION. Lambinus lib. xv. Epistolam nonam M. Marcello collegae male inscripsit. C. enim Marcellus, ne erres mi Lector, CICERONIS in Auguratu Collega fuit, non Marcus, vt paret è lib. I. de Diuinat. & Carisio Sosipatro, quem editis longe meliorem possideo. Rursum Epistola x. male legit *Cos. designatus.* Iam enim Consulatum C. Marcellus gerebat, à quo CICERO hic petit, vt Senatus-consultum quam-honorificentissimum de rebus à se in Amano monte gestis, honoris sui gratia, faciendum curet.

Rursum lib. XVI. Epist. XXI: *Quid de Bruto dicam?* negat Manutius de M. Bruto, qui bellum ciuile percusso Caesare instaurauit in Macedonia, intelligendum. Atqui diserte hoc Plutarchus commemorat ex his ipsis, vt opinor, CICERONIS litteris: nec res est à fide aliena, hominem domo profugum, inopem initio & imparatum à pecunia, CICERONIS filio Athenis Atticis Cratippum audienti hæsisse, eique aures Latine declamitanti dedisse. Sic enim Plutarchus in Bruto: *Diuersatus est apud hospitem quendam suum*..

CAP.

CAP. XIX.

C. Trebatius & Cn. Matius Epicurei. Astute cogitare, & agere CICERO *dixit ex Epicureorum sensu.*

ASTVTE *agere*, pro maleuolè, subdolè, cautè agere vel cogitare, dixisse videtur CICERO. Exempla subiiciam: Lib. II. Epist. XVI. *De Hispania, si casu mihi exploratum est, ita esse vt tu scribis, nec quidquam astùte cogito. Si quando erit ciuitas, erit profecto nobis locus,* &c. vbi pro *aliter ac secus cogitare* ex Epicureorum sententia. (nisi forte leg. *ac tute* pro quam tu.) Vt & Cn. Matius, Caesaris familiaris, & Poëta mimicus, Epicureus, ad CICERONEM lib. XI. Epist. XXVIII. *Aiunt patriam amicitiae praeponendam esse; perinde ac si iam euicerint, obitum Caesaris fuisse Reip. vtilem. Sed non agam astutè: fateor me ad istum gradum sapientiae non peruenisse.* Et lib. III. Epist. X. ad Appium Pulcrum: *Quod si id est maxime astuti, omnia ad suam vtilitatem referre, quid mihi tandem erit vtilius, quid commodis meis aptius, quàm hominis nobilissimi coniunctio?*

Ibidem Epistola, quæ antecedit, IX. ἐπικούρειον id vocat, quod hic *astutias*: quasi astutihomines fuerint, & deceptores & cauillatores Epicurei, suis commodis, voluptatibusque seruientes: *Maximam* inquit *laetitiam cepi ex tuis litteris, de spe minime dubia, & plane explorata triumphi tui: neque vero ob eam causam, quo ipse facilius consequerer, (nam id quidem ἐπικούρειον est) sed me Hercle*

Hercle quod tua dignitas atque amplitudo mihi est ipsa curae per se. Sic enim ad C. Trebatium I. C. Epicureum iam factum, iocatur lib. VII. Epist. XII. *Sed quonam modo Ius ciuile defendas, cùm omnia tua causa facias non ciuium.* Astutè itaque agere & cogitare, videtur idem esse quod ἐπικουρίζειν, sua causa omnia facere, & commodis suis seruire, omnia voluptate sua metiri. Sic Plautus Truculento, Sc. *Num tibi. callidos* eos vocat, qui sordido student lucro:

Ad suum quemque aequum est quaestum esse callidum. Epicurei autem callidi homines, à CICERONE vocantur *Astuti*, ab ἄστυ quo Atheniensis significatur ciuitas, vbi docuit Epicurus.

CAP. XX.

Tusculana quincta Notis variè percurritur.

QVAESTIONES Tusculi habitae sic doctis placent, vt dignae Christiano homine videantur: quodque de Hortensio Tullii columē Ecclesiae Augustinus dixit, CHRISTI hic nomen, praeterea nihil, desiderari; idem de his libris confirmare possum. Placent autem praecipue summa & ima, hoc est, liber primus, qui est *de contemnenda morte, &* quinctus *de Vita beata* potissimùm differens. In hoc attentè legendo & cum antiquis libris comparando haec de multis optima, seposui.

Ennij

Ennij hic de P. Cornelio Scipione occurrit Elogium:

Nemo est qui factis me aequiparare queat.

Provocabulū *me* afuit recte à Longobardico codice Toletano, & durius reddit carmē. Subiungit Orator: *Quod si beata vita glorianda est, & praedicanda, & praese ferenda est.* corrigit hic Lamb. repugnantibus, vt solet, libris omnibus, *quod si est, sola beata vita glorianda & pradicanda.* At mutare quid attinet? ductum enim ab adiunctis argumentum. Si est beata vita glorianda, etiam praedicare eam & ostentare licet. Post statim: *Similémne putas C. Laelij vnum Consulatum?* Duo libri habent *similéne putas.* Et rectius infra: *Sic cùm sapiens & bonus vir, qualis ille fuit, suffragiis praeteritur non-populus,*&c. hoc est populus, qui populus non est. Quare necesse non est ἀνακόλουθον ibi cum eodem Dionysio fingere: quamquam in TVLLIO quod infitias ire non possum, occurrat interdum.

Postea; *Sed dicendum illud idem paullo vberius videtur, plena gaudiorum sunt.* E vestigiis veteris scripturae videor pro meo iure eruere posse, quae longe concinnior est, lectionem, vt omnia rite sequantur: *Sed illa (dicendum illud idem paullo vberius videtur) plena gaudiorum sunt.* Supra paullo: *Etenim quae pars est optima in homine in ea sitam esse necesse est, quod quaeris omnium optimum.* Lego de veteri libro: *Quod quaeris optimum.* Glossemaitaque in insulam deportetur. Infra quoque: *Quod hac disputatione agitamus*, rectius *agimus* iidē praeferūt libri, vt sacrorū formulam respi-

respiciat à Pontifice olim pronuntiari solitam HOC AGE, teste Plut. in Poplicola. Et statim: *Pugnis, calcibus, vnguibus, morsu, denique vt exanimarentur*, Liber vetus, *morsu denique cum exanimarentur*. Et post: *Sequitur igitur horum ratione vel ad supplicium beata vita virtutem.* Hic legẽdum esse *bonorum ratione* & librorum auctoritas, & locus ipse euincit. Vt statim: *Qui eorum bonorum animum*, longe melius, quam quod Lambinus mutat, *quin eorum*.

Deinceps: *Quorum magnitudinem breuitate consolatur, longitudinem leuitate.* Malim quod in iisdem membranis Longobardicis legitur, *lenitate.* Vt lenis dolor minimeque grauis diuturno, vt breuis magno, obiiciatur. Horat.

Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem.

Et noster lib. IV. harum Quaestionum, alia tamen notione, pro indulgentia atque clementia: *Quam lenitatem nos dicimus, Stoici vitiosè lenitudinis nomine appellant.* Quia tamen lib. II. de Finib. *leuis dolor*, nisi nos fallunt editi libri, *longo* opponitur, ἐπέχω, manumque abstineo. Sic enim: *Iam doloris medicamenta illa Epicurea, tanquam de narthecio promant: si grauis, breuis: si longus, leuis, dictata sunt virtutis, magnitudinis animi.*

Extremo libro de caecis agens: *Asclepiadem ferunt non ignobilem Eretricum Philosophum, cum quidam quaereret, quid ei caecitas attulisset; respondisse: vt puero vno esset comitatior.* Sic Lambinus altera editione. in prima enim temere *non ignobilem Medicum & Philosophum*. Teneri tamen non possum, quin & aliorum librorum lectionem adscribam: quidam enim: *non ignobilem nec inexercitum*

citum philosophum. Ego in duobus membraneis scriptum vidi, *non ignobilem nec inexercitatum philosophum*. Quae lectio prae illa placet, nam *Exercitus* fere in aduersis dicitur. Maro:

——*nate Iliacis exercite fatis.*

Idemque Pet. Victorio viro doctissimo videbatur, Medicum autem illum ex Oratore, non hic CICERO innuit, Prusiensem, Pompeij aequalem (de quo Plinius refert, reliquis fere sui temporis illum repugnasse, quemque Galenus de Crisibus lib. III. ἕξιν ἀντιλογικὴν exercuisse scribit) sed Phliasium illum, qui Menedemo Philosopho tanquam Pylades alter familiarissime sit vsus: dictique ambo primum à Stilpone Eliaci, post à Menedemo Eretrieo *Eretrici*, vt nominat M. TVLLIVS III. de Oratore, & Lucullo extremo: vbi tamẽ Lambinus mutat, nescio qua confidentia, *Eleatici*: cum Graecè sit Ηλιακοί, ἀπὸ τοῦ πλείσανος ἠλείου: vt à Menedemo, quod is ἐρέτριεὺς fuerit, *Eretriaei* appellati. Laërtius in Phaedone & Menedemo: ὁ μέν τοι Ἀσκληπιάδης προκατέστρεψεν ἐν Ἐρετρίᾳ γηραιὸς ἤδη συζήσας τῷ Μενεδήμῳ σφόδρα εὐτελῶς ἀπὸ μεγάλων.

CAP. XXI.

Vitiligatores *apud Plinium. M. Caelij apud* CICERONEM *locus expensus. Antiquitatis nimium studiosi.*

M. Caelius lib. VIII. Epist. V. ad CICERONEM: *Si quid noui de Rep. quod tibi scribe-*

scriberem haberem, vsus essem mea consuetudine & diligentia, & quid actum esset, & quid ex eo futurum sperarem, perscriberem. Sanè tamquam in quodam in Cilicia omnia adhæserūt. Scio summum Criticum lib. XII. Aduersariorum cap. XVII. tentasse hic *in quodam tamquam cilicio*, è vestigiis codicis Medicei, è quibus Victorius ingenuè fassus est, cùm nihil eruere posset, aliis se lampada, qui aut ab ingenio essent, aut à libris paratiores, tradere. P. Manutius, in cuius hic sententiam Lamb. concessit, legebat *in quodam incili iam omnia adhæserunt. Incilia* Festo Pompeio & Vlpiano lib. XLIII. Pandect. Tit. de aqua quotid. cap. I. fossae sunt, quae in viis fiunt ad aquā deriuandam, siue deriuationes de riuo communi factae: vt ab *inciendo encilia* vocent. Ingeniosa sane vtraque coniectura, quis neget? sed fortasse coactior est, & à re, qua de agitur, alienior. Octauius Panagathus, quem honoris gratia libenter appello, leg. putabat *tamquam in quodam lintre omnia adhæserunt.* Si fas est quarto pedario post tot, tantosque viros sententiam dicere, ex hisce antiquae scripturae vestigiis codicis Maffeiorum, *in quodam victilica omnia adhæserunt,* commodius legi & elici posse arbitror: *in quodam fictili ea omnia adhæserunt.* Fictilia enim vasa, vt Flaccus ait, odorem semel imbuta retinēt. Amicus quidam eruditus sic: *tamquam in quodam iustitio, vel interstitio.* Malim tamen, vt dicam ingenuè, reponi *tamquam in quodam vitilitigio.* Cuius meae coniecturæ hāc rationem reddo. Primò, sordes verborum in M. Caelio notari, orationemque antiquariā nimis illius fuisse, auctor

auctor est M. Fabius ac Tacitus in Dialogo de Oratoribus; nisi is, vt equidem sentio, Quinctiliani est potiùs. Deinde M. Catonem priscarum vocum, eiúsque aemulum C. Sallustium, affectatorem *vitilitigationis* vocem vsurpasse fortè & excogitasse: vt Terentius *obsequium* primus dixit, & alij alia vocabula confinxere, quae & vtroque genere dicebant, neutro ac femineo sexu, vt *obsidium* & *obsidio*: *Exercitatio* & *exercitium*, sic & *vitilitigium* forsitan & *vitilitigatio*, pro vitiosa lite, calumnia, & alienarum rerum anxia cura, quam πολυπραγμοσύνην Græci nominant: quale studium est rabularum forensium, lites è litibus serentium. C. Plinius præfat. ad Vespas. Aug. *Ergo securi etiam contra vitilitigatores, quos Cato eleganter ex vitiis & litigatoribus composuit. Quid enim illi aliud quàm litigant, aut litem quaerunt?* Denique, diuinare enim quid vetat? verborum hic inuouator priscorum scripsit fortasse *fictili lucra omnia adhaeserunt*: qua forma ac fictione proxima epistola dixisse videatur: *Hic vos omnes absoluimus, &, Hercules, confecta omnia foeda, & inhonesta sunt.* Sed quis sic, amabo, loquitur? certè Caelius, non ipse TVLLIVS.

CAP. XXII.

CICERO *Tusculana tertia saepius emendatus.*

TVSCVLANAE M. TVLLII disputationes sese mihi iam inde à puero probarunt: quòd multa in iis doctrina, & quidem à

 Christia-

Christiana religione non abhorrens. Quare nondum poenitet me operae in comparatione cum antiquissimo codice Longobardicis litteris exarato Toleti positae. Quin potiùs eum laborem ad plures manare volo, & quidem post Dionysij Lambini diligentiam. *Ita fit vt animus de se ipse tum iudicet, cùm id ipsum quod iudicat, aegrotet.* Lambinus *quo iudicatur* reposuit Malo veterem scripturam *quo iudicat.*

Mox de Gloria: *Ea est consentiens laus bonorum incorrupta vox bene iudicantium de excellente virtute Ea virtuti resonat, tanquam imago gloriae.* Turnebus hanc lectionem tuetur; Lambinus de suo mutat, *tamquam imago voci*, vt tamen dubitet vtrum sequatur. Certe in vet. Cod. est *gloriae.* Tentabam igitur parua commutatione: *Ea virtuti resonat, tanquam imago, gloria.* Vt ἐμφατικῶς repetat prouocabulum *ea.* vel ex ora irrepserit *gloria* Sic lib. I. *Virtutem gloria tamquam vmbra sequitur.* Et Philipp. I. *Est autem gloria laus rectè factorum, magnorumq; in Repub. meritorum;* vbi miror Faernum maluisse: *in remp. fama meritorum.*

Post: *insaniam enim censuerunt, id est inconstantiam sanitate vacantem.* Vet. Cod. *stultitiam enim censuerunt inconstantiam idem* (fortè *item* vel *id est*) *sanitate vacantem.* Sic sup. paullò eaedem schedae *Cùm verò parētib. redditi, id est magistris traditi sumus.* melius, ni fallor, præferunt, *demum magistris traditi sumus.*

Terentij Comici versum ex Phormione:
Cōmunia esse haec, fieri posse, vt ne quid animo sit nouum
Credo CICERONEM aliter ea tempestate legisse. Sic enim in membranis reperi, aliter

atque

atque in vulgatis Comici exemplis circumferuntur:

Communia esse haec: nequid horum vnquam accidat animo nouum.

Post non longè admodum. *Et hoc ille Graeculus me audiente Athenis senex Zeno.* Sic liber meus. Turnebus tamen *aericulus*, Pet. Victorius ἀκρίχολος reponebant. Sed non fit mihi verisimile Graeco hic nomine vsum CICERONEM. Non placet coniectura Victoriana, quam & auctori ipsi postea displicuisse audio. Lambinus animi incertus, quô inclinat, ignorat. *Graculus* aliquando tentaram, & fortasse non praeter rem. Zeno enim, qui, vt Atlas coelum, fulcire illam porticum putabatur, & omnes Stoici in vocibus cudendis excutiendísque ingenium ad reprehensionem vsque exercuerunt. Non longè abiero, inf. lib. v. *Zeno*, inquit *Cittieus aduena quidam & ignobilis verborum opifex, insinuasse se in antiquam philosophiam videtur*. Et lib. IIII. de Finib. ad Catonem Stoicum: *Tuus ille Poenulus* (alij *Zenulus*.) *Scis enim Cittiaeos clientes tuos è Phoenicia profectos. Poenulum* appellat quasi vafrum, & callidū, & *Cittiaei* à Phoenicib. vt & Poeni, oriundi, teste Laërtio in Zenone. Cui & à Polemone exprobratum legimus: οὐ λανθάνεις, ὦ Ζήνων, ταῖς κηπαίαις παρεισρέων θύραις, καὶ τὰ δόγματα κλέπτων φοινικικῶς καταμφιεννύς. Valde vt mirer vulgatam illam lectionem amplexum Guil. Morelium, hominem ceteroquin doctiss. *Scis enim citius clientes tuos.*

Mox paullò pòst: *Praesertim, si & ante praeceptis bonis contentus esset, nec mortem, nec Deos extimesceret.*

Christiana religione non abhorrens. Quare nondum poenitet me operae in comparatione cum antiquissimo codice Longobardicis litteris exarato Toleti positae. Quin potiùs eum laborem ad plures manare volo, & quidem post Dionysij Lambini diligentiam. *Ian fit vt animus de se ipse tum iudicet, cùm id ipsum quod iudicat, aegrotet.* Lambinus *quo iudicatur* reposuit. Malo veterem scripturam *quo iudicat.*

Mox de Gloria: *Ea est consentiens laus bonorum incorrupta vox bene iudicantium de excellente virtute. Ea virtuti resonat, tanquam imago gloriae.* Turnebus hanc lectionem tuetur; Lambinus de suo mutat, *tamquam imago voci,* vt tamen dubitet vtrum sequatur. Certe in vet. Cod. est *gloriae.* Tentabam igitur parua commutatione: *Ea virtuti resonat, tanquam imago, gloria.* Vt ἐμφατικῶς repetat prouocabulum *ea.* vel ex ora irrepserit *gloria.* Sic lib. I. *Virtutem gloria tamquam vmbra sequitur.* Et Philipp. I. *Est autem gloria laus rectè factorum magnorumq; in Repub. meritorum;* vbi miror Faernum maluisse: *in remp. fama meritorum.*

Post: *insaniam enim censuerunt, id est inconstantiam sanitate vacantem.* Vet. Cod. *stultitiam enim censuerunt inconstantiam idem* (fortè *item* vel *id est*) *sanitate vacantem.* Sic sup. paullò eaedem schedae *Cùm verò parētib. redditi, id est magistris traditi sumus.* melius, ni fallor, præferunt, *demum magistris traditi sumus.*

Terentij Comici versum ex Phormione: *Cōmunia esse haec, fieri posse, vt ne quid animo sit nouum.* Credo CICERONEM aliter ea tempestate legisse. Sic enim in membranis reperi, aliter

atque

atque in vulgatis Comici exemplis circumferuntur:

Communia esse haec: nequid horum vnquam accidat animo nouum.

Post non longè admodum. *Et hoc ille Graeculus me audiente Athenis senex Zeno.* Sic liber meus. Turnebus tamen *aericulus*, Pet. Victorius ἀκρίχολος reponebant. Sed non fit mihi verisimile Graeco hic nomine vsum CICERONEM. Non placet coniectura Victoriana, quam & auctori ipsi postea displicuisse audio. Lambinus animi incertus, quô inclinat, ignorat. *Graculus* aliquando tentaram, & fortasse non praeter rem. Zeno enim, qui, vt Atlas coelum, fulcire illam porticum putabatur, & omnes Stoici in vocibus cudendis excutiendisque ingenium ad reprehensionem vsque exercuerunt. Non longè abiero, inf. lib. v. *Zeno,* inquit *Cittieus aduena quidam & ignobilis verborum opifex, insinuasse se in antiquam philosophiam videtur.* Et lib. IIII. de Finib. ad Catonem Stoicum: *Tuus ille Poenulus* (alij *Zenulus.*) *Scis enim Cittiaeos clientes tuos è Phoenicia profectos. Poenulum* appellat quasi vafrum, & callidũ, & *Cittiaei* à Phoenicib. vt & Poeni, oriundi, teste Laërtio in Zenone. Cui & à Polemone exprobratum legimus: ου λανθάνεις, ὦ Ζήνων, ταῖς κηπαίαις παρεισρέων θύραις, καὶ τὰ δόγματα κλέπτων φοινικικῶς καταμφιεννύς. Valde vt mirer vulgatam illam lectionem amplexum Guil. Morelium, hominem ceteroquin doctiss. *Scis enim citius clientes tuos.*

Mox paullò post: *Praesertim, si & ante praeceptis bonis contentus esset, nec mortem, nec Deos extimesceret.*

Addidi quod ab editis exsulat, *nec mortem*, era enim in membranis. Et verò M. TVLLIV in disputatione pridie habita auditori morten esse contemnendam, vi veritatis extorserat.

Statim: *Quid petam praesidij, aut exsequar? q: idv nunc exsilio aut fuga freta sim?* Vetus cod. *q: óve nun auxilio exsilij aut fuga.* Sed productior esset ver sus: nisi fortè *quóve nunc exsilio aut fuga* scripsi poëta ille ἄδηλος; vel potius:

Qua nunc exsilij fuga freta sim? Sic enim sup.
Aut mortem acerbam aut exsilij moestam fugam
Aut semper aliquam molem meditabar mali.

Quae ex illo Euripidis CICERO conuertit:

Φυγάς τ' ἐμαυτῷ προστιθεὶς πάτρης ἐμῆς,
Θανάτους τ' ἀώρους, καὶ κακῶν ἄλλας ὁδούς.

Infrà: *Ego sum is qui dicam me non laborare: actum habiturum quod egerint.* Sic in vulgatis. Dionysius ille tanquam imperiosus aedilis de plano pronuntiat: *Emendo libris omnibus inuitis, Ratum habiturum, nec enim alterum Latinum est.* O criticum audacem & confidentem! Ego videor ex antiquis membranis veram lectionem posse exsculpere, vna littera extrita, *actum abiturum quod egerint.* Ait CICERO, quidquid molientur, finem esse habiturũ. Nam & ipse lib. v. Finium: *Hoc fortasse non poterat sic abire.* Et Catullus ad Caluum: *Non nõ hoc tibi salsè sic abibit.* Et quem sibi legendo familiarẽ CICERO effecerat, Terentius Eunucho: *Mirabar, hoc si sic abiret.* Et, *Credin' te impune abiturũ?* vbi tamẽ libri quidã *habiturũ* praeferunt, vt alibi: *Siquidẽ istuc impunè habueris.* Deinde: *Nimis iracundè agunt, praesertim cùm ab his non satè animosè defendatur sententia.* Lego de vetere libro, claro

claro ſenſu *non ſanè animoſa*. Qui enim iracundè, vt Epicurei ſolent, diſputant, animosè quidem, at illa de corporis voluptatibus non ſatis illorum animoſa, nec viro digna ſententia eſt.

Infrà: *Graeci in ſingulas ſcholas, & in libros ſingulos diſpertiunt. Opus enim quaerunt: quamquam plane diſputationis ſunt, delectationis.* Turnebus & Lambinus reponunt, *quamquam plenae diſputationes delectationis ſunt.* Quorum illo facio, vt debeo, pluris omnium hominum neminem; vincat tamen, cuius nos ſtudio capi conuenit, veritas. Alter cod. meus: *quamquam plenae diſputationis delectationes ſunt.* alter: *plenae diſputationis, delectationis ſunt.* Licet, inquit plenam diſputationē ſcholae illae cōtineant, delectāt nihilominus. Sic li. v. *Parūmne cognitū eſt ſuperiorib. noſtris diſputationibus, an delectationis & otij conſumendi cauſſa locuti ſumus,* &c.

Extremo libro: *Hae ſunt illae fibrae ſtirpiū, quas initio dixi, perſequendae, & omnes elidendae, ne vlla vnquam poſſit conſiſtere.* Lambinus coniicit *perſecādae*, vt nihil intentatum relinquat bonus vir, vbi acumen illud ἐυςοχίας experiatur, vt ex muſtaceo laureolā colligat. Nos ſollemne illud ſeruemus, vt vulgatam, quà poteſt, tueamur, cùm vett. codd. auctoritate, quae, vt eſſe debet, ſacroſancta eſt apud me, tum eiuſdem T V L L I I gladio, & Maronis. Sic enim ille lib. proximo: *Sunt omnia iſta ex errorum orta radicibus: quae euellenda & extrahenda penitus, non circumcidenda, nec amputanda ſunt.* Et Virgil. II. Georg. v. 405.

Iam tum acer, &c. Et Perſius Sat. v.

Diſce, ſed ira cadat naſo, rugoſaque ſanna
Cùm veteres auias tibi de pulmone reuello.

AND. SCHOTTI NODORVM CICERONIS LIBER III.

Perditum ire, comparare se. CICERONIS *Epistolae aliquot glossis sublatis emaculatae.*

CAP. I.

VLLIANAS Epistolas magno fructu terit iuuentus, nec, si me audiet, de manibus deponet, vt sensa mentis amico exponere Latinè possit, noménque paret, & amicos inueniat. Agedum, medicinam, si possumus, locis deprauatis adhibeamus. Lib. VII. Epist. 5. C. Trebatium Iureconsultum C. Caesari Proconsuli de meliore nota commendans, ad ceteras, quas in eo laudat virtutes: *accedit*, inquit, *quod familiam ducit, in Iure ciuili singularis memoria, summa scientia.* Rectè & acutè vidit Pet. Victorius sic legendum, non vt ad eam diem editum circumferebatur, *quod familiaritatem ducit*. Manutius quoque interpretandum putauit, atque adeò summus in litteris

Muretus

Muretus variis lectionibus in Prouerbiorum numerum à Desiderio praetermissum, referendum censuit. Nos in praesens interpunctione planiorem locum sic reddamus, *quod familiam ducit in Iure ciuili*. Significat enim in Iurisprudentia Memoriam regnare, locúmque principem necessariò obtinere in tam vasto legum Rom. pelago, atque opinionum varietate. Propriam enim esse Iurisconsultorum Memoriam saepe in libris de Oratore TVLLIVS prædicat.

Lib. XIIII. Epist. I. ad Terentiam: *Per fortunas*, inquit, *miseras nostras vide ne puerum perditum perdamus*. Si quod in his litteris, etsi perexiguum, iudicium est meum, legendum existimo: *ne puerum perditum eamus*. Scriptum fortasse erat ab imperito librario: *perditum eramus*: accessit corrector semidoctus & *perditum perdamus* subiecit, Io triumphe, acclamans. At verò, quia pugnantia haec includunt,

Auditum admissi risum teneatis amici?

Quantò rectius quod damus. Plautus enim sic in Amphitruone, & in extrema Aulularia:

Quamobrem ita faceres, meque meósque perditum ires liberos.

Et in Andria Terentius:

Cur te is perditum?

Et Flaccus lib. I. Carminûm:

Vidimus flauum Tiberim retortis
Littore Etrusco violenter vndis
Ire deiectum monumenta regis,
Templaque Vesta.

Per fortunas autem praedicandi formula est,

est,qua & lib.III. ad Atticum Epist.XX. vtitur: *Ad quae recuperanda, per fortunas, incumbe, vt facis*. Rursum lib. V. Epist. II. *Ne prouinciae prorogetur, per fortunas, dum ades, quidquid prouideri potest, prouide*. Glossema porro lib. XVI. ad Tironem Epist. XI. tollendum arbitror: *Ex hac parte bellum diligentissimè comparatur*. Dele, me auctore *bellum*, ac furcis eiice, vt à Manutio factum video, inculcante rursum Lambino, contra libros antiquos, quos inspexi: itáque saepenumero CICERO cócisè, vt Q. Fratri Epist. I. *Pompeius se comparat, homines ex agris arcessit*. Ibidem: *Sed & illud te moneo, vt te ante compares, & quotidie meditere*. Item in Miloniana: *Milo paulisper, dum se vxor, vt fit, comparat, commoratus est*. Insequenti proximè Epist. XII. *Sin autem ille me suis conditionibus stare voluerit, bellum paratum est; eiusmodi tamen, quod ille sustinere non possit*. Vbi & nodus vindice dignus incidit. Nã vel *noluerit*, neganter legendum, vt in plerisque libris; & *sin* pro sed si, interpretandum: vel *sin voluerit*, pro *si non voluerit*, vt saepe aliàs. Illo tamen modò in ea ipsa Epistola legas: *Sin autem erit bellum, video me castris & certis legionibus praefuturum*. Quare videndum an *stare* hic dictum sit pro *perseuerare*, ac nolle de sententia decedere. Vt in Quinctiana CICERO *perseuerandi* verbo pro *perficiendi*, inusitato est vsus modo, cum L. Sisenna, citante Nonio Marcello.

CAP.

CAP. II.

Crassus & *Caßius*. CICERO & *Macrobius emendati*.

C. Caesarem in Seruilia Bruti matre malè audiisse,& in Iunia Tertia Bruti sorore & Cassij vxore, auctor est Suetonius Tranquillus cap. L.& Macrobius lib. II. Saturn. Vnde manarit iocus ille Tullianus: *Equidem quo melius emtum sciatis, comparauit Seruilia hunc fundum, Tertia deducta. Deductores enim & Perductores* audiũt malè apud Comicos, vt amoris conciliatores, quos Seneca Rhetor *Pararium facere* ait, si mentem assequor. TVLLIVS quoque noster in Verrem lib. III. quae de frumento est oratio: *Hic est Docimus, qui ad istum deduxerat Tertiam, Isidori mimi filiam, vt abductam ab Rhodio tibicine*. Haec autem *Iunia Tertia* Seruiliae filia, C. Cassij, vt dixi, eius qui cum Bruto in Caesaris percussoribus fuit, vxor erat, non C. Crassi, vt in Macrobio malè vulgatur. Emendandum itaque Dionis Cassij auctoritate lib. XLIV. Hist. de Bruto sic loquentis: Καὶ μετὰ τοῦτο τὸν Κάσσιον τὸν Γάϊον σωθέντα οἱ δι' αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, καὶ προσέτι καὶ στρατηγία τιμηθέντα· τῆς δὲ ἀδελφῆς ἄνδρα ὄντα προσέλαβε. *Tertia* autem dicta est, Romanorũ more, quod tertio loco nata. Soror enim ipsius Cassij M. Lepidi cõiux fuit. Nec desunt homines doctissimi, omnisq; adeò antiquitatis peritissimi, qui sibi aquam ad Suetoniũ haerere fateantur ingenuè. *Seruilia* verò Iunij Silani vxor cũ esset,

vt Plutarchus in Catone Vticensi refert, qui Cato Seruiliae frater vterinus erat, & auunculus Bruti: hinc odia Bruti & Cassij in Caesarem exarserunt: quod huius vxorem, illius verò matrem ac sororem adulteriis Caesar polluisset. Quamobrem in eius caput, illis auctoribus conspiratum est, tribúsque ac viginti vulneribus in curia Pompeiana confossus periit, cum deducta ad talos veste, Brutum sic nominatim compellans: ϗ σὺ τέκνον, vel vt alij, ϗ σὺ εἶς ἐκείνων ὦ τέκνον. Hactenus in *Cassij* nomine nostra opera emendatus Macrobius erit. Contrà verò in *Crassi* nomine CICERO instaurādus, lib. VII. Epist. XXIII. extrema: *Quaesiui de mea Tullia, quid egisset: per Liciniam se egisse dicebat; sed opinor Cassium non ita multum vti vxore*. Vbi reponendum censeo *Crassum*, quod Liciniae gentis cognomentum est, non *Cassius*. Soror enim eius *Licinia* hic appellatur: & verò feminas gentilitio ferè nomine dictas notum vel leuiter Romanarum rerum lectione tinctis. Nec enim placet quod quidam hic comminiscuntur, vt quemadmodum *fratres* pro patruelibus aut cōsobrinis dici interdum solent, ita & *sorores*: Quibus vt assentiar non prius, quàm locuplete id teste comprobent, adduci possum, & ad Iureconsultos, quorum propria est ea Cognationum graduúmque tractatio, libens prouoco.

CAP.

CAP. III.

Nerui sapientiae. CICERO *illustratus. Epicharmus expressus, eiusdemq́ Poetae allata plurima.*

ACCVSATVS à Dolabella Appius Claudius è Prouincia Cilicia rediens, de maiestate & de ambitu postulatus, absolutus est, cumque ad vrbem esset triumphum petens; simulatque Dolabella ad postulandum, noménque deferendum accessit, introiit in vrbem, & triumphi postulationem abiecit. M. CICERO hoc illi summae gloriae ac maximi triumphi instar fore ait, si inimicis superatis victor discedat: *Ages*, inquit, *victor ex inimicorum dolore triumphum iustissimum. Ego enim planè video fore neruis opus sapientiaque tua, vehementer vt inimicos tuos poeniteat intemperantiae suae.* Manutius & legit, & interpretatur, *neruis*, *opibus*; item Lambinus, qui vulgatum de mendo condemnat. Ego verò contra sentio, eámque retineo. Respexit enim ad Epicharmium illud, quod M. & Q. TVLLII referunt: sic enim ille lib. I. ad Attic. Epist. XIX. *Vt crebro mihi vafer ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam:* Νῆφε καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν, ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. Quod carmen sic reddidit Q. Frater de Petitione Consulatus ad Marcum: *Quamobrem* Ἐπιχάρμειον *illud teneto, neruos atque artus esse sapientiae non temere credere.* In quam sentẽtiam elegans exstat Dionis Chrysostomi

ſoſtomi oratio, lõgè felicius à Ioachimo, quàm Thoma Naogeorgo conuerſa. Huc reſpexit, vt diximus, CICERO, habétque commodum ſenſum vulgata lectio, etſi neget id Victorius. Ad alteram verò dicti partem alluſit idem lib. II. ad Attic. Epiſt. XX. *Sed quia, vt video, pragmatici homines omnibus hiſtoricis praeceptis, verſibus denique cauere iubent, & vetant credere.* Ibi enim νήφειν vertit *cauere*, quod *vigilare* aliàs ſignificat. Reſpexit & eodem fortaſſe L. Munacius Plancus, lib. X. Epiſt. XXII. *Tu, mi* CICERO, *quod adhuc feciſti, idem praeſta, vt vigilanter, neruoſeque nos, qui ſtamus in acie, ſubornes.* Haec autem Epicharmi ſententia exſtat lib. XVII. Polybij, cuius ἀποσπασμάτια habemus, & apud Stobaeum ſermone III. ac Suidam, in verbo πρόχειρον, & in dictione νῆφε, quod exponit γρηγόρει, hoc eſt *vigila*: pro quo malim νᾶφε, & μέμνασο, pro μέμνησο, Dorica Siculáque dialecto, qua Epicharmum hominem Siculum vſum conſtat, cum Empedocle, Theocrito, aliiſque ciuibus. Eſt autem Trochaicum Catalecticum, qualia exſtant apud Stobaeum, & duo haec in ſecundo Commentariorum Xenophontis:

Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τ' ἀγαθὰ οἱ θεοί,
Ὦ πόνηρε, μὴ τὰ μαλακὰ μώμεο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχῃς.

Eiuſdem eodem metri genere illa apud CICERONEM Tuſcul. I.

Emori nolo, ſed me eſſe mortuum nil aeſtimo.

Quod ex illo Graeco verſu Epicharmi CICERO conuertit, legiturque apud Sex. Empiricum: ἀποθανεῖν ἢ τεθνάναι δ' οὔ μοι διαφέρει.

Tertium

Tertium item Epicharmi carmē citat M. TVLLIVS lib. III. ad Q. Fratrem: γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται. *Fac scias quo pacto se aduersus alium gesserit.* Pertinebat & hoc ad amicitiae praeceptum: vt primum illud eius dictum.

Quod autem dixerat CICERO *neruis opus esse*, rectè dictum est: nam & Nerui attribuuntur animo, vnde *Ingenij neruos intendere. Ingenium vbi intenderis valet.* Et Terentianum forte illud, *vereor ne in neruum erumpat.* Sic & lib. v. Epist. I. ad Torquatum: *Vereor ne consolatio nulla posset vera reperiri, praeter illam, quae tanta est, quantum in cuiusque animo roboris est atque neruorum.* Et Actione II. in Verrem: *Magnum fortasse onus & mihi periculosum, verumtamen dignum, in quo omnes neruos aetatis industriaeque meae contenderem.*

CAP. IV.

Fidem domino probare. Patre, auo, maioribus. Elegans TVLLII in Epistolis locus castigatus.

CICERONIS Epist. II. ad Senatum Populumque Rom. lib. XV. emēdatior per me, quoad eius fieri potest, legetur. Sic enim editur: *Monui Regem,* [Ariobarzanem] *vt omnem diligentiam ad se conseruandum adhiberet, amicosque in patris eius fide atque iudicio probatos, hortatus sum Regis sui vitam, docti casu acerbissimo patris eius, omni cura custodiaque defenderet.* Deprauatus haud dubie, & à mala natus manu locus.

Victorius

Victorius suis in codicibus abesse monet *fide*: Manutius item in plerisque eorum, quibus ad hoc CICERONIS volumen illustrandum est vsus, desiderari affirmat: legendum tamen hic videri *amicosque patris eius fide atque iudicio probatos*: hoc est, quibus pater eius fidem haberet, & de quibus optimè iudicare solitus esset. Cui ego, vt eruditissimo viro lubens assentirer, nisi contrà staret veritas, cuius gratia vadimonium non est deserẽdum. Non enim, nisi quid iudicans fallor, vt *iudicium* alicuius de aliquo, sic *fidem* alicuius de aliquo dixeris παθητικῶς. Melius ergo Victorius, cùm *in* delendum recte censuisset, eiusdémque libri τῷ *fide* carerent. Tentabat itaque *amicosque patris eius iudicio probatos*; quia *fide probatos* non rectè hic opinabatur. Seruus enim fidem domino probare conatur, non domini fidem probare dicuntur. Ampliandum itaque & aliis emendandum reliquit. Equidem vestigiis codicis Medicaei insistens, emendabam: *amicosque patris eius, auique iudicio probatos*. Nam ex *auique* librarij fecere *atque*, mox alius corrector deesse aliquid ratus; *fide* de suo infidus addidit. Veteres autẽ hoc loquendi modo vsos fuisse ostendam. Sic enim supra hac ipsa Epist. narratur, Regem in CICERONIS castra venisse, cum Ariarathe fratre suo, & cum paternis amicis maioribus natu, vt & auo familiares iidem fuisse videantur. Et Philippica III. L. Philippus: *Patre, auo, maioribus dignissimus*. Item in Corneliana II. apud Asconium Pedianum: *Quid? auunculus tuus clarissimus clarissimo patre, auo, maioribus*. Rursum

Epist.

Epist. XXXIV. lib. XIII. *Lysonem agnoui dignum & patre & auo*. Sallustius in Catilinaria: C. *Gracchus, clarißimo patre natus, auo, maioribus, interfectus est, propter quasdam seditionum suspiciones*. Vbi τὸ *natus*, vt glossema hoc quidem loco ὀβελίζω.

CAP. V.

Spes *non* res *in pueris laudata*. CICERONIS *de Repub. libri cur Dialogi inscripti*.

QVOD de spei bonae indole dici vulgo solet, sumtum è CICERONE tradit B. Hieronymus Epist. VIII. quae ad Demetriadem est, de tuenda Virginitate. Sic enim noster Orator apud Seruium Honoratum, ad extremum lib. VI. Æneid. in illud:

In tantum spe tollet auos —

Fanni, causa difficilis laudare puerum. Non enim res laudanda, sed spes est. Quæ miror equidem omissa à doctis hominibus, qui diligenter TVLLII reliqua, tamquam scalmos, collegerunt: quorum alter, nescio cur, partem eius incertis fragmentis ascripserit, cum diserte è Dialogo Seruius laudet. Puto sane è libris *Cic. de Repub.* desumtum. Fefellit collectorem, quòd Dialogo numerum adscriptum non videret, sed κατ' ἐξοχὴν libri de Rep. *Dialogus* nominantur, quòd nulla disputatio maiori sit contentione ac tempore habita, aut inter plures. Quod & nouendialibus feriis, quae fuerant Tuditano & Aquillio Coss. disputatio sit instituta, & in

nouem

nouem. cum dies, tum libros res distributa, pòst ad tres tantùm dies reuocata; vt ex eiusdem Laelio colligo: & in sex demum libros redacta, vt ex III. de Legibus ipse CICERO, Macrobius, & Grammatici testantur. *Dialogum* autem similiter vocat hos libros Rufinus de Metris, Diomedes, ac plerique omnes. In hos autem libros scripsisse Victorinum autumo, ex eodem Hieronymo Apologia altera in Rufinum: vbi Victorinus *in Dialogos scripsisse fertur*, quod de his Rerumpublicarum libris accipio: vt Volcatiũ in Orationes Tullianas, & Apollinarium in Virgilium scripsisse constat. Platonem autem in his libris transscribendo secutus Orator est, vt in Officiis Panaetium, & in Consolatione Crantorem, teste Plinio in Praefat. Natur. histor: CICERO, inquit, *in libris de Rep. Platonis se comitem profitetur: in Cõsolatione filiae*, Crantorẽ inquit sequor: *Item Panaetium de Officiis*. Plures autem personae inductae. In primis Laelius, vt è fragmentis apparet, & Agellio lib. I. cap. XXII. Fannius quoque, vt ex Epist. XV. lib. IIII. ad Atticum: *Disputationem, inquit, quam institui de Rep. in Africani personam; in Phili & Laelij, & Manilij contuli. Adiunxi adolescentes Q. Tuberonem, P. Rutilium, duos Laelij generos, Scaeuulam & Fannium.* Eosdem ferè nominat lib. III: Epist. V. ad Q. Fratrem. Pugnat tamen secum CICERO, qui in Laelio, seu De amicitia, Fannium disputationi de optimo Reipublicæ statu interfuisse negat, vt hoc ipsum μνημονικὸν σφάλμα ceteris adnumerandum videatur. De personis & interlocutoribus

us adhuc egimus: de reipsa atque instituto disputationis videndũ. Porro cùm puerorum institutio non minima, imò praecipua sit optimè constitutae Reip. pars, de liberis educandis CICERO etiam tractauit, vt locus ille à me allatus ostendit: alter item Seruij in lib. x. Æneid. è quincto de Repub. descriptus: *Apud Graecos opprobrio fuit adolescentibus si amatores non haberent*: &: *Apud Spartanos rapere & clepere discunt*. & alibi: *Ad militiam euntibus dari solebant custodes, à quibus primo anno regerentur.*

CAP. VI.

Aliensis pugna. Religiosus dies. *Vrbis captae annus*. CICERONIS *ad Atticum locus defensus. Varro emendatus, & Nonius à Turnebi castigatione vindicatus.*

M. Varro lib. II. de vita pop. Rom. *Vt noster exercitus ita sit fugatus, vt Galli Romae Capitolij sint potiti, neque inde ante sex menses gesserint*. Vbi *cesserint* rectè emendauit I. Lipsius, Belgij ocellus, nemini paullulum modò humaniori ob singulare ingenium, doctrinámque ignotus. Nos in laboris partem veniamus. Repono igitur *paenè*, pro illo *Romae*, traiecta, vt olim quidem scribi solet, diphthongo, sic efflagitante historiae veritate. Roma enim excepta arce Capitolina potiti Galli Senones, & absque

que Manlio fuisset anseris strepitu excito, arcem occupassent: vnde *Capitolini* cognomen honoris ergô familiae datum. CICERO VII. ad Atticum: *Nostri olim Vrbe reliqua capta arcem tamen retinuerunt*. Sed quid testibus in aperta re vtar? Illud agamus, vt prius quàm de manibus CICERONEM depono, eius ope ter corruptum Nonij Marcelli locum, etiam in Iuniana ac Lutetiana editione instaurem. Sic enim in Religio. M. TVLLIVS *ad Atticum: Non maiores nostri funestiorem diem esse voluerunt Aliensis pugnae, quàm Vrbis captae: quod hoc malum ex illo. Itaque aliter Religiosus etiam nunc dies, aliter in vulgus.* Lege meo quidem periculo: M. TVLLIVS *ad Atticum nono: Maiores nostri*, &c. & mox, *Alter Religiosus e.n.d. alter in vulgus ignotus*. Prius mendum suspicor natum ex compẽdiis, vt fit, *non.* pro *nono lib.* vbi hodie haec leguntur epist. v. quibus si negationem addideris, pugnantia dixerit CICERO. Ego verò minuta hæc admonere supersedissem libens, nisi doctissimum Turnebum in errorẽ induxissent vox etiã omissa *ignotus*, Aduersariorũ lib. XXX. cap. IX. Dies enim nescio quos *Vulgares* Religiosis opposuit, finxitque eos qui nullo omine obsceni essent. Ceterum *Religiosi dies* Masurio Sabino apud Agellium, *lib.* IIII. cap. IX. quos propter ominis diritatem relinquimus. Deriuat enim ille à *relinquendo* Religionem, vt Caerimonias à *carendo*; TVLLIVS verò à *relegendo*, lib. II. de Nat. Deorum, vt à *superſedendo* superstitionem: alij à *superstitibus*, quos à Diis precabantur: Nonius in *superstitiosi*. Quo autem die pugnata *Aliensis* sit pugna,

in historiis ambiguum. Tacitus enim XV. Annalium A.D. XIIII. Kal. Sextil. quo die in Kalendario Farnesiano Romae eruto: LVCARIA signantur, quae Romani in luco celebrabant, qui permagnus inter viam Salariam & Tiberim fuit, quòd victi à Gallis fugientes è praelio ibi se occultauerant & NF. hoc est: *Nefastus postrema parte diei*, notatur. Meminit & Macrobius lib. I. Saturnal. cap. IIII. & Festus in Lucaria. T. Liuius lib. VI. & Plutarchus in Camillo, A.D. XV. Kal. Sextil. cladem Aliensem exceptam narrat. Scriptor verò noster de Viris illustribus, A.D. XVI. Kal. Aug. cui quamobrem assentiar libentius, sic habeto. Pridie enim eius diei, hoc est postridie EID. QVINCTIL. pro felici eius pugnae successu sacris operatum auctor est Agellius lib. V. cap. XVII. Macrobius I. Saturn. cap. XVI. & Verrius Flaccus lib. IIII. de verb. signific. *Vrbe*, inquit, *à Gallis Senonibus recuperata L. Attilius in Senatu verba fecit, Q. Sulpicium Trib. mil. ad Aliam aduersus Gallos pugnaturum rem diuinam dimicandi gratia postridie* EIDVS *fecisse: hinc exercitum pop. Rom. occisione occisum, & post diem tertium eius diei vrbem praeter Capitolium captam esse. Hinc dies, qui sunt postridie Kal. Non. Eid. atros dictos & habitos*. Afranius in Fratriis apud Nonium dict. Atri dies: *Septembris heri Kalendae, hodie atri dies*. Virgilius VII. Æneid.

——infestum Allia nomen,

dixit, & M. Lucanus:

Et damnata diu Romanis Allia Fastis.

Poëtas enim moduli causa duplici LL. fluuij nomen scribere obseruauit Seruius: ceterum

 Plutar-

Plutarchus Eidib. Februariis Gallos à Camillo expulsos, fugatosque refert. Sex ergo amplius mensibus arcem Galli obsederunt. Nec minus variatum in Annalibus de anno captae Vrbis. Plutarchus enim incertum esse ait. Tantum constare captam Romam post annos amplius CCCLX. quàm condita esset. Dionysius Halicarn.lib.I.ἀρχαιολογίας, ab exactis Regibus anno CXX. expleto. Plinius verò libro XXXIII.cap.I.anno ab V.C. CCCLXIII. *His* annum adiicit T. Liuius. Qui Fastos nuper digessere Capitolinos, magno historiae & Antiquitatis commodo erutos, annum numerant CCCLXIII. post Rom. cond. Sed de his nos pluribus egimus in Vitis comparatis Aristotelis ac Demosthenis. Ad hanc autem cladem refero illud Lucilij lib.XXIII.Satyr. apud Nonium: *Populus Rom. victus vi & superatus praeliis saepe est multis; bello verò numquam.* Et Caecilius apud Priscianum in Comoedia sic affatur: *Nullae nationi tot, tam continuas victorias, tam breui spatio data arbitror, quàm vobis.*

CAP. VII.

Sagum. Res commodae. CICERONIS *è Xenophonte Oeconomia quà correcta, quà illustrata.*

ELEGANS Xenophontis de Oeconomia libellus est, quem de Graecis Latinum fecisse M. TVLLIVM locuples testis Fabius: suo

ſuo more tamen, vt non tam verba appendere, quàm reddere ſenſum voluiſſe videatur: auctor Hieronymus Epiſt. ad Pammachium, quae eſt De optimo genere interpretandi. Idemque refert CICERONEM interpretatum libri nomen fuiſſe, *Vniuerſae diſpenſationem domus*, Epiſt. ad Algaſiam, Quaeſt. VI. (Et ex eo Iſidorus lib. IX. Etymologiarum cap. IIII.) Rurſumq; prooemio Chronici Euſebiani à ſe Latinè conuerſi. Sic igitur CICERO beneficio L. Columellae lib. XII. cap. I. de Re ruſtica ſeruatus, de viri & mulieris ſocietate; quorum alteri audaciam in re augenda, propulſandáque iniuria; alteri verò timiditatem natura indiderit: eóque fieri, mutua vt opera indigeant. Quae omnia Xenophontea ſunt, & in Ariſtotelis quoque, aut cuius ea ſunt, Oeconomicis fuſiùs leguntur: *Simplex igitur natura non omnes res commodas amplecti volebat, idcirco alterum alterius indigere voluit: quoniam quod alteri deeſt, praeſto plerumque eſt alteri.* Ita CICERO, quae haud dubiè ex his Xenophonteis expreſſa: Τὴν φύσιν μὲν πρὸς πάντα ταῦτα ἀμφοτέρων εὖ πεφυκέναι. διὰ τοῦτο καὶ δέονται μᾶλλον ἀλλήλων, καὶ τὸ ζεῦγος ὠφελιμώτερον ἑαυτῷν γεγένηται, ἃ τὸ ἕτερον ἐκλείπεται, τὸ ἕτερον δυνάμενον. Quod cùm in communi vita vſu veniat, vt nemo non alterius indigeat, rectè eſt ab Homero dictum Odyſſ. θ. verſ. 167:

Οὕτως οὐ πάντεσσι θεὸς χαρίεντα δίδωσιν
Ἀνδράσιν, οὔτε φυὴν, οὔτ' ἂρ φρένας, οὔτ' ἀγορητύν.
Ἄλλος μὲν γὰρ τ' εἶδος ἀκιδνότερος πέλει ἀνήρ.

Commodas autem *res*, quod Xenophon εὖ πεφυκέναι, pro ſolidis, integris atque perfectis dixiſſe videtur Orator, vt apud Nonium Lucilius in *Commodum:*

—— bis quino octoginta videtis
Commoda de Capua, quinquaginta atque nouena.

Hic Complutenſis Nonij codex ſcriptus præfert —— *atque ducenta.* Suſpicatuſque ſum reſcribendum: Lucilius lib. v. —— *octoginta videtis*, & *talenta* exaudio, vt obiter haec emẽdem. Plautus in Aſinaria:

Viginti argenti commodas minas, eius quas dem matri.

Eidem Comico, *Commoda vir ſtatura*, qui Graecis τετράγωνος ἀνήρ, P. Terentio & C. Lucilio *ſolidum corpus* pro compacto, firmóque, quod Graecis πυκνὸν: Celſo, & Columellae *quadratum corpus*: Suetonio in Tiberio, *iuſta ſtatura, & quadrata*, in Veſpaſiano. Plura Victorius lib. XIIII. Variarum Lect. cap. IX. & lib. XX. cap. XXII. *Commodas* igitur *minas* intelligo non accommodatas, ſed integras, vt nihil abſit. M. Varro Seſqui-Vlyſſe, apud Nonium in *Solidum. Vlyſſem nauibus duodecim domo profectum decem annos ſolidos erraſſe*, pro, decem ipſis annis, vt Latinè dicimus, & totis atque integris. Quod verò mox ab eodem Columella adfertur de ſupellectile in orbem redigenda, mutilum eſſe obſeruaui: *Ac primum*, inquit, *ea ſecreuimus, quibus ad res diuinas vti ſolemus. Poſtea mundum muliebrem, qui ad dies feſtos comparatur; deinde ad virilem: dierum item ſollemnium ornatum.* Retraho

traho à fuga vocem ; *deinde ad bellum, virilem : dierum item sollemnium ornatum*. *Sagum* vestem militarem quae bello apta est, viro reponendam docet. Vera est emendatio ex his Xenophontis verbis : ἠρχόμεθα πρῶτον, ἔφη, ἀθροίζοντες οἷς ἀμφὶ θυσίας χρώμεθα, μετὰ ταῦτα κόσμον γυναικὸς τὸν εἰς ἑορτὰς δαιρούμην. ἐσθῆτα ἀνδρὸς τὴν εἰς ἑορτὰς, καὶ πόλεμον.

CAP. VIII.

In eo posita est fortuna: In eo sunt omnia. TVLLIVS *lib.* XV. *ad Famil. illustratus*.

ROGAT CICERO Cassium, vt & M. Marcellum antea Epist. VII. lib. XV. & L. Aemilium Paullum Epist. XIII. dent operam, ne quid accedat temporis ad Ciliciam prouinciam, quam & Senatus-consulto & populus plebiscito, anno post Rom. Cond. IↃCCII. annuum esse voluit : hoc, inquit, lib. XV. Epist. XIIII. *à te ita contendo, vt in eo fortunas meas positas putem*. Respexit, ni fallor, Demosthenicum illud Prouerbij specie vsurpatum; qui ab Aeschine in celebri illa pro Ctesiphonte de Corona actione reprehensus in verbo gestuque cùm esset; iocans ita se purgat : πάνυ γὰρ παρὰ τοῦτο (οὐχ ὁρᾷς) γέγονε τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα, εἰ τοῦτο ῥῆμα,

ἀλλὰ μὴ τῶν διελέχθην ἐγώ. Negat *in eo positas fortunas Graeciae hoc an illud locutus sit*, vt reddidit ipse CICERO in Oratore perfecto. Deinde, quod identidem repetit: *Sic velim enitare, quasi in eo mihi sint omnia*, deprecans ne prouinciae tempus prorogetur. Idem etiam M. Caelium rogat lib. II. Epist. VIII. *Tibi cùm mea omnia commendatißima esse cupio, tum nihil magis, quàm ne tempus nobis prouinciae prorogetur. In eo mihi sunt omnia*. Perfamiliare & hoc verbum Lucilio, *in eo omnia pono*. Sic enim apud Nonium Marcellum in *Proprium*, è lib. Satyrarum XVII.

Cetera contemnit, & in vsura omnia ponit
Non magna, proprium verò nil neminem habere.

Et lib. XX. Satyr. apud Lactantium lib. I. Institut. cap. XXII.

Terricolas Lamias, Fauni quas Pompiliique
Instituere Numae, tremit has. hic omnia ponit.

CAP. IX.

Beneficium *pro culpa, apud Iurisconsultos*. CICERONIS *in Timaeo locus vnus & item alter emendatus*.

DIVINI Platonis Timaeum, qui de vniuersitate est, Latinè CICERO exscripsit, vt ad rerum vbertatem verborum etiam copia cresceret, & luminibus Graecae facundiae magis, magisque splendesceret oratio, redderetúrq; copiosior. Denique vt Philosophiam

Latinis illustraret litteris. Eum Dialogum ad meam ipse vtilitatem cum Graecis Platonis comparaui, neque operam lusisse visus sum. Non longè à principio sic editur: *Quid est quod semper sit, neque vllum habet ortum: & quod gignatur, nec vmquam sit. Quorum alterum intelligentia & ratione comprehenditur, quod vnum semper atque idem est: alterum quod adfert opinionem per sensus rationis expers.* Boëthius Seuerinus, Latinorum non contemnendus Philosophus, Commentario tertio in Topica Tulliana sic legisse videtur: *Quorum alterum intelligentiae ratione comprehenditur, alterum adfert opinioni sensus rationis expers.* Post in eodem Graecè sic editum video à Typographorum στεφάνῳ· καθ᾽. ὅσον οἷόν τε ἀνελέγκτους προσήκει λόγους εἶναι καὶ ἀνικήτους. Ex Proclo in Timaeum legendum coniicio, καθ᾽ ὅσον οἷόν τε. Adferam & illud, de humanae vitae conditione: *Deinde vt huic animanti principem se ducemque praeberet, vitamque eius pulcerrimè regeret & gubernaret: nisi quatenus ipse beneficiis sua culpa sibi aliquid miseriae quaereret.* Sic de veteribus libris summa accuratione in Gallia excuditur, cùm Lambini, tum Mich. Bruti opera. Ille tamen τὸ *beneficiis* vt glossema delendum putat; sed tota errat via, dum vt apud Poëtas Medea, *videt meliora probatque, Deteriora* sectatur. Nec defuit, qui tentaret, *beneficij sui culpa.* Repone me auctore: *quatenus ipse beneficio suo sibi aliquid miseriae quaereret.* Erat enim vel in eo quod versus dirimit interuallo, aut certè ad oram adscripta explanatio, *id est culpa sua*, qua vocem rariorem esse lectori antiquarius suggerit: haec, vt fieri

amat, quia notior est, in contextum seriemque irrepsit: Altera verò in antiquis libris, etsi deprauata nonnihil, remansit. Quare postliminij iure locum reciperare actione. Vnde vi iubeo. Graecè enim est ἀἴτιον. Sic enim Philosophus: Καὶ κατὰ δύναμιν ὅτι κάλλιστα καὶ ἄριστα τὸ θνητὸν διακυβερνᾶν ζῶον, ὅτι μὴ κακῶν αὐτὸ ἑαυτῷ γίγνοιτο ἄιτιον. *Beneficium* enim veteribus illis Prudentibus, disertissimis hominibus, sequiore etiam notione vsitatum pro opera & culpa. Veniat in rem praesentem Vlpianus L. Ex damno, XL. D. damn. inf. *Consequens est*, inquit, *dicere detrimentum hoc, quod beneficio eius contingit*. Et L. Communi, VII. D. Com. diuidundo: *Quia haec pars beneficio alterius venditori accessit*. Idémque L. inter omnes, XLVI. D. de Furtis: *Competit enim actio non ideo, quia nunc abest, sed quia vnquam beneficio furis afuerit*. Vocem itaque vt probam, notaeque melioris à fuga retrahamus. Sic & *Opera*, pro culpa Catullus, ac Probus Aemilius adhibent. Et *Honos*, pro κλέος, καὶ ὄνειδος, vtroque versum vocabulum; vt iam lib. II. cap. VIII. ex Agellij lib. XII. Noctium docuimus.

CAP.

CAP. X.

Come dicere, *Ausonius* è CICERONE *illustratus*, *P. Terentius laudatus*.

CICERONIS poëmation, vt alia eiusdem pleraque, intercidisse, quod *Limone* apud Donatum inscribitur, obseruatum. Quia verò Terentium Comicum Orator ibi laudandũ susceperat, à cuius assidua lectione minimè abhorruisse res ipsa clamat, equidem in eam veni sententiam, vt vnius litterae immutatione *Libonis* nomine inscribendum putarem, cùm in gentis Terentiae laudem carmen pangeret. *Terentius* enim *Libo Tregellanus* fuit poëta, ad quem & libros M. Terentius Varro misisse dono dicitur. Quorum librorum primo *Terentius*, à *Tereno* Sabina voce pro molli deriuatur: vnde traductis hodie litteris *tenerum* mansit: quem librum laudat Macrobius lib. III. Saturnalium cap. XVIII. Vt enim Dialogos TVLLIVS, Platonis exemplo, principum personarum, quae inducuntur, nomine inscripsit; sic & Poëmata quae pangebat: vt *Marium*, de quo Scaeuula dixit:

Canescet saeclis innumerabilibus.

Cuius etiam scripti sui meminit Orator, lib. I. de Legibus, I. de Diuin. & lib. XII. ad Atticum. Antea quoque etiamnum puer *Pontiũ Glaucum* tetra-

tetrametris lusit: quod poemation Plutarchi etiam aetate legebatur. Nunc autem intercidit, compositum tamen ad Aeschyli imitationem: qui Tragicus ἐν τῷ Ποντίῳ γλαύκῳ citatur à Strabone, ab Athenaeo, aliisque. Sed ad me redeo. Ciceroniani Poematij hoc reliquum à temporum iniuria, veluti naufragij tabula, conseruatum est, continens praestantissimi Latinorum Comici P. *Terentij* Elogium:

Tu quoque qui solus lecto sermone, TERENTI,
Conuersum, expressumque Latina voce Menandrum
In medio populi sedatu auribus adfers:
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Simile & C. Caesaris versibus editum exstat de *Terentio* iudicium:

Tu quoque tu in summis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & meritò, puri sermonis amator.

Vim tamen maiorem in ea verborum lenitate, id est, πάθος, requirit idem, Graecorum Comicorum exemplo: & hoc etiam deesse Comico illi dolet. M. verò Terentius in Etesin palmam tenere ait, vt in argumento Caecilium, & in sermonibus (vt equidem Horatij auctoritate interpretor) dicteriis & salibus M. Plautum. Sed haec Critici viderint. Hoc tantum: M. TVLLIVM ab Ausonio Gallo expressum videri, in Protreptico ad nepotem:

Tu quoque qui Latium lecto sermone, TERENTI,
Comis, & astrictus percurris pulpita socco.
Ad noua vix memorem diuerbia coge senectam.

Comis, non, vt quidam, pro Comice dixit vterque scriptor, mea quidem sententia, sed vt

Comiter

Comiter loqui dicimus: vnde & *Comitas*, facilitásque morum.

CAP. XI.

Homerus è Platonis Rep. educitur vnctus & coronatus. CICERONI *lux allata. Minucij Felicis tentatus locus.*

MINVCII *Felicis*, causidici olim Rom. teste Lactantio, Dialogus est in manibus, qui à principe persona inducta *Octauius* inscribitur; falso hactenus liber octauus Arnobij habitus: qui B. Hieronymo auctore, septem dumtaxat libros aduersus Gentes plenos eruditionis reliquit. Minucius igitur, si non mole, sed reapse aestimes, magna aliorum pro Christianis vincit volumina, cùm rerum copia, tum dictionis venustate. Sic verò de Platonicae Reip. idea, qualis nec fuit, nec erit, differens: *Poëtae ipsi permirum quantum veritati ipsi sua auctoritate nocuere: Et Plato ideo praeclarè Homerum illum inclytum, laudatum, & coronatum, de ciuitate, quam in sermone instituebat, eiecit.* Mendum, quod hunc locum insedisse videtur, quà possumus, expurgemus. An pro *laudatum, lautum?* Quod à librario immutatum, *lautum* & *lotum* dici ignorante, eámque cognationem quae est inter au & o, vt in *aula* & *olla*. An potius *lauatum*, vna dumtaxat extrita littera subiiciam, haereo. Quid si ita? *inclytum lana tum coronatum. Lauatum* enim simul & *coronatum* reponere hoc quidem loco

loço vix ausim. Sane lana coronatum educit è sua Republ. Plato. *Lautum* qui dicit, vnctum etiam exaudit. Haec enim inuicem comitantur. Vt autem in conuiuiis Hebraei, sic Graeci, & Romani, cùm se inuitare liberalius vellent, & lautiùs epulari, loti in balneis, mox odoratis vnguentis delibuti sertísque redimiti accumbebant: pleni his Plautus, Catullus, Horatius, Propertius, Martialis, ceteri: ad eumdem modum cadauera lauari, & vngi, quo diutiùs integra seruarentur, consueuerant. Q. Ennius:

Tarquinij corpus bona femina lauit, & vnxit.

Saepe etiam mortuo imposita corona aurea, florida, vel oleaginea, vt discimus è CICERONE pro Flacco, Aristophane Ἐκκλησιαζούσαις, Plutarcho in Marcello, Luciano περὶ πένθους, Valerio Maximo lib. v. capite 1. Dion. Halicarnass. lib. v. & xI. Plinio lib. x. cap. 43. Chione Epist. ad Platonem, Artemidoro lib. IIII. cap. XLIX.

Quia verò *Exsilium* mors quaedam ciuilis est, quo aqua & igni interdicitur, idcirco puto à Platone è Republ. quam fingebat, lautum, vnctum & coronatum eductum Poëtarum omnium iuxtà ac Philosophorum propè Deum Homerum, veluti impietatis reum, quíque Deos fabulosos confingeret, & Musicam, quam immutari néfas esset, permutaret. Segestanas quoque mulieres, cum Dianae simulacrum exportaretur ex opido, quasi exsulatum proficisceretur, vnxisse, & coronis floribúsque ornasse auctor est TVLLIVS noster

noster lib. in Verrem IIII. qui de Signis est. Sed cur, quaeso, à legislatore *lanea corona* vinctum Homeri caput, cum aurea mortuis aut florida imponi soleret? an ob Poëtarum mollitiem? Nodum qui soluerit, hic mihi μάντις ἄριστος, & magnus Apollo fuerit. Plato autem lib. III. Politicῶn de Poëtis: ἀποπέμποιμέν τε ἂν εἰς ἄλλην πόλιν μύρον κατὰ τῆς κεφαλῆς καταχέοντες καὶ ἐρίῳ στέψαντες. Dionysius Halicarn. Epist. ad Cn. Pompeium de Platone: Ομηρον ἐκ τῆς κατασκευαζομένης ὑπ' αὐτοῦ πολιτείας ἐκβάλλει στεφανώσας, καὶ μύρῳ χρίσας. Maximus Tyrius Sermone VII. ἀλλὰ χρὴ στέψαντας ἐρίῳ τὸν ἄνδρα, καὶ χρίσαντας μύρῳ ἀποπέμπειν παρ' ἄλλους. Et Sermone VIII. ἐγὼ μὲν γὰρ θαυμάζω καὶ ἐκπλήττομαι, ὅπως τὰ μὲν Ομήρου ἔπη τῆς θαυμαστῆς πολιτείας καὶ σοφῆς τῶν νέων ἀπεπέμψατο αὐτῷ Ομήρῳ στεφανώσας τὸν ποιητὴν καὶ χρίσας μύρῳ, αἰτιασάμενος τὴν παρρησίαν τῶν ἐπῶν. Quod & Eusebius lib. II. extremo Praeparationis Euangelicae de Platone tradit. Itémque Proclus Lycius, Commentario in Platonis Rempublicam Lucubrationis pro Homero cap. XIX. Theodoretus Cyrensis Episcopus, λόγῳ α' Θεραπευτικῆς. Ομηρον ὅμως τούτων τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος, ἐπέγνωτε δὲ δήπου τὸν Αρίστωνος, ὡς ἡγοῦμαι, μύρῳ γε ἀλείψας, καθάπερ αἱ γυναῖκες τὰς χελιδόνας, ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ξυντεθείσης ἀπέπεμψε πόλεως: ἀκολασίας καλέσας καὶ δυσσεβείας διδάσκαλον. βλασφημεῖν γάρ φησιν ἐκπαιδεύειν τοὺς νέους, καὶ πονηρὰς αὐτοῖς περὶ τὸν θεὸν ἐντίθησι

δόξας

δόξας, καὶ ἁπαλοῖς ἔτι οὖσι μαθήματα πονηρὰ, καὶ ἐφθαρμένα ἐνίησι, καὶ ἕτερα ἄτλα καταγορήματα πάμπολλα ἐποιήσατο ὁ κορυφαῖος τῶν ποιητῶν. Idem repetit Therapeutica x. quod antea Dion Chryſoſtomus Orat. LIII. Κελεύει μάλα εἰρωνικῶς (fert. εἰρανικῶς) στέψαντας αὐτὸν ἐρίῳ καὶ μύρῳ καταχέαντας, ἀφιέναι παρ' ἄλλους. τοῦτο δὲ αἰγυπτιῶκες ἐπὶ τῶν χελιδόνων ποιοῦσιν. M. quoque TVLLIVS in iis libris, quibus in optimum ſtatum Reipub. anquirit, quoſque ad Platonis (cuius hic ſe comitem eſſe apud Plinium in Praefat. profitetur) exemplum expreſſit, Poëtarum principem educit lib. IIII. de Republ. apud Nonium in Fingere: *Ego verò eodem, quo ille Homerum, redimitum coronis, ac delibutum vnguentis emittit ex ea vrbe, quam ſibi ipſe fingit.* Et Tuſculana II. *Ad malam domeſticam diſciplinam, vitamque vmbratilem & delicatam cùm acceſſerint etiam Poëtae, neruos omnes virtutis elidunt. Rectè igitur à Platone expulſi dicuntur, & ex ea ciuitate, quā finxit ille, cùm mores optimos, & optimum Reip. ſtatum exquireret. Laudatum* tamen ſi quis in Minucio mordicus tuetur, non repugnabo, quia idem Proclus cap. XVIII. loca Platonis, quibus Poëtam laudet, colligit, vt & in Homeri laudatione Dion Chryſoſtomus.

CAP.

CAP. XII.

CICERO & *Claudianus Mamercus emendati, Plato in Phoedone conuersus.*

FACTO libenter vt in Philoſophorum caſtra, etiam Latinorum, identidem diuertam, etſi CICERONI noſtro dictione ſint admodum diſſimiles, & duri adeò atque horridi: cùm vt rerũ cognitio inde hauriatur, tum vt è ſtyli comparatione, quod ille ait, —*quid diſtent aera lupinis*, melius appareat. Contraria enim inuicem comparata magis magiſque illuſtrantur. Dabo in praeſens ſpecimen, plura fortaſſis alias, in Claudiano Mamerco Viennenſium Galliae presbytero, de animorum à funere ſtatu differente: qui contrà atque Fauſtus Rhegienſis opinabatur, animos corporis expertes eſſe rectè ait. Verum perſananda hic non pauca ex optimis Neruiorum membranis, in Martiniana biblioth. Benedictinorum Sodalium à me inſpectis. Lib. II. cap. VII. Philoſophorum veterum recitans opiniones Platonis multa adfert: *Quo fit, inquit, vt mirari admodum dignè nequeam, huius Platonis animam, qui tantis equidem ſaeculis ante puerperium Virginis, ante Incarnationem Dei, ante hominis reſurrectionem, ante praedicatam in Gentibus ſummae Trinitatis vnitatem ineffabilem, vnum, tres in Diuinitate perſonas, laudabili auſu, mirabili ingenio, inimitabili eloquio quaeſiuit, in-*

 uenit,

uenit, prodidit, Patrem Deum, paternamque mentem, artem, siue consilium, & vtriusque horum amorem mutuum, vnam, summam, aequiternam (mali *aeuiternam*) *indiuisam diuinitatem, non solùm ita credi oportere docuit, sed ita esse continit.* Haec quis cùm editis committere volet plurima persanata deprehendet, etiam in prima Basiliensi Mosellani editione, quae longè est quàm triplex Parisiensis lacunis plena, emendatior. Adhaec integrum etiam versum, quibus omnes carent libri, à fugâ retraximus. Statim: *Lysiae similes, quem Plato idem cassa rerum verba fundentem in Phaedro eatenus increpet, vt esse deterius astruat gnarum verborum, ignarum esse causarum, quam nescientem rerum, verba nescire: potiùs arbitrans imperitum silentium loquaci imperitia.* Hic dubito ausímne de meo reponere: *Quam nescientem rerum verba scire.* Nihil enim hic duo codices fauent: sustineo itaque. Subiicit TVLLII locum è primo de Oratore, in quo legendum arbitror: *Eloquentia est scientia comprehensarum rerum plurimarum, sine qua verborum volubilitas inanis atque irridenda est.* Sic enim malo, quàm quod editur *comprehendarum*. Apud Platonem autem Lysiae hic locus est qui à Socrate in Phaedro exagitatur: Περὶ μὲν τῶν ἐμῶν πραγμάτων ἐπίστασαι, καὶ ὡς νομίζω συμφέρειν ἡμῖν τούτων γενομένων ἀχήκοας. ἀξιῶ δὲ μὴ διὰ τοῦτο ἀτυχῆσαι ὧν δέομαι, ὅτι οὐκ ἐραστὴς ὢν σου τυγχάιω. ὡς ἐκείνοις μὲν τότε μεταμέλει ὧν ἂν εὐποιήσουσιν, ἐπειδὰν τῆς ἐπιθυμίας παύσωνται. Ibidem & alter Platonis, sed è Phoedone, qui de immortalita

te

te est animorum locus à Claudiano rectè conuersus, sed in editis mirè deprauatus legitur. Platonis itaque verba adscribere non pigebit, nequis hic Phaedri nomen per errorem reponere pertentet. *Persuadens igitur in Phoedone Socrati sic ait vera ratio.* Ita enim interpungendum. Nunc disertissimum Philosophum audiamus: Εὥς ἂν τὸ σῶμα ἔχωμεν, καὶ ξυμπεφυρμένη ἧ ἡμῶν ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ τοιούτου κακοῦ, οὐ μήποτε κτησώμεθα ἱκανῶς οὗ ἐπιθυμοῦμεν. φαμὲν δὲ τοῦτο εἶναι τὸ ἀληθές. μυρίας μὲν γὰρ ἡμῖν ἀσχολίας παρέχει τὸ σῶμα, δια τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. ἔτι δὲ ἄν τινες νόσοι προσπέσωσιν, ἐμποδίζουσιν ἡμῶν τὴν τοῦ ὄντος θήραν, ἐρώτων τε καὶ ἐπιθυμιῶν, καὶ φόβων, καὶ εἰδώλων παντοδαπῶν, καὶ φλυαρίας ἐμπίπλησιν ἡμᾶς πολλῆς. ὥστε ὑπ' αὐτοῦ οὐδε φρονῆσαι ἡμῖν ἐγγίγνεται οὐδέποτε οὐδεν. Καὶ ἐκ τούτου ἀσχολίαν ἄγομει φιλοσοφίας πέρι, διὰ ταῦτα πάντα. τὸ δὲ ἔσχατον πάντων ὅτι ἐάν τις ἡμῖν καὶ σχολὴ γένηται ἀπ' αυτοῦ, καὶ τραπώμεθα πρὸς τὸ σκοπεῖν τὶ, ἐν ταῖς ζητήσεσιν αὖ πανταχοῦ παράπιπτον θόρυβον παρέχει καὶ ταραχὴν, καὶ ἐκπλήττει, ὥστε μὴ δύνασθαι ὑπ' αὐτοῦ καθορᾶν τ' ἀληθές. Αλλὰ τῷ ὄντι ἡμῖν δέδεικται, ἄτι εἰ μέλλομέν ποτε καθαρῶς τὶ εἴσεσθαι, ἀπαλλακτέον αὐτοῦ, καὶ αὐτῇ τῇ ψυχῇ θεατέον αὐτὰ τὰ πράγματα. Καὶ τότε ὡς ἔοικεν ἡμῖν ἔσται οὗ ἐπιθυμοῦμεν τε καί φαμεν ἐρασταὶ εἶναι φρονήσεως, ἐπειδὰν τελευτήσωμεν, ὡς ὁ λόγος σημαίνει. ζῶσι δὲ οὔ. εἰ γὰρ μὴ οἷόντε μετὰ τοῦ σώματος μηδὲν καθαρῶς γνῶναι, δυοῖν θάτερον, ἢ οὐδαμοῦ ἐστὶ κτήσασθαι τὸ εἰδέναι, ἢ τελευτήσασι.

τότε γὰρ αὐτὴ καθ' αὑτὴν ἡ ψυχὴ ἔσαι χωρὶς τοῦ σώματος, πρότερον δ' οὔ. καὶ ἐν ᾧ ἂν ζῶμεν οὕτως ὡς ἔοικεν ἐγγυτάτω ἐσόμεθα τοῦ εἰδέναι, ἐὰν ὅτι μάλιςα μηδὲν ὁμιλῶμεν τῷ σώματι, μηδὲ κοινωνῶμεν ὅ,τι μὴ πᾶσα ἀνάγκη. μὴ δὲ ἀναπιμπλώμεθα τῆς τούτου φύσεως, ἀλλὰ καθαρεύωμεν ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ οὕτω μὲν καθαροὶ ἀπαλλαττόμενοι τῆς τοῦ σώματος ἀφροσύνης, ὡς τὸ εἰκὸς μετὰ τοιούτων τε ἐσόμεθα καὶ γνωσόμεθα δι' ἡμῶν αὐτῶν πᾶν τὸ εἰλικρινές. Quod ita reddidit Claudianus: *Donec corpus habeamus, permixtusq́ sit tali malo noster animus, nunquam nos id quod iam olim concupiscimus satis plenè consecuturos. Concupiscimus autem veri scientiam. Corpus enim nobis primum innumerabiles, & infinitas occupationes infert, quibus conterimur ob necessarium victum, & alimentum quotidianum. Deinde si qui morbi ingruerint impedimēto sunt, quo minus inquirere, & inuenire veritatem possimus. Iam cupiditatibus & cupidinibus, & timoribus innumerabilibus variarum rerum appetitionumq́ visionibus, & infinita quadam dementia corpus oneratur, vt prae illo ne sapere quidem vlla in re possimus. Et si quando tempus aliquod ad philosophandum vacuum vel habuerimus vel fecerimus, tunc quoque in ipsis cogitationibus nostris intercurrit, turbam errorum inferens menti, vt obcaecante illo veritatem peruidere non possimus. Itaque vnum hoc in omni quaestione nobis, & id quidem euidentissimè probatur. Si quid vnquam bona fide scire volumus, recedendum esse à corpore, & in ipso animo res considerandas. Tunc enim videmur consecuturi quod concupiscimus, & cuius rei amatores nos profitemur. cum defuncti erimus, nam dum viuimus desperandum est. Etenim si constat nihil sinceri mixtum corpori animū praeuidere posse, sequitur alterutrum, aut nullo tempore nec*

vsquam contingere homini verā scientiam posse, aut tunc demum cùm excesserimus è vita. Defunctorum enim animus liber est, & solutus à corpore. Eo autem tempore quo viuimus, ita demū appropinquabimus, applicabimurque scientiae, si quàm minimum corpore vtamur, neque in societatem eius, nisi quatenus necesse est, animum dimittamus. Ita enim minimè replebimur vitiosa, turbulentaq; natura corporis, sed puri à contagione eius, in quantum facere possumus, erimus. Et si ita fecerimus, incorrupti sincerique digredientes, ad omnia incorrupta sinceraque veniemus.

CAP. XIII.

Requirere, Terror. *L. Domitius. Q. Arrius, P. Varius. Nympharum aedes à Clodio incensa.* Scantia & Sentia. Apronius & Aponius. *Miloniana saepius contra Lambini sententiam castigata.*

IN Miloniana TVLLII, etsi longa ea oratio, vt quidem à CICERONE conscripta est, quae habita lōgè breuior, teste Fabio lib. IIII. cap. III. iure tamen prima omnium, auctore Pediano, censenda: In ea, inquam, lustranda, comparandáque cum membranis, haec fortè, in quibus mihi cum Dionysio Lambino minus conueniret, notabam. Cuius in limine edi sic video: *Haec noui iudicij noua forma terret oculos, qui quocunque inciderunt, veterem consuetudinem fori,*

& pristinum morem iudiciorum minimè vident. Obseruo autem in M. Fabio lib. XI. Institution. Orator. cap. III. & in antiquis calamo exaratis in extremo sic legi, *Et pristinum morem iudiciorum requirunt.* Vt legitimi verbi *requirunt* glossema additum videatur illud, *minimè vident.* Requirunt autem oculi quod non vident, sentiúntque deesse. Sic & Asconius Pedianus; eruditus sanè TVLLII interpres, illud in Diuinatione in Verrem: *Nihil de suis veteribus ornamentis requiret*, interpretatur his verbis: *Non sentiet sibi deesse aliquid ex iis rebus, quas numquam habuit.*

Statim Orator: *Etsi contra vim collocata sunt, adferunt tamen Oratori horroris aliquid.* Lambini editio Lutetiana anni CIƆ IƆ LXXII. qua nunc vtor, ad oram habet *honoris aliquid,* nisi si operarum id, vt suspicor, σφάλμα est. M. Ant. Muretus è Vaticanis libris eam eruit lectionem, tametsi editiones librique scripti constanter, omissa *horroris* voce, cum negatione legant: *Non adferunt tamen Oratori aliquid*; hoc est, nihil praesidij vel adiumenti huiusmodi Oratori adferunt, vt omni metu vacuus esse possit: quae Fr. Fabricij explanatio, etsi tacito eam nomine ferri posse neget Lambinus, equidem non reiiciendam censeo. Et mox *vt omni errore sublato, rem planè quae venit in iudicium, videre possitis.* Rectè est in membranis, *vt omni terrore sublato.* Varius autem terror ab aduersariis inferebatur, quam CICERO primum in tractatione propositionis Sillogismi tollit. Infrà:

frà: *Quod verò te Cn. Domiti, huic quaestioni praeesse voluit, nihil quaesiuit aliud nisi iustitiam, grauitatem, humanitatem, fidem*. Repono ex auctoritate scripti libri *L. Domiti*, vt & in editis quibusdam cusum reperi, contra quorum auctoritatem Franc. Siluius, de Tullianis Orationibus non malè meritus, ex deprauato Asconij codice, huic Domitio Cn. praenomen dedit. Mox: *At nunc P. Clodio mortuo vsitatis iam rebus enitendum est Miloni, vt tueatur dignitatem suam*. Proba est scripta in membranis lectio: *At nunc P. Clodio remoto*. Et in editis mendum haerere pridem animaduertit doctissimus Victorius lib. XXI. Variarum, cap. vndevicesimo, putátque legendum pro illo. *At non, At verò P. Clodio mortuo*. Sed verius est *remoto*. Idémque contra priscos libros postilla reponit: *Praeter hoc commune odium*. Retineamus itaque receptam lectionem, vtpote membranis subnixam: *praeter hoc ciuile odium*, quod *hostili* opponit, vt in ea pro Q. Ligario: *Non hostile odium sed ciuile discidium*. Subiicit Orator: *Quid? quod caput audaciae est, iudices, quis ignorat maximam illecebram esse peccandi, impunitatis spem*. Etsi Hieronymus Ferrarius, homo pereruditus, τὸ *audaciae* vt glossema iugulat, placétque illi, *quod caput est*, quod adhibetur aliàs frequentius: quia tamen in manu scriptis est, retineo. Post non longè: *Vt Q. Arrius meus amicus dixit*. Praenomen Q. membranis acceptum est referendum: & verò *Q. Arrium* familiarem etiam suum nominat in Vatiniana.

Sic infrà P. *Varius* est restitutus, pro quo vulgò malè editur, *Cn.* aut *Q. Pompeius.* Item: *Quae postea sunt in eum congesta? quae quemuis etiam mediocrium delictorum conscientia perculissent, vt sustinuit Dij immortales?* Sic lego è membranis, ac tueor, & cur damnet Lambinus, equidem non video. Quid ni enim Latinè dixerim *criminum aliquem conscientia percelli*, non secus atque *irá, furiis, ac furore agitari?* Nec melius est, nisi quid iudicans fallor, quod ille supponit: *Quemuis enim mediocrium delictorum conscium perculisset.* Sexta ab hinc pagella: *Eum qui aedem Nympharum incendit, vt memoriam publicam recensionis tabulis publicis impressam exstingueret.* Hic rursum à Dionysio dissentiam necesse est, qui *publicae recensionis* legendũ contendit. Mox animi dubius nunc hanc tuetur, nunc veterem praefert, quia, vt ait, antiquior est. Addam hoc amplius, quia CICERONI familiarior. In Caeliana enim de Sex. Clodio P. Clodij administro sic ait: *Qui aedes sacras, qui censum Populi Ro. qui memoriam publicam suis manibus incendit.* qui locus huic geminus est. In ea verò de Haruspicum responsis extrema, de Nympharum aede incensa: *Idemque*, inquit, *earum templum inflammauit Dearũ, quarum ope etiam aliis incendiis subuenitur.* Et Paradoxo IIII. in Clodium: *Aedes Nympharum tua manu deflagrauit.* Infrà: *Quid de muliercula Scantia: quid de adolescente Apronio dicam?* Feminae nomen in antiquis libris scriptum, partim *Sanctia*, partim *Sentia.* Hoc autem, vt *Scantiae* nomen, vt Romanum agnosco, *Sanctiae* verò vt Hibericum hic repudio. Adolescentis verò nomen *Aponius* est in

in iisdem membranis, extrita canina littera. *Aponij* verò non pauci in antiquis marmorum inspectionibus visuntur, & Dio Cassius lib. XLIII. Κοίν]ον Απώνιον ἄνδρα ἱππέα nominat. Post locus est interpunctione sanandus, breuius faciliúsque atque Lambinus tētauit: *Quae verò aderant iam & impendebant, quonam modo ea aut depellere potuissetis, aut ferre? Imperium ille si nactus esset (omitto socios, exteras nationes Reges, tetrarchas. Vota enim faceretis, vt in eos se potius immitteret, quàm in vestras possessiones) vestras pecunias, vestra tecta dico? A liberis medius-Fidius, & à coniugibus vestris nunquam ille effrenatas suas libidines cohibuisset.* Sic leget qui me audiet, etsi conatum aliorum & acumen non damno. Lambinus de suo nimis hic largus est: nec improbo quae tentauit verius in hoc loco instaurando, quàm absoluit, optimus Victorius lib. XX. Variarum cap. XVIII. modò eruditi illi homines mihi vicissim concedant, veterum vt librorum auctoritatem ex fide secutus ab iis sine acerbitate dissentiam.

CAP. XIIII.

Stemma Clodianum. *In Orat. pro M. Caelio, obscuris lux data.*

IN Caeliana, qua aduersus Atratinū M. Caelium veneficij reum defendit, inducit Orator Ap. Claudium Caecum, P. Clodij acerrimi CICERONIS hostis abauum, sic Clodiam sororem eius impudicam, profligataeque libi-

dinis alloquentem : *Non patrem tuum videras? non patruum? non auum, proauum, atauum audieras Consules fuisse?* Quibus in verbis, quia magnum interpretum in gente Claudia explananda ex ignoratione silentium apparet, quo discendi cupidis aliqua ex parte gratificemur, Clodij familiam, etsi de TVLLIO pessimè meritam, pro virili repraesentemus, parua cum temporis, tum chartae iactura, (si iactura ea appellanda est, vnde fructus exsistit:) compendio verò ingenti ac veluti face in abdita re atque obscura, Historiaeque bono.

Igitur P. *Clodij*, eius qui è Patricia gente Claudia, adoptione in plebeiam, quo CICERONEM melius laederet, transiit, Pater fuit Appius Claudius Pulcher; qui Consul Romae fuit, cum P. Seruilio Isaurico, anno Vrb. Cond. IↃCLXXIIII. Cuius de Aruspicum responsis orat. initio sic meminit: *Ea tela, quae collega patris immisit, leuiora atque hebetiora videantur.*

Frater Clodij germanus Ap. Claudius Pulcher. Eius mentio lib. IIII. ad Atticum Epist. II. Dictus etiam adoptione *Metellus*: vt ex Oratione pro Domo, & Aruspicina paret.

Patruus eius C. Claudius Pulcher, Cos. cum M. Perperna fuit, anno post Ro. cond. IↃCLXI.

Auus, C. Claudius Cos. cum M. Perperna fuit, anno IↃCXXIII.

Proauus C. Claudius, qui cum Ti. Graccho Cos. fuit, anno IↃLXXVI. in Fastis Capitolinis sic nominatur C. CLAVDIVS AP. F. P. N. PVLCHER.

Abauus fuit Appius Claudius Caecus: de quo

quo CICERO in Tuſculanis, in Catone maiore, & in hac Caeliana.

Atauus, P. Claudius Pulcher, Ap. Caeci pater, Coſ. cum L. Iunio fuit, anno V.C. IↃIIII.

CAP. XV.

Sex. & P. Clodij, Tribu. pleb. impuri. Ligurrire. Ligurritio. CICERONIS *pro Domo ſua illuſtrata oratio. I. Lipſij coniectura confirmata.*

LIPSIVM, dum vixit, in oculis tulimus, à funere etiam obſeruamus, nuper admodum, magno ſui deſiderio relicto, in Domino maiorumque religione acquieſcentem. Is in Variis, quas iuuenis reliquit, CICERONIS noſtri plurima loca, quà deprauata reſtituit, quà obſcura illuſtrauit: adiungendo & Sex. Propertij poëtae elegantis quaedam, & M. Terentij Varronis togatorum doctiſſimi è Satyris Menippeis nonnulla. Atque vtinam vir tantus coeptum vrgere opus, vt poterat, voluiſſet; ſuperuacaneus fortaſſe, dicam Romanè atque ingenuè, omnis hic noſter labor, conatuſque fuiſſet: certè facem praeferre acuto limatóque iudicio, quo plurimùm valuit, vnus profectò potuiſſet. Qui poſt etiam edita Epiſtolica inſtitutione, auctor eſt hortatórque iuuentuti, vt M. TVLLIVM anno vno & item altero legant aſsiduè, verſent, manibúſq; ne deponant. Dehinc in Antiquis lectionibus M. Plau-

M. Plautum recensendum existimauit; vt T. Liuium Epistolicis quaestionibus emendauit. Denique ad Corn. Tacitum ita se applicuit, solus vt de tot tantísque edolasse, & obscuri acutíque historici mentem tenuisse Pythagorica migratione videatur. Igitur in Variis, Valerij Catulli Epigrámma LXXXII. non in P. Clodium, vt Mureto placuit, conscriptum esse docuit, sed in Sex. Clodium, eius in Tribunatu libidinum, legúmque ferendarũ administrum. Sic enim doctus ille poëta:

Lesbius est pulcher, quidni?

Hic *Gellius* alij edunt, qui & in gregalibus Clodij numeratur in Haruspicina oratione: *Tam eminentibus canibus Scyllam, tamque ieiunis, quàm quibus istum videtis Gelliis, Clodiis, Titiis, vestra ipsa mandentẽ.* Quo in Epigrãmate notari à poëta censet Lipsius Sex. Clodium, quem vt & TVLLIVS oderat, & Lesbium vocat: sicut *Lesbiam*, quam perdite amabat, pro Clodia compellauit. Mos enim nomina amicarum commutandi poëtis veteribus perfamiliaris, quo furta tegerent homines impuri: quemadmodum Satyrici deflectere nomina soliti, vt mordere minùs videantur. Appuleius Apologia priore: *Eadem opera accusent C. Catullum, quod Lesbiam pro Clodia cognominet: & Ticidam similiter, quod, quae Metella erat, Perillam scripserit.* Ostendi id CICERONIS verbis, locísque pluribus pro Domo possit, quando interpretes minus hic viderunt, tum hoc potissimum, quo P. Clodium sic appellat: *Hanc tibi legem Sex. Clodius scripsit, spurciorem lingua sua. Sexte noster, bona venia dic, quoniam Dialecticus es,*

& hoc quoque ligurris, quod factum non est, vt sit factum ferri ad populum; aut verbis vllis sanciri, aut suffragiis, confirmari potest? hoc tu scriptore, hoc consiliario, hoc ministro, omnium non bipedum solum, sed etiam quadrupedum impurissimo Remp. perdidisti.

Et longo satis interuallo: *Quaere hoc ex Clodio, scriptorem legum tuarum. Iube adesse. Latitat omnino: sed qui requiri iusseris, inuenient hominem,* &c. Et in Caeliana hominem vocat *sine re, sine fide, sine spe, sine sede, sine fortunis, ore; lingua, manu, vita omni inquinatum.* Equidem confirmo Lipsij summi amici felicem coniecturam: propterea quòd iocatus est doctus poëta Veronensis in *Pulchro* Claudiae gentis cognomine; cùm ait:

Lesbius est Pulcher, quidni?

Adhæc in Fastis Capitolinis magistratuũ pop. Rom. ac triumphorum, frequẽs esse Pulchrorum cognomen Claudiis attributum inspectanti manifestum, & proximo iam capite abundè ostendimus. Genus autem libidinis turpissimum quo inquinatos Clodios Poëta & Orator noster significat, à me proferri pudor, vitaeque institutum vetat: quo flagitio Tiberium Caesarem, mõstrum hominis, infamem fuisse auctor Tranquillus: vnde illud in Attellanis increbruit:

Hircum vetulum ore ligurrire.

Alterum item Catulli in Alphenum lepidum Epigramma XXXI. in Cn. Pompeium esse conscriptum eidem Lipsio assentior lib. IIII. Variarum cap. V. hoc principio:

Alphene, immemor atque vnanimis falsè sodalibus.

Ficto nomine, veluti telum iactum in Pompeium.

peium, qui CICERONEM per simulationem prodidisset, iuuissetque tacitè Clodium, CICERONEM Vrbe expellentem.

CAP. XVI.

Ligus & Paetus *gentis Aeliae cognomina. Aelius Ligus Trib. pleb. improbus.* CICERONIS *Sextiana illustrata.*

IN ea quam pro P. Sextio De vi aduersus M. Tullium Albinouanum TVLLIVS noster bene longam habuit, anno post Rom. Cond. ƆƆCXCVII. obscurum illud de Ligure mihi quidem occurrit, fortè an & aliis negotium legentibus facessat. Demus itaque obscuris lucem, si possumus. Sic enim Orator: *Intercessit Ligus iste, nescio quis, additamentum inimicorum meorum.* Et mox: *Ex nouem Tribunis, quos tunc habueram, vnus me absente defluxit, qui cognomen sibi ex imaginibus Aeliorum arripuit, quo magis nationis eius esse, quam generis videretur.* Taxat nimirum *Aelium* Tribunum pl. Pisone, & Gabinio Coss. qui cùm esset obscurus & ignobilis, Liguris sibi cognomentum ex Aelia gente assumsit, vt ab illis *Aeliis Liguribus*, clarissimis viris originem ducere videretur: sed contrà euenisse CICERO hic ostendit, vt ex illo cognomine potiùs, ex Ligurina natione, quàm ex Aelia gente putaretur esse. Fuit autem *Ligus*, gentis Aeliae cognomen, sicut & *Paetus*. De hoc sic in Cluentiana legimus: *Quid tu*, inquit, *Paete?*

(malè

(malè enim *Pacete* quidam edunt:) *hoc enim sibi Stalenus cognomen ex imaginibus Aeliorum delegerat, ne, si se Ligurem fecisset nationis magis suae, quàm generis vti cognomine videretur.* Haec ille. In Capitolinis autem magna olim à me Romae voluptate inspectis Fastis, Collega in Consulatu Cn. Popillij anni IↃXXCI. sic nominatur: P. AILIVS. P. F. P. N. LIGVS Ceterum de Ligure illo improbo Tribuno Orator noster pro Domo sua verba faciens, sic ait: *Ille nouicius Ligur, venalis adscriptor, & subscriptor tuus.* Rursum initio De haruspicum responsis: *Eum à me nunquam esse accusandum putaui, non plus quàm stipitem illum, qui quorum hominum esset, nesciremus, nisi se Ligurem esse ipse diceret. Quid enim hanc persequar pecudem ac belluam, pabulo inimicorum meorum & glande corruptum?* Errant enim hic homines docti, qui *Pisonē* Cos. pro illo *Aelio* Trib. accipiunt. Vt autem ibi *additamentum inimicorum suorum* dixit, ita hic *pabulum ac glandem*, vocum nimirum notione alienam in sedem migrante, nominat. *Ligures* verò gens hodie culta ac peringeniosa, nauigandi, negotiandíque arte excellens, malè olim audiit vt agrestis: Testem damus omni exceptione maiorem M. ipsum TVLLIVM in Rulliana II. ad populum Rom. *Ligures*, inquit, *montani, duri, atque agrestes, docuit ager ipse nihil ferendo, nisi multa cultura, & magno labore quaesitum.* Verum enim-verò non adeò desipio, vt ab hac gente inclyta *Ligurriendi* vocem deriuem, neque ab Aelio illo Tribuno pl. Antiquior enim vox, P. Terentio familiaris, & forsitan origine Graeca est, si Donato credimus in Eunuch.

qui

qui λιγυρὸν *suaue* exponit; ceteri pro arguta, atque acuta voce, ſtriduláq; & canora. Sic enim Comicus de proſtitutae pudicitiae moribus, adoleſcentes informans:

Quae cum amatore ſuo dum cenant, ligurriunt.

In eadémque fabula: *Itidem patria qui obligurierat bona.* hoc eſt, vt idē exponit, *qui ſuauibus eſcis ſua abſumſerat.* Ita de coniuratis noſter, Catilinaria II. *Patrimonia ſua profuderunt fortunas ſuas obligurrierunt.* Tralatè verò idem Dec. Bruto ſcribens, pro abſorbere, ac ſpe deuorare: *Cùm quidam è collegis noſtris agrariam ligurrirent curationem diſturbaui rem.* Et Verrina V. *Improbiſſima ligurrientem lucra*, dixit: vbi *furta* quidam legunt, vt Horatius lib. II. Sermonum:

Tractauit manibus calicem, dum furta ligurrit.

Hinc *Ligurritio* deriuata eſt Tuſcul. IIII. pro heluandi vitio. Scribunt autem duplici canina littera Manutius, eiúſque aſſeclae, fortè quia iam Flaccus produxerat. Vidi qui à lingendo *Lingurrire* ſcribi mallent, ſed haec litteratoribus relinquamus.

CAP. XVII.

Singularia TVLLII. Minutio. Volaticus. Expiatio religionum, portentorum explanatio, Nouiſſimus. Coaeuus. CICERO *variè emendatus.*

VT aliae ex aliis res, veluti cathena aptae ſunt atque connexae: artéſque adeò inter

ſe

se ac Virtutes arctissimo sunt vinculo copulatae: sic & in meditando vsu-venit, vt aliud ex alio commentanti in mentem veniat, vt de *Singularibus* M. TVLLII denuò dicendū, quia de *Ligurritione* diximus. Exstarēt libri Statilij Maximi *de Singularibus* CIC. à Sosipatro laudati, facilis profectò nobis in hoc stadio cursus esset, campúsq; apertus, ac prona dissertatio. Nunc quando optare id citiùs quàm sperare liceat, quod vnum possumus, quando quod volumus non licet, id agamus; vt ne aliud in vita, aut certè nihil, meditando nos egisse posteri iudicent. Quas rarius CICERO adhibuit voces, refugit, ac veluti reformidauit, eas, credo, *Singulares* Statilius appellauit, quod semel dūtaxat, aut ad summū iterū rara notione in eius scriptis appareret. Verum enimvero perdifficilis sanè hodie, nisi me fallunt omnia, ea diiudicatio est, quod vix dimidiam Oratoris operum partem temporum nobis iniuria (vt nihil est in rebus humanis proprium, nihil perpetuum) reliquerit.

VT *Ligurritio*, eadem forma Valerius Catullus *esuritionem* dixit, quam *esuriginem* Varro; *Esuriem* alij nominant.

Aureli, pater esuritionum,
Non harum modo, sed quot aut fuerunt,
Et sunt, aut aliis erunt in annis.

Sic & *Minuritionem* CICERO dixit extremo primo de Oratore dialogo, etsi *minutionem* alij legant, *munychionem* non-nemo, *pedem incognitum* Victorius. Sed Festo Pompeio *minuritiones* minorum sunt auium cantus, & μινυρίζειν est ca-

nere: Minuritio itaque ad vocis remiſſionem pertinebit. Plura doctiſſimus Turnebus lib. I. Aduerſariorum cap. XII. *Volaticus* verò quis CICERONI vſitatum credat, non magis quàm *Eſſentiam*, qua vſum voce TVLLIVM auctor eſt Sidonius Apollinaris.

In ea autem de haruſpicum reſponſis ſic lego: *Non ſentiunt id, quod tamen mihi iam ſuſpicari videntur, illius furentes ac violentos impetus in ſeipſos poſſe conuerti*: vt autem vis furoris eſt comes, ita furentes & violentos impetus non malè coniungi equidem arbitror, *volaticos* tamen pro *violentis* Sturmius ſupponit, expoñitque impetus qui modo in hunc, modo in illum fierent. Quam etiam Orator vocem adhibet, de Academia T. Attico ſic ſcribens lib. XIII. Epiſt. 25. *O Academiam volaticam, & ſui ſimilem, modo huc, modo illuc*. In eadem Haruſpicina oratione CICERO: *Ita eſt enim interpretatio illa Pontificum, vt iidem poteſtatem habeant iudicum: Religionis expiatio, vel ab vno Pontifice perito rectè fieri poteſt*. Sic enim Car. Sigonius, Deus bone quantus vir! Notis ad T. Liuium legendũ hic cenſuit: quia ſuprà paullò: *Primùm expiabo religionem aedium*. Et Philippica in M. Antonium I. *Vt inexpiabiles religiones in Remp*. inducerentur, dixit Orator. Infrà tamen non longè conſtanter editur, *Portentorum explanationes*, tametſi docti homines *expiationes* tentarunt. Sed cur *explanationes* non retineamus, equidẽ non video, cùm & Valerius Max. initio Memorabilium, hunc TVLLII locum mutuatus ſic expreſſerit: *Portentorum depulſis Etruſca diſciplina explicari voluerunt*.

runt. Explicari dixit, quod *explanari* TVLLIVS, qui & antea *interpretatio Pontificum* dixit: In extrema autem TVLLII oratione: *In quo*, inquit, *constituendae nobis quidem sunt procurationes & obsecrationes:* vt quidem Lambinus edendum curauit, malletque reponi si modo membranae adspirarent, *precationes* aut *postulationes*: aut saltem *ostentorum* addi. Mihi secus videtur, & retineo, vt meus est mos, quoad eius fieri potest, receptam lectionem, &, siquid mutandum est, pro *obsecrationes, obseruationes*, lectoris tamen arbitrio, subiicerem.

Nouissimus vitauisse CICERONEM autumat Agellius, sed vt fallitur, sic fallit in Atticis Noctibus lib. x. cap. 21. Quo loco deceptus Romanus Vallensis lib. II. Elegantiarum cap. I. CICERONI vocem abiudicat, etsi M. Cato eiusque aemulus C. Sallustius vsurparint, atque adeò M. Varro, apud quem L. Aelius Stilo nouam iam tum vocem *Nouissimum* pro extremo nominat. Vsi sunt & alij CICERONIS aequales, adhibentque C. Cassius & Dec. Brutus in Epistolis. Quid? ne in Noctibus illis oberres diutius, non tantum in Oratore ad Brutum reperies; sed & in Epistola (si ea modo CICERONIS est) ad Octauianum: *Vt nouissima conferam primis*: hoc est, vti idem ait: *vt ordiar ab initio, & perducam ad extremum*. Quin & in Oratione pro Roscio Comoedo: *Breui tempore, qui ne in nouissimis quidem erat histrionibus, ad primos peruehit Comoedos*. Et C. Cassius C. Caesaris percussor lib. XII. ad Famil. Epist. 13. *Vt haec nouissima nostra facta non incouenientiam fuisse iudices*. *Nouissimè* autem semel iterúmque Cn. Plancus dixit lib. x. ad

Fam. vt ceteris vsitatiùs quàm CICERONI fuisse videas. *Intercapedinis* vocem & *Diuisori* meritò formidat Orator vt *Ithyphallicam* lib. IX. Epist. XXII. ad Paetum. Libro tamen de Finibus adhibere non dubitauit: *Quas ob causas in eorum vita nulla est intercapedo molestiae.* Adhibet quoque filius eius Tironi scribens lib. XVI. Ep. *Itaque iam me non paenitebit intercapedinem scribendi fecisse*, quem & capedines vini cum M. Antonio patris percussore ad ebrietatem exhausisse C. Plinius refert.

Coaeuus semel in Vatiniana media legi obseruatum, qui Graecis σύγχρονος, CICERONI cum gignendi casu *Aequalis alicuius.* Sic enim ibi: *Nunquam puer aut adolescens inter coaeuos fuerat.* Verum doctissimus Turnebus, qua valuit ἰσοχία reposuit pridem *aequos* libro XXI. Aduersarior. cap. XI. extremo: quam esse germanam emendationem locus clamat. Valeat itaque *coaeuus* & *cocis* cũ iure relinquamus; nos vi *aequalis* adhibeamus. *Mansues* quoq; CICERONI attribuit vir doctissimus in Electis, reponẽs in aurea illa de prouincia administranda Epist. ad Q. Fratrem: *Sit lictor mansues & tuae lenitatis apparitor.* Pro quibus vulgò editum, *Sit lictor non suae, sed tuae lenitatis apparitor:* quam lectionem cur retineam facit, quòd *Mansuetus* dixerit CICERO non rarò, cui *Ferus* opponit; *Mansues* verò aliàs numquam. Plura non colligo, nec ire per singula libet: cetera suggeret Marius in Obseruationibus, quae rariùs à CICERONE vsurpata, sed cum delectu seligantur, ne priscorum poëtarum rancidas voces admisceas. Similia collegi sup. lib. I. cap. III.

AND.

AND. SCHOTTI

NODORVM CICERONIS LIBER IV.

Ineptus. Ineptire quid *Crasso apud* CICERONEM *de Oratore, &* *Horatio* Trans pondera dextram porrigere.

CAP. I.

AVDAX forsitan ac praeceps M. TVLLII de Graecis iudicium, ab animi perturbatione profectum, quo negat Graecis suppetere, in tanta verborum copia & vbertate, vocem qua *Ineptum* efferant, ἀμφιβόλως à Latinis in variis rebus vsurpatam, quam singulatim Graeci commodéque efferant. *Qui enim,* ait CICERO, *aut tempus quid postulet non videt: aut plura loquitur: aut se ostentat: aut eorum quibus cùm est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet: aut denique in aliquo genere aut inconcinnus est, aut multus, is Ineptus dicitur.* Graecè verò quot quantísque formulis ac modis varietur, in Commentariis Budaeus Galliae lumen, & Italiae

 Iulius

Iulius Scaliger singulari oratione disseruit: & nos alibi cùm De optimo interpretandi genere, ac de Graecarum litterarum vsu atque vtilitate è CICERONIS sententia verba fecimus. Illud tantùm nunc quaerendum, quem lib. I. de Oratore L. Crassus his verbis *Ineptum esse* dixerit: *Equidē cùm peterem magistratus, solebam inprehensando dimittere à me Scaeuolam, cùm ei ita dicerem, Me velle esse ineptum. Id erat petere blādius, quod nisi ineptè fieret, bene non posset fieri. Hunc autem esse vnum hominem ex omnibus, quo praesente ego ineptus esse minimè vellem: quem quidem nunc mearum ineptiarum testem & spectatorem fortuna constituit.* Quē locum, vt aliàs plerumque Valerius Max. lib. IV. cap. V. ita trāscripsit: *Consulatū*, inquit, *petens L. Crassus, cùm omnium candidatorum more circum forum supplex populo ire cogeretur, nunquam adduci potuit, vt id praesente Q. Scaeuola grauissimo & sapientissimo viro socero suo faceret. Itaque rogabat eum, vt à se, dum ineptae rei deseruiret, discederet: maiorē verecundiam dignitatis eius, quàm candidae togae suae respectum agens.* *Ineptire* Crassus dixit prensando in candida toga (vnde Candidatorum nomen) magistratum ambire, multa ineptè dicere ac facere: Romae enim Candidati magistratū ambientes prensabant, cùm dextram obuiis porrigerēt, multósque prehensarent, ac nominatim appellarent, adhibito etiam seruo, Nomēclatore hinc dicto, qui latus interdum foderet, & Quiritium nomina suggereret. Vilibus adhaec hominibus interdum prehēsa manu etiam callosa ac sordida blandirētur. Hunc quidem fratrē appellando, illum natum, alium parētem ac pro singu-

ſingulorum aetate ac dignitate praeter decorum cunctis adulantes, ineptiſſime faciebant. Ineptire itaque, idem quod prenſando ambire CICERONI viſum; quod Horatius Epiſtola ad Numicium, *trans pondera dextrā Porrigere* dixit, vt ingenioſè interpretatur homo doctiſſimus, Pet. Angelius Bargaeus, data ad Ioſephum BoccāEpiſtola, princeps ipſe ſui ſaeculi poëtarum, editis eruditis Cynegeticōn libris. Poëta autē Flaccus de ſummo bono quaerens, Stoicis beatum videri negat, qui magiſtratum ambiret, qui prenſando inepta cōmitteret, obuióſq; putide nimis atque officioſe appellaret:

Mercemur ſeruum, qui dictet nomina: laeuum
Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram
Porrigere.

Trans pondera dixit, etſi multitudinis numero, hoc eſt, praeter animi grauitatem, dignitatem atque decorum, vt illo ad Piſonem carmine:

Quis regit ipſe ſuam, niſi per tua pondera, mentem.

Nominatim autem obuios compellare gratioſum ac populare. Sic Othonem ad imperium euectum à militibus legimus, quòd ſingulos in exercitu compellare conſueuiſſet. Agamemnon quoque apud Homerū Menelaum monet, vt quemque nomine appellet ſuo, & ad rem ſtrenuè gerendā cohortetur Iliad. x. v. 67.

Φθέγγεο δ᾽ ᾗ κεν ἴῃσθα, καὶ ἐγρήγορθαι ἄνωχθι,
Πατρόθεν ἐκ γενεῆς, ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον,
Πάντας κυδαίνων· μηδὲ μεγαλίζεο θυμῷ.

Pondera fortaſſe alij in Horatio pro mercibus pondere vendi ſolitis accipiant, quae trutina ac bilance appenderētur, trans quae dextram

porrigere ; etsi sordidae essent ac liquidae merces, Candidati prensando atque ambiendo cogerentur. Sed alia longè mens aliorum, qui Flaccum nostra sunt memoria interpretati.

CAP. II.

Dionysij Halicarnaßei locus contra aliorum sententiam emendatus.

DIONYSIVS grauis inprimis auctor, & Rhetor elegans, in Epist. ad Ammaeum, de Aristotele, Demosthenéque initio, multorum calculo vitiosus legitur, sed nōdum omnino, quod sciam, emendatus. Henricus quidem στέφανος ita edendum curauit: ἵνα τὴν δόξαν ἣν πρότερον αὐτὸς ἔσχον βεβαιωθῶ, μαθὼν ὅτι προτεροῦσι τῶν Δημοσθένους λόγων αἱ Ἀριστοτέλους τέχναι. Locum vitiosum esse vidit Stephanus, nec commodum sensum elici posse: addendum itaque censuit οὐ προτεροῦσι. Verum ne sic quidem negatione addita locum sanauit. G. Morelius idem vidit, addidit itaque ad oram Demosthenis à se editi, incertum siue ex ingenio, siue ex antiquo codice, cōmodiorem lectionem, quae facilem sensum eiicit. Quam & Hieronymus W. & Fred. Sylburgius editione secuti sunt, ἵνα ἢ μαθὼν ὅτι προτεροῦσι τῶν Δημοσθένους λόγων αἱ Ἀριστοτέλους τέχναι ἑκὼν μεταδοξάσω, ἢ τοὐναντίον φωράσας τὴν δόξαν ἣν πρότερον αὐτὸς ἔσχον βεβαιώσω, καὶ τὸν ἄλλως ἐγνωκότα

καὶ

καὶ γράψαι γε, &c. Mihi tamen, pace tantorum virorum dixerim, vnius vocis parua mutatione emendari posse videtur; si βεβαιωθῶ in μετατεθῶ commutetur, nulla addita negatione. Et verò facilis librario errandi ansa obiici potuit ex compendij notà μετ & secundae alphabeti litterae, quae sic in antiquis codicibus calamo exaratis ferè pingitur ϐ, quae figura non dissimilis est u consonanti Latinorum, & forma, & vulgari pronuntiatione. Sensum verò commodum hunc eliciam; *Vt priorem sententiam vel ipse mutem, cognito priores esse Aristotelis libros Rhetoricorum orationibus Demosthenis: vel eum qui ita sentit, & commentari ea de re parat, antequam opus foras det, de sententia deducam.* Et verò Graecarum litterarum peritis non insolens formula videbitur, τὴν γνώμην μετατίθεμαι. i. *sententiam muto*, vsitata Thucydidi, Xenophonti, & Synesio.

CAP. III.

CICERO *pro Archia poeta emendatus. Animi auersio.*

TVLLIANIS lectionibus hoc opus destinamus: colligam itaque è Liciniana haec pauca: *Quod si non hic tantus fructus ostenderetur, & ex studiis delectatio sola peteretur, tamen, vt opinor, hanc animaduersionem humanissimam ac liberalissimam iudicaretis. Nam ceterae neque temporum sunt, neque aetatum omnium, neque locorum.* Lazarus Bonamicus primus legi voluit *animi remissionem.* quam

tamen lectionem Petro Victorio. lib. xxviii. cap. vii. & Mureto probare non potuit. Equidem siquid audere fas sit: lego ex coniectura *animi auersionem* propius à vestigiis veteris editionis. Nam & veteres D. interponere solent ne asper fieret vocalium hiatus, vt apud M. Plautum *mederga : ted' hoc nectis,& propino tibid' eccum* & alia innumera, de quibus nos in Obseruationum libris. Vnde factum suspicor, vt librarius scriberet, *animad' versionem*. Est autem sumtum *animauersio* pro recreatione & relaxatione. Sic enim paulò ante: *An tu existimas ferre animos tantam posse contentionem, nisi eos doctrina eâdem relaxemus*. Sed adiurationem praestare decet, tabulisque obsignatis agendum. Caesar I. Belli Gallici: *Vbi totius Galliae animi à se auerterentur*, pro abalienarentur. CICERO quoque in Laelio: *Tu velim à me animum parumper auertas, Laelium loqui ipsum putes*. Et in Oratore: *Vt ab eo quod agitur, auertat animos*. Liuius lib. v. belli Punici: *Auertere animum ab assiduo moerore* dixit, & lib. viii. *Auertit id certamen* CICERO ad Torquat. lib. vi. Epist. I. & III. *Auertere cogitationem à miseria*. & Virgil. IV. Aeneid. vers. 394.

—— quamquam lenire dolentem
Solando cupit, & dictis auertere curas.

Et sane eleganter. vt enim *conuertere animum* pro rebus seriis intelligimus, sic *auertere animum*, pro recreatione & re ludicra.

CAP.

CAP. IV.

Mactare Deum hostia. *Plautus Amphitruone illustratus.* CICERONIS *in Vatinium lectio edita comprobata.*

M. TVLLIVS interrogatione in Vatinium: *Cùm inaudita ac nefaria sacra susceperit, cùm inferorum animas elicere, cùm puerorum extis Deos manes mactare solitos.* Quoniam Octauium illum πανάγαθον, repugnantibus libris omnibus *placare* substituere voluisse, aliósque auctoritate sua fregisse video, faciendum mihi putaui, vt veram CICERONI vocem assererem, & vindicias secundùm libertatẽ darem contra eos qui statim ὀβελίζουσι, quae rara reperiunt. quae, *Quàm lepidae lexeis? cõpostae vt tesserulae omnes*
Endo pauimento atque emblemate vermiculato?
Exstarent CICERONIS libri omnes, aut *Statilij Maximi* liber De singularibus CICERONIS, multa haberemus à Ciceronianis vulgò reiecta, quibus Latinae linguae pomoeria proferri possent. Tale illud lib. VI. de Rep. à Marcello in *Mactare* seruatum fragmentũ: *Ferunt hoc laudibus, mactant honoribus.* Quem describebat Christianus ille Cicero Lactantius lib. V. cap. X. *Si qui doloris vel mortis metu, vel suapte perfidia caeleste sacramentum deseruerint, & ad funesta sacrificia consenserint, eos laudent & honoribus mactent.* Et eius praeceptor Arnobius, lib. I. adu. Gent. *alio mactatis cultu*, & lib. VII. *vt inferior Deus sit, qui honorib. mactatur humanis.* Et ne longè exempla petãtur, ille

ille ipse CICERO in eadem: *Quo etiam maiore es malo mactandus*. Vbi ille idem παιλάγαθ*ε* *maltandus* reponendum censebat, exosus, credo, hanc vocem. Et Verrinis: *Cùm videant ius ciuitatis illo supplicio esse mactandum*. Et I. Catilin. *Nonne hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non summo supplicio mactari imperabis?* Et Plautus Amphitruone: *Sacrifico ego tibi*. A. *Qui? quia enim te macto infortunio*. Et Naeuius Gallinaria:

Mactatote hisce verbenis; mactat villam infortunio.

Dicebant igitur veteres vt *litare Deum*, sic & *mactare Deum hostia* pro sacrificare, quò Comicorum illorum locus pertinet: Aliter verò:

Caelicolum regi mactabam in litore taurum.

Cuius rei ignoratio, & Plauti & CICERONIS locis corrigendis, ac corrumpendis ansam dedit. Idem TVLLIVS orat. pro Flacco. *Quam potestis P. Lentulo mactare victimam gratiorem?* Estque sacrorum verbum per εὐφημισμὸν vsurpatum, teste Seruio ad illud:

—— *mactant lectas de more bidentes*.

Et IV. Georg. ad illud:

—— *Panchaeis adolescunt ignibus arae*.

Quod nefas esset prisca superstitione scaeua verba proferre, ne vitiarentur sacra. Hinc *mactare* pro occidere, *adolescere* pro incendi. *Fuisse, abiisse, vixisse*, pro mortem obiisse. *Mactare* enim κυρίως pro augere, & *Macte*, magis aucte. Hinc illud eorum, qui sacris operantes vinum libabant: *Macte hocce vino inferio esto*. Quod ex Catone de re rustica Arnobius vsurpat. Hinc illa, *Macte animi, macte virtute*. Lucil. lib. v.

Macte, inquam virtute, simulque his versibus, esto.

Accius

Accius διδασκαλικῶν lib. I.

Sapientiae inuictæ gratia atque honoris
Pater honeste rem mactauit aurea.

Doctissimus Turneb. legit lib. XXIX. Aduersar. cap. XXVIII.

Patera Nestorem mactauit aurea.

Lipsius verò Belgij ocellus lib. IV. Antiqu. Lect. cap. V.

Patera honeste em mactauit aurea.

Em enim ἀρχαικῶς pro *eum*.

CAP. V.

Iugula, Orionis gladius. CICERO *in Arati Phaenomenis explicatus. Glossarium vetus emendatum.*

DOLENDVM sanè diuinum illud M. TVLLII poëma de Signis Caelestibus, ex φαινομένοις Arateis conuersum, temporum iniuria tam mutilum ad nos mancúmque peruenisse. Certè singulos eius versus gemmarum instar, vt debeo, caros habeo: Quo enim pauciores nostram ad aetatem peruenerunt, tanto illi mihi cariores. De *Orione* versus eius hodie ex incendio hi conseruati sunt:

Exinde Orion obliquo corpore nitens,
Inferiora tenet truculenti corpora tauri.
Quem, qui suspiciet in caelum nocte serena
Latè dispersum non viderit, abdita verò
Cetera se speret cognoscere signa potesse.

Gladium huic affigere scriptores soliti, de quo

quo Plinius lib. XXXII. cap. XXXI. & Lucanus:
En siferi nimium fulget latus Orionis.
Manilius: *Et nimis obliquus demissus ducitur ensis.*
Hinc Virgilius *arinatum* appellat, pro aureo gladio armatum:
Armatumque auro circumspicit Oriona.
Isidorus etiam lib. III. Etymolog. *gladius est stellarum luce terribilis.* Hunc porro gladiũ proprio nomine Latini *iugulam* dixere, vt Festi Pompeij Epitoma. M. Varro *Iugulam* quasi iugulum à spacio quod inter iugulũ & collum est, dictam vult. Vt autem Graeci φάσγανον pro σφάγανον dicunt, permutatis litteris. Sic *iugulam* Latini, quod iugulum petat. Festo, quasi nux iuglãdis. In Glossario vetere in voce *Iugulatores* προβάτης, exponitur: ἄστρον ὠρίωνοί ὡς Ωράτιος ὥς φησίν. Ios. Scaliger in Festum legit ἄστρον ὠρίωνος ὡς Ἀττιός φησι. Idque quia M. Varro lib. VI. de ling. Lat. *Attij* meminit. Sed quia *iugulam* vocat non Orionem, sed Orionem *iugulam*, legendum censeo ὡς Ἀκκιός φησι. Nam *iugulam* vocat Plautus Amphitryone Scena I.
Credo ego hac noctu nocturnum obdormuisse ebrium,
Nam neq; se Septẽtriones quoquã in caelo cõmouent.
Neq; Iugula, neque Vesperugo, neq; Virgiliae occidũt.
Vel sic potius legam: Iugula ἄστρον ὠρίωνος ὡς Ἄκκιος, ἢ Ἄττιος ὥς φησὶ ὁ Βάῤῥων.
Interpres Germanici Caes. Caesius Bassus nisi corruptus est, *incolam* vocauit. *Orion*, inquit, *incola dicitur, ante Tauri vestigia fulget, & dicitur Orion ab vrina vel ab inundatione aquarum. tẽpore enim hyemis habet ortum, cùm mare & terras aquis & tempestatibus turbat. Hanc Romani iugulam vocant, eo quod*
sit

ſit armatus vt gladius. Iugula quidam pro *incola* ſubſtituendum putant; probabile id certè videretur niſi in praefat. eorum legeretur, *A ſiniſtris Orionis, quâ eſt incola, fluuius Eridanus ſub pedibus Orionis, qui & incola dicitur*, & mox hoc loco ſubiicit: *hunc Romani iugulam vocant. Iugulae* autem ſtellae ſunt in humeris & ceruice Orionis: tametſi Varro *Iugulam* propriè dicit eſſe in Orione, quà iugulus eſt: totum tamen Oriona ſic vocat Manilius:

Nunc Cancro vicina canam, cui parte ſiniſtra
Conſurgunt iugulae. ——

CAP. VI.

Vehiculi Thenſae quale genus. Thenſarum Nomenclator. CIC. *Verrinis allata lux.*

De thenſis Feſtus Pompeius & Aſconius Pedianus in CICERONIS Verrinas, qui & vocis etymon ritúmque explicat, vel ἀπὸ τοῦ θεοῦ thenſa, vel à tentando, vt variè ſcriptam vocem etiam abſque ſpiritu appareat. Sic enim ille: *Thenſae ſacra ſunt vehicula pompa ordinum & hoſtiarum. Thenſas alij à diuinitate dici putabunt, alij quòd ante ipſas lora tendantur, quae gaudent manu tenere, & tangere qui eas deducunt.* Seruius autem Honòratus in illa Maronis:

—— *Hic illius arma*
Hic currus fuit. ——

Ait currum, quo ſecundùm Homerum in bello vtitur; aut thenſam ſignificat, qua deorum ſimulacra portan-

portantur. Apponam & Maronis verba è lib. II. Aeneid.

—— pueri, innuptaeque puellae
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.

Tertullianus libro de Spectaculis: *Plaustrum Iouis* vocat eius thensam. Ordo autem thensarum ita procedebat, vt è Capitolio in Circum descenderet, vt ait Dionysius lib. VII. Antiq. Rom. & Suetonius in Vespasiano, ac Xiphilinus. Initium earum, Romanorúmque erga eas religionem tradit Macrobius lib. I. Saturnalium. Ex qualibet porro materia factas ait Festus, nihil tamen vetat, quin credamus ligneas factas, ex ea arbore quae cuilibet Deo sacra esset. Harum forma expressa est in Numismate apud Fuluium Vrsinum in gente Rubria, & Anton. Aug. libro de Antiquis Numism. Vnaquaeque Thensa foramen in medio habebat, ad vinciendum impositas imagines, quòd ex Varrone lib. VI. de ling. Latina colligo. Hinc pendent lora, quae manu quisque tangere gestiebat, vt ait CICERO de Aruspicũ respõs. Maro, & Arnobius lib. IV. aduersus Gentes. Habitũ porro eorũ qui deducebant vel vehebant, describit Tertullianus lib. de Corona, & Liuius lib. V. Quinam autem Dij in hac thensarum pompa deducti sint, Dionysius refert: nec solùm Iupiter, Iuno, Mineruа, Neptunus, & alij Dij maiorum gentium, sed etiam antiquiores, velut eorum Deorum dearúmque parẽtes, vt Proserpina, Lucina, Nymphae, Musae, Gratiae, Liber, Hercules, Aesculapius, & alij Semidei & Heroës, de quibus Ouidius lib.

lib. III. Erotic. Eleg. II. In his Thensis imagines Deorum erant velut in Throno constitutae, vt ait Glossarium: *Thensa θρόνος*. Et paullò pòst: *Thensa ἅρμα θεῶν*, & Pacatus Panegyrico. Hanc gloriam in pompa sibi arrogarunt Imperatores, & in primis Caesar: de quo Suetonius, & Dio. lib. LXIII.

Hanc porro pompam disponebat *Nomenclator thensaurum*, si rectè capio verba Firmici Astronomicon III. cap. XV. Quamquã *Nomenclatoris* nomen ita sumi non debeat, vt vulgò fit apud alios auctores, & maximè apud Horatium, *qui dictet nomina seruus*, sed pro eo qui nomina vniuscuiusque rei callet, vt est apud I.C. Hinc est quod in libris Plinij, vbi vulgo *nominis dator* legimus, habent antiqui codices *nomenclator*: Vel potiùs pro scriba publico, qui in registris scribit ea, quae sunt sui muneris. Sic apud Symmachum *Nomenclator tuitionis* is dicitur, qui in Chartophylacio habet datas à Principe tuitiones. Quam autem partem apud Romanos vindicarit *Nomenclator*, patet apertè ex Tertulliano, libro de Spectaculis: *Quanta sacrificia praecedant, succedant, quot collegia, quot sacerdotia, quot officia moueantur, sciunt homines illius vrbis, in qua daemoniorũ conuentus consedit*. Et vetus inscriptio Romę, qua & *Buccinator nominũ* est, alibi:

SOLI INVICTO
SACRVM
T. POMPONIVS
REPENTINVS
NOMENCLATOR
TENSAR. IVGARIS

M S. D.

S. D. D. D.
DEDIC. XV. K. IVL.
MARVLLO. ET AELIANO COSS.
OB DEDIC. SPORTVLAS
DEDIT. SINGVL. * II.

CAP. VII.

Opida & vrbes interire. Sulpicius ad CICERONEM.

SER. Sulpicius lib.v. Epist.v. CICERONEM in morte filiae consolans: *Quae res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo tibi commemorare si fortè eadem res tibi minuere dolorem posſit. Ex Asia rediens cùm ab Aegina Megaram versus nauigarem, coepi regiones circumcirca prospicere. Post me erat Aegina, ante Megara, dextra Piraeeus, sinistra Corinthus. Quae opida quodam tempore florentisſima fuerunt, nunc prostrata & diruta ante oculos iacent. Coepi ego sic mecum cogitare. Hem, nos homunculi indignamur, si quis nostrum interiit, quorum vita breuior esse debet, cum vno loco tot opidorum cadauera proiecta iaceant.* In eamdem sententiam L. Seneca, Philosophus elegantisſimus, Epistola XCII. ad Lucilium, de Lugdunensis coloniae incendio, litterariam consolationem adhibens, longa & diserta epistola; vnde haec decerpsi: *Quoties Asiae, quoties Achaiae vrbes vno tremore ciciderunt? Quot oppida in Syria, quot in Macedonia deuorata sunt? Cyprum quoties vastauit haec clades: quoties in se Paphus corruit? frequenter nobis nunciati sunt totarum vrbium interitus.* Et post: *Ciuitas Lugdunensis arsit opulenta, ornamentumque prouinciarũ, quibus & inserta erat & excepta:*

vni

vni tamen imposita, & huic non altissimo monti. Non vides quemadmodum in Achaia clarissimarum vrbium iam fundamenta consumpta sint, nec quidquam exstet, ex quo appareat eas saltem fuisse. In Athenas aliásque vrbes euersas exstat hoc Epigramma in Virgilij Catalectis:

Quisquis Cecropias hospes cognoscis Athenas,
Quae veteris famae vix tibi signa dabunt.
Hásne Dei dices caelo petiere relicto?
Regia partitis haec fuit vna Deis?
Idem, Agamemnonias, dices, cùm videris arces:
Heu victrix victa vastior vrbe iaces.
Hae sunt quas meritò quondam est mirata vetustas,
Magnarum rerum magna sepulcra vides.

Ouid. Epistola 1.

Iam seges est, vbi Troia fuit, resecandaq; falce,
Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.

Et xv. Metam.

In species translata nouas, sic omnia verti
Cernimus, atque alias assumere robora gentes,
Concidere has: sic magna fuit censuque virisque
Nunc humilis. veteres tantummodo Troia ruinas,
Et pro diuitiis tumulos ostendit ouorum.
Clara fuit Sparte, magnae viguere Mycenae,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces:
Oedipodioniae quid sunt nisi nomina Thebae?
Quid Pandioniae restant, nisi nomen, Athenae.

Et de Populonia Claudius Rutilius Numatianus in Itinerario:

Agnosci nequeunt aeui monumenti prioris,
Grandia consumsit nomina tempus edax.
Sola manent interceptis vestigia muris,
Ruderibus totis tecta sepulcra latent:

Non indignemur mortalia corpora solui,
Cernimus exemplis oppida posse mori.

Ausonius quoque:

Mors etiam saxis marmoribusque venit.

Verum de Opidorum Regnorumque interitu multa colligit Semestrium libro I. doctissimus Pet. Faber cap. IX. Sed quid plura? Illud verò quale est? non vrbibus modo, sed & aedibus aetatem attribui à Prudentibus Iuris, vt L. 15. De oper. public. in C. Theod. & à Mamertino in Panegyrico: à Cassiodoro I. Variar. Epist. XXV. Macrobio lib. II. Saturn. cap. VI. Symmacho lib. I. Epist. IV. Sed quid mirum Vrbes, homines, interire atque occidere? cum & regnis atque imperiis aetatum gradus, atque adeò mundo seu vniuerso attribui videam, à Nasone I. Metam. Romano verò Imperio à L. Iulio Floro, siue is Annaeus Seneca est, lib. I. Praefatione, & Ammiano lib. XIV. initio. Verba, vt cum Floro componantur, adscribere non pigebit: *Rom. populus ab incunabulis primis adusque pueritiae tempus extremum, quod annis circumcluditur ferè trecentis, circummurata pertulit bella; deinde aetatem ingressus adultam post multiplices bellorum aerumnas Alpeis transcendit & fretum: in iuuenem erectus, & virum ex omni plaga, quam orbis ambit immensus, reportauit laureae triumphos. Iamque vergens in senium, & nomine solo aliquoties vincens, ad tranquilliora vitae discessit.*

CAP.

CAP. VIII.

CICERONIS *loca cum Aeſchinis oratione contra Cteſiphontem comparata.*

NOTA in vulgus Aeſchinis ac Demoſthenis περὶ στεφάνου aduerſaria actio. In illa quidem haec legens notabam. Eubulus ille, quem perſtringit initio, vt flagitioſus etiam traducitur à Luciano dialogis aliquot, item ab Athenaeo. Quod ſubiicit; ἀλλὰ ἀγαπᾶν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τιμώμενον ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ μὴ ἐργολαβεῖν ἐν τοῖς κηρύγμασιν, id nimirum eſt, quod Latini dicunt, *non ſequeſtrem eſſe*, hoc eſt, rem perficiendam ſuſcipere, & inde lucrum facere. CICERO pro Plancio: *Cuius tu tribus & venditorem & corruptorem, & ſequeſtrem feciſſe planum clamitas.* Infrà hoc ex Phoebi cortina profert Orator oraculum:

Οὐ πρὶν τῆσδε πόληος ἐρείψετε πύργον ἑλόντες
Πρίν γε θεοῦ τεμένη κυανώπιδος ἀμφιτρίτης
Κῦμα ποτικλύζει κελάδον ἱεραῖσιν ἐπ' ἀκταῖς.

Quod apud Pauſaniam in Phocicis legitur, ſed aliquot verbis mutatis, quibus intellectu facilius eſt:

Πρὶν καὶ ἐν ἐμοῦ τεμένει κυανώπιδος ἀμφιτρίτης
Κῦμα ποτικλύζῃ κελαδοῦν ἐπὶ οἴνοπα πόντον.

Deinceps Heſiodum ſic commẽdat, vt à pueris ediſcenda eius carmina, quae virili aetati proſint, ſuadeat: διὰ τοῦτο οἶμαι ἡμᾶς ὄντας τὰς Ἡσιόδου τοῦ ποιητοῦ γνώμας ἐκμανθάνειν, ἵν' ἄνδρες

ὄντες αὐταῖς χρώμεθα. Sic & Romani princeps eloquij M. TVLLIVS lib. VI. Epistolarum Leptam hortatur vt filium Hesiodi versum edoceat:

Τῆς δὲ ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκεν.
Virtutem posuere Dij virtute parandam.

Mox: ὡς ἐκπεπληγμένου καὶ ἀθυμοῦντος καὶ χρησόκερων ἀποκαλῶν. Exemplar Aldinum non χρησόκερων sed χρυσόκερων legit. Sed neque hoc, neque illo pacto legendum, sed potiùs χρυσόχρωον, vt de aureo colore intelligatur, scommate in pallorem Demosthenis è studiis contractum iocatus. Et statim, ταῦτα δὲ τίνος ἐστιν ὦ κίναδος ῥήματα ἢ θαύματα. Ita legendum est non κίναιδος, idque manifestum est ex CICERONIS libro de Oratore perfecto. κίναδος verò vulpem astutissimam significat.

CAP. IX.

Contentiùs ambulare. CICERO *Tusculanis expositus. Nonius Marcellus castigatus, & L. Sisennae historia.*

MVLTA Nonius peccat. Fatendum est enim; saepè etiam librariorum manus. Eius rei hoc capite exempla dabo, quae mota sunt ab oscitantibus scribis: in voce *Contentum* M. Varronis locus, de liberis educandis, duabus pòst paginis collocandus, quò pertinet, in dict. *Cibarius.* Quadrat enim cum illo loco CICERONIS V. Tuscul. de rege Ptolemaeo: cui cùm peragranti Aegyptum, comitibus non conse-

consecutis cibarius in casa panis datus esset, nihil visum illo pane iucundius ferunt. *Cibarius* porro panis est, à quo furfur excretũ non est, quem Graeci αὐλόπυρον vocant, teste Brodaeo lib. IV. Miscell. cap. x. Sic Columella *cibarium oleum* pro vili, paruíque pretij dixit. Cęterùm ne in priore Nonij loco hiatum relinquamus, credo equidem Nonium hunc CICERONIS locum, sui oblitum, cùm illum de pane cibario exscripsisset, in dict. *Contentum*, ponere voluisse, qui est in eadem Tuscul. V. *Socratem ferunt cùm vsque ad vesperam ad Piraeeum contentiùs ambularet, quaesitumque esset ex eo, cur id faceret: obsonare ambulando famem se dixit.* Quem idem locum malè exponit, pro cõtinuus, perseuerans, cùm sit *contentiùs* pro concitatiùs, & vehementiùs.

Idem in Soni Nonius: *Soni & sonus, pro sonitus & sonu.* Lege, *Soniti & sonu, pro sonitus & sono* ex m. scripto quẽ inspexi Compluti, exemplóq; sic flagitante: vt Sisennae lib. IV. Histor. *Postquam in sonu signorum praelium magno cum clamore virorum commissum est.* Qui locus mihi manum iniicit, vt alterum L. Sisennae apud eumdem Nonium in *Saga*, ex lib. III. Histor. emendem: *Senatus auctoritate Sagaria nunc*; lego, *Senatuis auctoritate saga induunt.* Sic enim suprà paulò idem Marcellus in *Senatui* Sisennam dixisse adnotauit: quamuis vulgati etiam optimae notae ibi corrupti sint. Adscribam itaque locum emendatiorem, tum ex fide duorum manuscriptorum, tum efflagitantibus exemplis. *Senati vel Senatuis, pro Senatus. Sisenna Histor.*

lib.III. L. Calpurnius Piso ex Senati consulto duas nouas tribus. Varro de vita pop. Rom. lib. I. Posteaquam Q. Fabio Maximo Dictatore. Locus mancus est, nec huc pertinet, nisi aliud addatur. Addo itaque ab ingenio: *Senati consultum factum est*, vel quid simile. Plura collegit Agellius lib. XIV. cap. XVI.

Idem, *Crebritudinem*, pro, *crebritatē*. Sisenna Histor. lib. IV. *Nam clandestina celeriter trāsigi, apud notos cogitatā dici decet, non explanari.* Puto legēdum *celeritudinem pro celeritate*, in Sisenna verò *celeritudinem transigi* vt omnia quadrent; & ex eiusdem lib. V. Histor. supra aduocat Nonius, *celeratim pro celeriter, Quo magis celeratim poterant, in insidiis suos disponit.* Ennius *celere* dixit, Accius *celeranter*.

CAP. X.

Choragium. Domuitio. CICER. I. *de Diuinat. Appuleij Milesia fabula à Fulgentio aucta. Reuersionem facere, & Reditionem.*

FVLGENTIVS de prisco sermone ad Chalcidium Grammaticum Timaei Platonis ecphrasten: *Choragium, virginale funus vocatur.* Suspicor *Coragium* scripsisse, & ἀπὸ τῆ κόρης καὶ ἄγω deriuasse. Festus scenicum instrumentum interpretatur. Argentatis choragiis P. Lentulus Spinther scenam adornauit An. post Ro. cond. IↃCXC. auctor Val. Maximus lib. II. Memorabilium cap. IV.

Appu-

Appuleius Apologia I. *Quid si choragium thymelicum possiderem, num ex eo argumentarere isti me consuesse tragoedi* (quidam libri *Gragidij*) *syrmate histrionis, Crotalone? Ad trieterica orgia mimi centunculo?* Et pro quouis apparatu Cornificius ad Herennium *gloriae choragium* dixit. Laudat verò Appulei locum Fulgentius: *Choragio itaque perfecto domuitionem parant.* Quae cùm in Madaurensi scriptore iuncta non legantur, qui tamen *Domuitionem parare*, omnibus libris vsurpat; puto defecisse extremo lib. IIII. in Psyches Cupidini desponsae fabula: *Taedas*, inquit, *nuptiales, quibus praeluxerant, ibidem lacrymis suis exstinctas relinquentes deiectis capitibus domuitionem parant.* vbi pro *deiectis capitibus*, olim *perfectis choragiis* legisse Afros illos existimabam; sed à librariis, vt solet, omissum verius est. Leg. itaq; *deiectis capitibus, choragioq; perfecto, domuitionem parant.* Sic enim proximè suprà: *Iam ferialium nuptiarū miserrimae virgini choragium struitur, iam taedae lumē atrae fuliginis cinerem arcessit.* Quae & ipse Fulgentius scripsit lib. III. Mytholog. *Perfecto namque choragio puella per montis decliuia, zephyri flantis leui vectura delapsa, in quandam domum auream rapitur.* Idémq; in Pollinctor ex Appuleij Hermagora haec citat: *Pollincto eius funere domuitionem paramus.* vbi quidam libri: *Pollinctor eius funeri dum vnctionem parat.* Lucil. lib. XXVI. *Domuitionis cupidi imperium regis paene imminuerunt*, apud Nonium in *Domuitio.* Pacuuius Hermiona: *Nam solis Danais hic domuitionem dedit.* Apud eumdem in *Obscenum*, Accius Astyanacte: *Hanc δικαστόλον regionem fac desistere exercitum morari, & me à*

 domuitione

domuitione arcere, tam obsceno omine. Sic enim leuiter immutabam, vt Matius apud Varronem lib. VI. de L. Lat.

Obsceni interpres, funestique ominis auctor.

Nec ab hac voce CICERONEM abhorruisse video, nisi à quibusdam interpolatus circumferretur, qui, quae non assequebantur, tamquam corrupta mutabant, & ad oram, quae repererant, nimis officiosi addebant. Sic enim I. de Diuinatione: *Rhodiorum classi propinquum reditum, ac domuitionem dari.* Et apud Cornificium, seu quisquis est auctor, ad Herennium. *Atridae domuitionem parant.* quod in vulgatis in *domi vltionem* vertit. Arnobius quoque lib. VII. *Quid domuitiones illae volunt, quibus bene vt valeant Superi, auspicabili salutatione mandatis?*

Reuersio aeque proba vox, & amplius *Reditu.* M. Varro libro IV. de vita Pop. Rom. apud Nonium in *Anceps*: *Caesar reuersionem facit; ne post occipitium in Hispania exercitus, qui erant, relinqueret; quò se coniiceret Pompeius, vt ancipiti vrgeretur bello.* Et M. TVLLIVS lib. XVI. ad Atticum Epistola VII. *Dij immortales quàm valdè ille reditu, vel potiùs reuersione mea laetatus?* Et Philipp. initio, *Exponam vobis breuiter consilium, & profectionis & reuersionis meae.*

Frequens & *Reditio.* Idem Varro rerum humanarum libro XX. *Ad milites facit reuersionem*: vbi *reditionem* reperisse Nonium puto, in dictione *Reditus*, vbi de genere variantibus agit: sed, vt sollemne ipsi, malè descripsis-

ſcripſiſſe. Nam eodem libro Varro: *Omnes Tarquinios eiecerant, ne quàm reditionis per gentilitatem ſpem haberent*. Niſi fortè συνώνυμα ponere Marcellus, vt aliàs ſaepe, ſtuduerit. Nam & in CICERONIS illo, *profectionis & regreſſionis meae*, illum legiſſe obſeruaui.

CAP. XI.

Silentium, ſuperbiae argumentnm. CICERONI *lux: L. Floro medicina interpunctione allata.*

MEMORABILE Tarquinij Superbi factum, qui filio ad Gabios transfugae per nuncium nihil reſpondit, vt refert L. Florus, ſiue is Annaeus Seneca eſt: *Filio Gabiis, vt voluerat, recepto, atque per nuncios conſulenti quid fieri vellet, eminentia fortè papauerum capita virgulâ decuſſit: cùm per hoc interficiendos eſſe principes intelligi vellet, quae ſuperbia ſic reſpondit*. Iornandes huius abbreuiator ſic exſcripſit: *ea ſuperbia ſic reſpondit, vt ſenſerat*. Quidam vir doctus, *qua ſuperbia ſic reſpondit*. Equidem malim è declamandi more Annaeis perfamiliari, interiicere videri, vt aliàs ſaepe, exclamando: *Quae ſuperbia? Cùm per hoc interficiendos eſſe principes intelligi vellet* (*Quae ſuperbia!*) *ſic reſpondit*.

Ad

Ad eumdem modum & lib. IV. cap. I. *Quibus id nefas sociis aggressus est Catilina; ipse patricius: sed hoc minus est, Curij, Porcij, Sullae, Cethegi, Autronij, Vargunteij atque Longini, (quae familiae? quae senatus insignia?)* Idem Florus lib. 3. De bello Gallico verba faciens: *Quae Ariouisti Regis superbia? Cùm Legati dicerent, Veni ad Caesarem:* Superbiae autem argumentum est nihil respondere. Sic CICERO L. Valerio I. C. iocans extremo libro I. Epist. ad famil. *Qui istinc nunc veniunt, partim te superbum esse dicunt, quod nihil respondeas; partim contumeliosum quod malè respondeas.* Item C. Trebatio Iure-cõsulto & ipsi lib. VII. Epist. XVI. *Qui istinc veniunt, superbiam tuam accusant, quod negent te percunctantibus respondere.* Et eidem, in Topica praefatus: *Etenim cùm tu mihi meisque multa saepe scripsisses, veritus sum ne, si ego grauarer, aut ingratum id aut superbum videretur.* Item Tusculana I. *Quid si te interrogauero, nónne respondebis? superbum id quidem est, sed nisi quid necesse erit malo non roges.* Quae cùm ita sint, superbi semper est habitum ingenij, minimè dignari responso.

CAP. XII.

Auerruncus Deus. Dij meliora. Dij perduint. Aricinae mentes. CICERO *illustratus. Nonius, Fulgentius, & Appuleius saepius emendati.*

LVCILIVS apud Nonium lib. XXVI. Satyr. *Dij maluerint meliora atque amentiam auerruncassint*

caſſint tuam. Sed Feſtus Pompeius in *Verruncent.* hoc Pacuuio adſcribit. M.Varro de lingua Latina lib. VI. *Ab auertendo*, inquit, *auerruncare, vt Deus, qui eis rebus praeeſt, Auerruncus.* Idem & *Auruncus* eſt. In gloſſario veteri θεὸς ἀποτρόπαιος. Et alibi ἀλεξίκακος. Fulgentius in *Fabre*, pro *eradicare* exponit. Feſtus verò & Nonius *verruncent*, pro *vertant*, Accius Aeneadis:

Te Sancte venerans precibus inuicte inuoco,
Portenta, vt populo, patriae, verruncent bene.

Perſius Sat.V. *Depellentes Deos appellat.* Appuleius de Socratis daemonio: *Qui tibi queat tum ſomniis, tum ſignis, tum etiam fortaſſe coram, cùm vſus poſtulat, mala auerruncare, bona proſperare.* Sic enim in veteri libro melius quàm excuſis *auertere*, quod ſuprà adſcriptum à ſemidocto receptum in ſeriem, altero de poſſeſſione deturbato. Antidamus in Moralib. *Fabre compactum animal hominem quis ferat, ſic ex re pecuatum? quis auerruncaſſit tam Aretinas hominum mentes?* Vbi quidam *arretinas* tentarunt, alius *Aretinas*. Atqui Fulgentius teſteas vel argillaceas *Aretinas* exponit, & *pecuatum*, ſtultum. Idémque lib. I. Mytholog. *Sunt qui ſpreta capitis generoſitate, Atricinis atque Arcadicis ſenſibus glandium quippiam ſapiant, atque eorum altiori ſtultitiae nubilo, ſuperata caligentur ingenia.* Vbi *Eretinis* Baſil. editio praefert. Scriptus, quem vidi, codex, *Aricinis*: vt ad *Aricium nemus*, cui & Diana praeerat, reſpiciat, vbi glandium copia. Sed ἅλις δρυός. Iterum vapulet Marcellus. cedo alteram vitem, quoniam in hac militia Centurionis ius occupauimus. Lucilij illa totidem verbis eodem loco, ſui oblitus CICERONI adſcri-

adſcribit, quae tamen nuſquam exſtant, niſi quod lib.IX. ad Atticum Epiſt. XI. & quidem verbis, vt apparet, Attici vſurparit. *Contra igitur? Dij inquis, auerruncent*: quaſi, Ne Dij ſiuerint. Sed haec ῥαθυμία Nonio ſolemnis, non longè abiero. In eodem ipſo Lucilio lib.XXX. in dict. *Imberbis* pro *imberbes*, & *Sexcentum:*

Maximu' ſi argenti ſexcentum ac mille reliquit
[*Maximus ſi argento*] *Imberbi, Androgyni, barbati, Moecho cinaedi.*

Niſi ſunt ab oſcitantibus librariis, vt ſolet, reperita, nec oblitterata, ne ſcripturam venalem deformarent: quod obiter moneo, quia ab Hadriano Iunio tentatum fruſtra videam. Prouerbij verò ſpeciem habere ex Arnobio doctiſſimo ſcriptore didici, lib.3. aduerſus Gentes: *Procul vt dicitur, auerruncetur amentia.* Et lib. III. *Namque haec mala, quibus vror, torreor, geſto numinis auerruncare clementia.* Vt & illud: *Dij meliora*, vel *Dij melius*: quod apud omnes maiorum gentium poëtas occurrit, vt exempla colligere putidae ſit diligentiae. In ſcripto Nonio Complutenſis bibliothecae legitur, *Dij mî nuerint meliora*, pro *mihi annuerint*: vincat tamē Varronis lib.VI. de L. Lat. & Feſti in *verruncent* auctoritas, & Nonij ipſius, qui in *monerint* pro *monuerint* ex Pacuuij Chryſe cum Varrone & Feſto eodem laudat, cum Lucilio CICERONIq. ſuprà adſcripſiſſet. Nec audiendi, qui *Dij munera dent meliora* reponendum docuerunt. Sed quoniam Dij in ſcenam inducti, eadem opera Madaurenſis alterum locum ſanemus, Apologia II. vbi in Herennium Rufinū calumniae reum,

reum, moréſque eius impudicos acriùs inuehitur: *In iuuentute ſaltandu fabulis exoſus planè & eneruis, ſed, vt audio, indocta & rudi mollitie. Negatur enim quidquam hiſtrionis habuiſſe, præter impudicitiam. In hac etiam aetate, qua nunc eſt, qui iſtum deperduint, multi ſunt: honos auribus praefandus: domus eius tota lenonia eſt.* Sic Baſil. editio omnium poſtrema. Florentina, *qui iſtũ dependuint multus honos.* Emendo: *qui iſtum Dij perduint, multus honos auribus praefandus.* Natum mendum quod *Dij*, & *Di*, vnica littera longa veteres ſcriberent: quae formula etiam Plauti eſt, quem ſtudioſe Afer ille aſſectatur. Ennius Telepho apud Nonium in *Mactare*: *Qui illum Dij Deaeque magno mactaſſint malo.* Ex Turpilius Leucadia, apud Nonium in *Confidens*: *Videtur Phrygius inceſſus, quàm eſt confidens? Dij iſtum perduint.* Sic enim obiter concinno. Terentius: *Vt illum Dij Deaeq; ſenium perduint, qui me hodie remoratus eſt.* & in Heauton. Sce. VI. Act. IV.

Vt te quidem Dij deaeq; omnes, quantum eſt Syre,
Cùm iſtoc inuento cumq; incoepto perduint.

Et in Phormione Act. I. Scena II. *Homo confidens: illum Dij omnes perduint.* In Hecyra Act. III. Sc. 4. *Cadaueroſa facies. Dij illum perduint.* Vtitur & M. TVLLIVS reſtituente Iac. Cuiacio Iure conſultorum coryphaeo, libris Obſeruationum.

CAP. XIII.

C. Plinij Praefatio Poetarum verſibus, & M. TVLLII loca declarata.

C. Plinius audaciam dedicandi operis Tito Veſpaſiano Caeſari purgãs: *Hanc*, inquit, *tibi imputabis, & in noſtra culpa tu tibi ignoſces.* Malim equidem

equidem legi, *& in tua culpa tibi ignosces.* Et verò facilis erat librario corrumpẽdi ansa obiecta, cum ex *tua* facilè *nra*, hinc denique *nostra* exscribatur. Ausonio idem in mentẽ venisse video, culpam deprecanti ad Imp. Theodosium:

Tu modo te iussisse pater Romane memento,
Inque tua culpa tu tibi da veniam.

Idem historicus Titi Imp. modestiam laudans, qui secũda fortuna nihil factus erat elatior, vt & Suetonius ait cap. XIV. Dictus est enim ob morum suauitatem & elegantiam, *Amor & delicium generis humani. Nec quidquam,* inquit Plinius, *in te mutauit Fortunae amplitudo, nisi vt prodesse tantumdem posses, quantum velles.* Quis non videt M. TVLLII locũ in Ligariana extrema expressisse? *Nihil habet nec Fortuna tua maius, quam vt possis; nec natura melius quàm vt velis cõseruare quãplurimos.* Et pro Marcello, initio: *Totum hoc quantumcũque est, quod certè maximum est, totum est tuum. Quinetiam illa ipsa rerum humanarum domina Fortuna, in istius se societatem gloriae non offert: tibi cedit: tuam esse totam, & propriam fatetur.* Ibidem Plin. *Etiam non assecutis voluisse abundè pulcrum atque magnificum est.* Expressit illud Propertij lib. II. Eleg. X. ad Musam:

Quod si deficiant vires, audacia certè
Laus erit: in magnis & voluisse sat est.

Extrema Epistola: *Quia verò occupationibus tuis publico bono parcendum erat, quid singulis contineatur libris huic Epistolae subiunxi.* Allusit fortean ad Horatium, qui in Epistola I. lib. II.

Cùm tot sustineas & tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes, in commoda publica peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Caesar.

FINIS.

